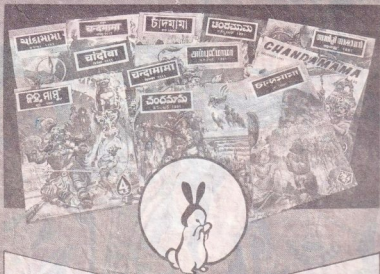

চান্দমামা

মে' ১৯৯৮

CHANDAMAMA

It unfolds the glory of India—both past and present—through stories, month after month.

Spread over 64 pages teeming with colourful illustrations, the magazine presents an exciting selection of tales from mythology, legends, historical episodes, glimpses of great lives, creative stories of today and knowledge that matters.

In 11 languages and in Sanskrit too.

Address your subscription enquiries to:

DOLTON AGENCIES 188 N.S.K. ROAD CHENNAI - 600 026

DIAMOND COMICS BONANZA

DIAMOND COMICS
India's Largest Selling Comics

1st Prize
Win a trip to Disneyland

2nd Prize

1 COLOUR T.V.

3rd Prize

1 TWO-IN-ONE

Consolation Prize

100 TITAN WATCHES

Subscribe to Diamond Comics
Get attractive gifts + win a prize Too

ONE YEAR SUBSCRIPTION

New set of Diamond Comics for Rs. 60/- for 12 months =	Rs. 720/-
Your 1) Parker Pen	Rs. 120/-
Free Gifts : 2) Popular Diamond Comics	Rs. 60/-
3) Popular Amar Chitra Katha	Rs. 60/-
4) Free Postage	Rs. 180/-
You Get : (Comics worth Rs. 720/- + Gifts worth Rs. 420/-)	Rs. 1140/-
You Pay : Rs. 720/-	

TWO YEARS SUBSCRIPTION

New set of Diamond Comics for Rs. 60/- for 24 months =	Rs. 1440/-
Your 1) Parker Pen	Rs. 120/-
Free Gifts : 2) Popular Diamond Comics	Rs. 200/-
3) Popular Amar Chitra Katha	Rs. 200/-
4) Free Postage	Rs. 360/-
You Get : (Comics worth Rs. 1440/- + Gifts worth Rs. 860/-)	Rs. 2300/-
You Pay : Rs. 1440/-	

THREE YEARS SUBSCRIPTION

New set of Diamond Comics for Rs. 60/- for 36 months =	Rs. 2160/-
Your 1) Parker Pen Set	Rs. 240/-
Free Gifts : 2) Popular Diamond Comics	Rs. 400/-
3) Popular Amar Chitra Katha	Rs. 400/-
4) Free Postage	Rs. 540/-
You Get : (Comics worth Rs. 2160/- + Gifts worth Rs. 1580/-)	Rs. 3740/-
You Pay : Rs. 2160/-	

For Free Gifts select your "Popular Diamond Comics" and "Popular Amar Chitra Katha" from the list which will be published in all Diamond Comics issues during April - June 98.

DIAMOND COMICS
RELEASED IN
APRIL 1998

Chacha Chaudary and The Hijacker
Biloo Digest - 9
Motu-Patlu and The Foolish Musclem
Dynamite - The Maskman
Tauji and Dhanasur

Rajan-Iqbal and The Priests
Mahabali Shaka and Cobra
Shaktiman - 1
Phantom - 79
Mandrake - 66

James Bond-69
Superman - 2
Batman - 1
Batman - 2

Rush! Send this subscription coupon today for your FREE Gifts

I would like to subscribe new set of Diamond Comics for (✓)

- ☐ 1 year (12 x Rs. 60/-) at Rs. 720/- + Free Gifts worth Rs. 420/-
☐ 2 years (24 x Rs. 60/-) at Rs. 1440/- + Free Gifts worth Rs. 860/-
☐ 3 years (36 x Rs. 60/-) at Rs. 2160/- + Free Gifts worth Rs. 1580/-

Please find (✓) enclosed cheque / D.D. No. _____

Dated: _____ for Rs. 720/- ☐ Rs. 1440/- ☐ Rs. 2160/- ☐
 favouring "Diamond Comics Pvt. Ltd." payable at Delhi / Noida.
 (For outstation subscription, please send a D.D. only)

Name : Mr./Ms. _____

Address : _____

Date of Birth

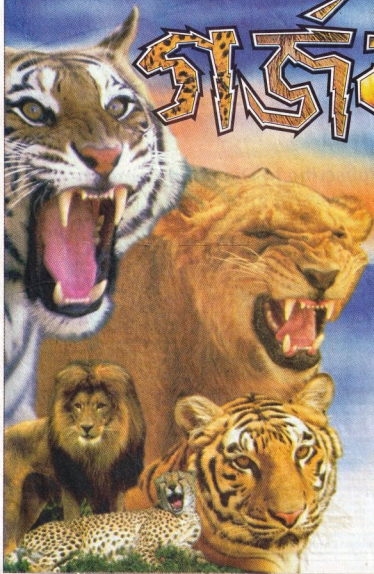
Phone : _____ Date _____ Signature _____ Pin

Terms and Conditions: ● This subscription offer closes on 30th June 98. The draw of lots for 1st, 2nd, 3rd & Consolation prizes will be held after 30th June 98. For the 1st prize, is one way ticket to Disneyland. ● The decision of the judges regarding the prizes will be final and no correspondence will be entertained in this regard. ● Please allow us 3-4 weeks for your subscription to start and 6-8 weeks for despatch of your free gifts by courier/registered post. ● For outstation subscription, please send a D.D. only. ● All the subscriber of this scheme are eligible for the draw of prizes. Employees of Diamond Comics and their relatives are not eligible to participate in this offer. ● Winners will be notified individually. ● The prizes cannot be exchanged for cash. ● Diamond Comics (P) Ltd. reserves the right to extend, cancel or discontinue this offer without giving any reason or prior notice. ● This offer is valid in India only and all disputes shall be subject only to Delhi Jurisdiction.

Please fill the coupon, the list of selected free "Popular Diamond Comics" & "Popular Amar Chitra Katha" and mail along with your remittance to

Diamond Comics Pvt. Ltd., A-11, Sector-58, Noida- 201301 (U.P.)

ગાડગાન

আগবঢ়োৱা হৈছে

Rasna.

soft drink concentrate

Jungle Fun

অতুলনীয় স্ফুৰ্তি তথা প্ৰেৰণাদায়ক ড্ৰিংক

টফাফ সোৱাদেৰে সীয়াহীন যজ্ঞা — বচা জঙ্গল
২৪ নং, ৩২ সিলিচ হাঁহি স্ফুৰ্তিৰ আকৰ। অগেতে
কোনোদিন নোপোৱা অতিকৈ ৰোমাঞ্চকৰ
সোৱাদ। সচাকৈয়ে সুখধূৰ সোৱাদৰ বশ্য আলম
— বচা জঙ্গল ২৪ নং।

বন্য জীৱনৰ
উল্লাসৰ!
বচা
জঙ্গল ফান!

বিনামূল্যে

প্ৰতিটো পেকৰ সৈতে
২টা জলুৰ টুটু

Gautam Gauram
8-5-1998

FOR THE ATTENTION OF OUR READERS

As the shipment of paper was delayed en route, and as it did not arrive till the middle of April because of transshipment difficulties, we are reluctantly skipping the April 1998 issue instead of bringing it out with great delay, and calling this the **May 1998** issue. We hope our readers will bear with us this unavoidable decision.

- PUBLISHER

চান্দমামা

সংস্থাপক : চক্ৰপানি ✨ সঞ্চালক : নাগিবেড্ডি

তাজমহল বিক্ৰি !

ওপৰৰ সৌ শিৰোনামা—বিশ্বাসযোগ্যনে ? বিশ্বাস নহয় যদি—বিশ্মিত হ'বলগীয়া নাই। আমি ধেমালি কৰিছোঁ বুলি আমাৰ পঢ়ুৱৈ বাইজে ভাবিলেও ভুল বুলি ক'ব নোৱাৰি, কিয়নো—সেই সময়—যি-সময়ত তাজমহল বেচিবলৈ খাটাং কৰা হৈছিল—সেই সময় আৰু আজিৰ এই সময় এক সময় নহয়। সময় পৰিৱৰ্তিত। এতিয়া তাজমহল কেৱল আমাৰ—অৰ্থাৎ কেৱল ভাৰতৰে সম্পদ নহয়, সমগ্ৰ পৃথিৱীৰ অমূল্য ঐতিহ্য। তাজমহলক সংৰক্ষণৰ বাবে UNESCO-ই সাধাৰণত সকলো কৰিবলৈ প্ৰতিজ্ঞাৱদ্ধ।

কিন্তু এশ-বছৰৰ আগতে পৰিস্থিতি আছিল বেলেগ। ১৮৫৭ চনৰ ভাৰতীয়সকলৰ স্বাধীনতা-সংগ্ৰামজনিত বিদ্ৰোহ দমন কৰাৰ বাবে বৃটিছৰ তথা ইস্ট ইণ্ডিয়া কম্পানীৰ বিপুল পৰিমাণৰ অৰ্থব্যয়—হেতুকে যেনেতেনে ধন সংগ্ৰহ কৰিবলৈ তাজমহলৰ মহা মূল্যবান মৰ্মৰপ্ৰস্তুৰ আৰু মণি-মুকুতা আদি ইস্ট ইণ্ডিয়া কম্পানীয়ে বেচিবলৈ আঁচনি লৈছিল।

এনেহে মৰ্মস্তুদ আঁচনি কোনে লৈছিলনো ? ইস্ট ইণ্ডিয়া কম্পানীৰ কোনোবা মুৰ্খ বিষয়াই বা কোনোবা টেটোনৰো টেটোনেনে ? নহয়। জগতৰ জঘন্যতম এই আঁচনি লৈছিল তৎকালীন ভাৰতৰ গাভাৰ্ণাৰ জেনাৰেলে !

সৌভাগ্যবশতঃ উচ্চতম কৰ্তৃপক্ষৰ মাজত কিছু সংখ্যক শুভবুদ্ধিসম্পন্ন সুৰক্ষিত ব্যক্তিও আছিল, আৰু তেওঁলোকৰ কঠোৰ হস্তক্ষেপৰ ফলত কাটি-দোকানী নেগুৰ-কটা গাভাৰ্ণাৰ জেনাৰেলে নেজৰ জুই মুখে নুমাৰলৈ বাধা হৈছিল, আৰু কথমপিছে তাজমহল ৰক্ষা পৰিছিল।

ভাৰতৰ অপাৰ ঐতিহ্যময় সুপ্ৰাচীন শিল্প-কলা স্থাপত্য আদিলৈ ইস্ট ইণ্ডিয়া কম্পানীয়ে তথা তাহানৰ ইংৰাজ বা বৃটিছে কেনেকুৱা মনোভাৱ পোষণ কৰিছিল—এই অভাৱিত ঘটনা হ'ল তাৰ দেখে দেখে উদাহৰণ।

বছৰ : ২৩

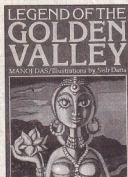
সংখ্যা : ১

খনে : ৬.০০ টকা ✨ বছৰি : ৭২.০০ টকা

Rs. 30/-

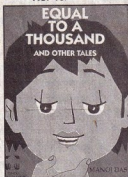
Rs. 40/-

Rs. 30/-

Rs. 30/-

Rs. 25/-

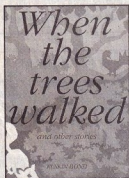

Rs. 30/-

CHANDAMAMA BOOKS ARE ALREADY A LEGEND! THEY OPEN A NEW HORIZON ON THE WORLD OF LITERATURE FOR THE YOUNG

Added to the six titles by **Manoj Das** is the charming seventh—

WHEN THE TREES WALKED
by
the inimitable
story-teller
Ruskin Bond

Rs. 30/-

Among the titles in the process of production are:

**STORY OF KRISHNA
STORY OF RAMA
STORY OF BUDDHA**

For details, write to:

CHANDAMAMA BOOKS
Chandamama Buildings
Vadapalani, Madras - 600 026.

এশতিকাৰ অন্তত — নাবীৰ হাতত

যোৱা ডিহেম্বৰ মাহৰ ৮ তাৰিখে মিছিজ জেনি শ্বিপ্লেই শপত বাক্য পাঠ কৰি নিউজিল্যান্ডৰ প্ৰধানমন্ত্ৰীৰ গ্ৰহণ কৰিলে। মন কৰিবলগীয়া, পৃথিবীত ‘নাবী-কোটাখিকাৰ’ ১৮৯৩ চনত সৰ্বপ্ৰথমে নিউজিল্যান্ড নামৰ দেশখনতে প্ৰস্তুত হৈছিল যদিও, তথাপি সেইখন দেশৰ নাবী এগৰাকীয়ে দেশৰ সুউচ্চ পদ পাবলৈ এশ বছৰ লাগিল।

বিধা কৰোৱাৰ আগতে জেনি শ্বিপ্লেইৰ নাম আছিল জেনিফাৰ বোৰছন। এওঁৰ জন্ম—১৯৫২ চনত। টিচৰ্চ ডিগ্ৰী লোৱাৰ অন্তত—১৯৭২ৰ পৰা ১৯৭৬ লৈকে জেনিফাৰে পঢ়াশালিত শিক্ষকতা কৰিছিল। তেওঁ এজন খেতিয়কক বিধা কৰাইছিল, আৰু নিয়মিতভাৱে খেতি-বাতি কৰাত হাতউজান দিছিল। কিছু—তেওঁৰ দৃষ্টি সময় বাৰ্জনীতলৈ নিৱদ্ধ আছিল আৰু ১৯৭৬ চনতে তেওঁ নিউজিল্যান্ডৰ ন্যাহান্যাল পাৰ্টিত যোগ দিছিল। ন্যাহান্যাল পাৰ্টিৰ মুখ্য ভোতা আছিল মি. জিম বগলাৰ। বগলাৰে জেনিফাৰ কৰ্মপটতলৈ লক্ষ্য কৰি এই কথা ভাবি কিঞ্চিত ভীত হৈ উঠিল যে— এইপৰাকী মহিলাই এদিন হয়তো তেওঁক ওমকাই পেলাব পাৰে।

দহ বছৰৰ আগতে—১৯৮৭ চনত মিছিজ শ্বিপ্লেই নিউজিল্যান্ডৰ পাৰ্লামেণ্টৰ এগৰাকী সাংসদৰূপে নিৰ্বাচিত হৈছিল। ১৯৯০ চনত নিউজিল্যান্ডৰ ৰাজনৈতিক দলৰ অন্যতম—‘ফাৰ্ট পাৰ্টি’ৰ সৈতে লগ লাগি মি. বগলাৰ প্ৰধানমন্ত্ৰীৰূপে নিৰ্বাচিত হ’ল। প্ৰধানমন্ত্ৰী বগলাৰে ফাৰ্ট পাৰ্টিৰ মি. উইনষ্টন পিটাৰক উপ-প্ৰধানমন্ত্ৰী পাতিলে আৰু মিছিজ শ্বিপ্লেইক সোশ্যাল ওকেলফেবল মন্ত্ৰী পাতিলে। মি. বগলাৰে পেটে পেটে আশা কৰি থাকিল যে—সোশ্যাল ওকেলফেবল মন্ত্ৰীৰূপে মিছিজ শ্বিপ্লেই বাজিটত (বাজেট) জোখে-জোখাৰে ধন নাগাব, আৰু তাৰ ফলত মন্ত্ৰী হিচাপে অতি অপ্ৰিয় হৈ উঠি এদিন সাধ্যত পৰি মন্ত্ৰীত্বৰপৰা হেলানি মাগিব, আৰু তাৰ অনিবাৰ্য ফলস্বৰূপে শ্বিপ্লেই আৰু দুৰ

দাৰ্ভি নোৱাৰি তেওঁৰ পক্ষে—অৰ্থাৎ বগলাৰৰ পক্ষে—জীৱন্তভাতি হৈ উঠিব নোৱাৰিব। কিন্তু বগলাৰৰ কিছু অপ্ৰিয়ভাতি মন নকৰি তেওঁ তেওঁৰ ঘোচিত কাম কৰিয়েই থাকিল, সামাজিক সংস্কাৰ কৰিয়েই থাকিল। তাৰ পাছত মি. বগলাৰে শ্বিপ্লেইক এথেকেচা বিনলৈ হস্তান্তৰী পাতিলে। আৰু তাৰ পাছত পৰিবহন মন্ত্ৰী। এইবোৰ ক্ষেত্ৰতো মিছিজ শ্বিপ্লেই বেছাকৈ সমালোচিত হৈছিল, কিছু সমালোচনাক আগুৱাবলৈ তেওঁ তেওঁৰ কৰ্তব্যকৰ্মত অটল হৈ থাকিল।

তাৰ পাছত—এবাৰ খেতিয়া মি. বগলাৰ বিদেশ ভ্ৰমণলৈ ওলাল, সেই যোগতে মিছিজ শ্বিপ্লেই মি. বগলাৰৰ ন্যাহান্যাল পাৰ্টিৰ এম.পি সকলৰ সমন্বিত আলয় কৰিলে, আৰু মি. বগলাৰ

বিদেশ ভ্ৰমণৰপৰা উভতি অহাৰ লগে লগেই এইসকল এম.পি.য়ে বগলাৰৰ পদত্যাগ নাবী কৰিলে আৰু বগলাৰে সেই দাবী মানি লৈ প্ৰধানমন্ত্ৰীৰ পদত্যাগ কৰাৰ লগে লগেই গিসকল এম.পি.য়ে মিছিজ শ্বিপ্লেইক প্ৰধানমন্ত্ৰী পাতিলে। এইবাৰ মহিলা প্ৰধানমন্ত্ৰী শ্বিপ্লেই মি. বগলাৰক বিদেশমন্ত্ৰী পাতিলে। প্ৰধানমন্ত্ৰী মিছিজ শ্বিপ্লেই দে মি. বগলাৰতকৈ দক্ষতাৰে দেশৰ শাসন চলাই আছে—সেই কথাত নিউজিল্যান্ডৰ অধিবাসীসকল একমত।

১৯৯৯ চনত নিউজিল্যান্ডত পুনৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত হ’ব।

তেতিয়া কিছু কিঞ্চিত ওলট-উলটি নিশ্চয় হ’ব, আৰু শাসক দল বা বিৰোধী দল—বিদলেই বিজয়ী নহওক—নিউজিল্যান্ডৰ প্ৰধানমন্ত্ৰী এগৰাকী যে নিশ্চয়েই মহিলায়েই হ’ব সেই কথা দুকপেই। কিয়নো—বিৰোধী দলৰ মুখ্য নেতৃত্বতো আছে—মিছিজ হেলেন ৱাৰ্ক নামৰ এগৰাকী মহিলা।

নিউজিল্যান্ডৰ চমু-চিনাকি

লোকসংখ্যা : ৩৬০০০০০। ৰাজধানী : ওৱেলিংটন। ভাষা : ইংৰাজি আৰু উপজাতিৰ ভাষা হ’ল মাওৰি।

নিউজিল্যান্ড হ’ল পৃথিবীৰ সৰ্বনিম্ন দুৰ্নীতিৰ দেশ।

চুঙা চাই সোপা

জহৰী জহৰৰ আছিল চাবি পো। ডাঙৰ, মাজু, ন আছিল অতি শান্ত-বুদ্ধিমন্ত। সিহঁত তিনিয়ে সিহঁতৰ দেউতাকৰ কাম-কাজত লাগ বুলিলেই লাগিছিল, সদায় সহায় কৰিছিল। কিন্তু সেই শেহুৱা মনোহৰক লৈহে লেঠা। মনোহৰ আছিল মন্দবুধীয়া মুখৰ মাখি খেদিব নজনা মূঢ়া আমৰ হুদুটো। সেইহে — বাইজে তাক মূৰত উঠা মনোহৰ বুলি আঁৰত চৰ্চিছিল, কোনোবা-কুনুবিয়ে সেই বুলি মাতিছিলও। সি ওপজাৰ কিছুদিনৰ পাছত তাৰ মাক ঢুকাইছিল, আৰু সেইহে জহৰী জহৰে তাক বৰ আদৰৰে ডাঙৰ-দীঘল কৰিছিল। একে একে ডাঙৰ-মাজু-ন-ই বিয়া কৰালে। তিনিওবোৰ ঘৈণীকেইজনীয়ে এটা কথালৈ মন কৰিলে যে—শহুৰদেউতাই এই মধুফলৰ টেঙী মনোহৰটোকেই অধিক ভাল পায়। আৰু এই কাৰণে সিহঁত তিনিওজনীয়েই শহুৰ জহৰৰ কোনো কাম-কাজতে জৰীত ধৰি

বল নিদিয়ে আৰু চকু মুদা কুলি হৈ থাকে।

জহৰী জহৰে — মনোহৰৰ বিয়াখনো সোনকালেই পাতিব বুলি ভাবিছিল। কিন্তু— কথা বৰ আচৰিতেই, এটা মতা ল'ৰাৰ বাবে ওচৰ-পাজৰৰ গাঁওবিলাকত বিত বিতকৈ বিচাৰিও কইনা নিমিল হ'ল। কোনেও মনোহৰক ছোৱালী নিদিয়ে। কিছু দূৰণিবটীয়া গাঁৱতো জহৰে চেষ্টা কৰিছিল, কিন্তু—কি প্ৰকাৰে জনা নেযায়— তাতো — মূৰত থলে ওকণীয়ে খোৱা মাটিত থলে পৰুৱাই খোৱা মাৰ্গৰ তলে যোৱা মনোহৰৰ কথা অহকাণে-পহকাণে কেনেবাকৈ পাইছিলগৈ। গতিকে- মনোহৰৰ বিয়া পটকৈ নহ'ল, কিন্তু জহৰী জহৰ এদিন পটকৈ ঢুকাই থাকিল।

আৰু সেইদিনাৰপৰাই আৰম্ভ হ'ল মনোহৰৰ মৰ-গেনেবা পৰাৰ অৱস্থা। মনোহৰৰ ওপৰত জাপি দিছিল, আৰু একালৰ

বহিখোৱা ফুকন মনোহৰেও বাধ্যত পৰিয়েই সেইবোৰ কাম কৰিছিল।

কিন্তু তথাপি তাৰ নবৌয়েকহঁতে — ইজনীয়ে সিজনীক কৈছিল, “দন টানি খায়হে, কামৰ কিছু কুৰীয়া। সি জীয়াই থাকেমানে তাৰ কাৰণে আমি হাতীৰ খাৱন বান্ধি খুৱাব লাগিব—এয়ে হ’ল আমাৰ অদিষ্টৰ আখৰ।”

আনজনীয়ে ক’লে, “তাক যে কোনেও ছোৱালী-তোৱালী নিদিব—সেই কথাৰ চয়-নিচয় তাৰ দেউতাৰ জীয়াই থকাতেই হৈয়েই গ’ল। গতিকে—আমি তাক বহিবুঢ়াৰ দৰে নুখুৱালে সি বৰলাই ভাত এমুঠিও নাপায়।”

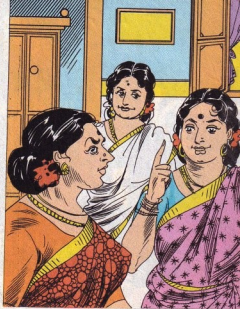
তৃতীয়জনীয়ে কৈ উঠিল, “এইবোৰ কথা নাভাবি—তাক কেনেকৈ কি কৌশলেৰে ঘৰৰপৰা খেদি পঠাব পাৰি—তাৰহে উপায় চিন্তিব লাগিব।”

আৰু ঠিক তেতিয়াই হেঁপাই-ফোঁপাই মনোহৰ তালৈ আহিল আৰু কৈ থাকিল, “বৰ ভোক লাগিছে—ভোকৰ পোৰণিত অস্থিৰ হৈ উঠিছোঁ—যি আছে যা আছে কি আছে—তুৰন্তে খাবলৈ দিয়া নবৌ—।”

মনোহৰৰ মাত শুনিয়েই তিনিওজনীয়েই তাৰি এখন পাৰি দীঘল দিলে—আৰু দীঘল দিয়েই “মবিলোঁ ও—অ’ আই—দেউতা অ’—আমাক বচোৱা—” ইত্যাদি কৈ কৈ মিছা উচুপনিৰ ভাও জুৰিলে।

এই দৃশ্য চাই ডয়ত পেটত হাত-ভৰি লুকোৱা মনোহৰে ক’লে, “তোমালোকৰ কি হ’ল—নবৌহঁত ? কথানো কি—?”

“মোৰ মূৰৰ ভিতৰত কোনোবাই হাতুৰীৰে

টঙনিয়াইছে যেন পাইছোঁ। ইয়াৰ একমাত্র দৰব হ’ল—ঘেঁহু-বৰগীয়া সাপৰ বিষ জুইৰে পুৰি সেই বিষৰ ধোঁৱাৰ গোন্ধ শুঙিব লাগিব।” ডাঙৰজনী নবৌয়েকে ক’লে।

“আৰু মোৰ যে পেটৰ যে বিষ উঠিল যে—। উফ্ ! পেটৰ ভিতৰত শিল এচটা থকা যেন পাইছোঁ। বাঘিনীৰ গাখীৰেৰে অজবাহন চূৰ্ণ মিলাই খালেহে এই বিষ গুচিব—উফ্ ! আঃ !” বিতীয়জনীয়ে কেঁকাৰলৈ ধৰিলে।

তৃতীয়জনীয়ে কেঁকাই-গেঁথাই ক’লে, “মোৰ দুচকুৰ ভিতৰত ইমান যে জ্বলনি-পোৰণি হৈছে। কোনোবাজনী বাফ্‌সীৰ শিং শিলত ঘাঁহি কাজলৰ দৰে চকুৰ পিৰিকতিত লগালেহে জ্বলনি-পোৰণি নোহোৱা হ’ব।”

মনোহৰে তাৰ নবৌয়েকহঁতক ক’লে,

“তোমালোকে পইচা-পাতি দিয়া, মই বজাবলৈ গৈ চাওঁ—পাওঁনে কি।”

“এইবোৰ বজাবত নাপাবা, বব গোসাঁনীৰ হাবিতহে পাবা, কোনেনো আমাক সেই বব-গোসাঁনীৰপৰা এইবোৰ আনি দিব?” এই বুলি কৈয়েই তিনিওজনীয়েই ফু-ফুকৈ কান্দি কান্দি ৰাউচি জুৰিলে।

কোমল মনৰ মনোহৰে তাৰ নবৌয়েকহঁতক ক’লে, “চিন্তা নকৰা, মই এতিয়াই—এহিফগে বব গোসাঁনীৰ হাবিলৈ বুলি বাওণা হ’ম আৰু সকলো বস্তু লৈ আহিম।” এই বুলি কৈয়েই মনোহৰ সেই ভয়ংকৰ বব গোসাঁনীৰ হাবিলৈ বুলি ওলাল।

আৰু লগে লগে তিনিওজনীয়েই শোৱাৰপৰা উঠি বহি কৈ থাকিল, “এইবাৰ !

তাক আজিৰ বাতিৰ পৰতেই নিশ্চয় সেই হাবিত সাপে খুটি মাৰিব।”

“নহ’লেও মৰঙে মৰাটো বাঘৰ পেটত যাব।” আন এজনীয়ে ক’লে।

“আৰু—বব গোসাঁনীৰ হাবিত যে সঁচাসঁচিকৈ ভয়ানক ৰান্ধসী আছে—সেই কথা কোনেনো নাজানে ? মুঠতে — সি আৰু জীয়ন্তে নুঘূৰিব।” তৃতীয়জনীয়ে আনন্দৰে ক’লে।

গৈ গৈ মনোহৰে বব গোসাঁনীৰ হাবি পালেগৈ। সি ঘেঁহু-বৰগীয়া সৰ্পৰাজ, বাঘিনী আৰু ৰান্ধসীক বিচাৰি হাবিৰ ভিতৰলৈ সোমাই যোৱাৰ অলপ পাছতেই সাঁজ লাগি ভাগোঁ ভাগোঁ হ’ল। তেতিয়া ভোকত তাৰ পেটৰ কেঁচু-কুমটি মৰা অৱস্থা। হঠাৎ মনোহৰে চিঞৰি চিঞৰি কৈ উঠিল, “অ’ ৰান্ধসী—অ’ বাওমুট্ট—তুৰন্তে মোৰ সমুখলৈ আহাঁ—!”

মনোহৰ য’ত থিয় হৈ চিঞৰি আছিল, তাৰপৰা অলপমান আঁতৰত মন্ত্ৰ-তন্ত্ৰৰ জাদুকৰী ভানুমতী তাইৰ ছোৱালীৰে সৈতে গঁজাঘৰ এটাত বাস কৰিছিল। মনোহৰৰ চিঞৰ ভানুমতীৰ কাণত পৰিল। ভানুমতীয়ে আগবাঢ়ি আহি থাকোঁতে চিঞৰি চিঞৰি কৈ থাকিল, “কোনহে তুমি ইয়াত চিঞৰি আছা—? তুমি কোন—কোৱাচোন ?”

চকা-ছন্দা পোহৰৰ মাজেদি আহি থকা ভানুমতীক দেখা পাই মনোহৰে ডৰৰ কোবতে কৈ উঠিল, “অ’ মোৰ শাহুআই—ইয়াত—ঘেঁহু-বৰণৰ সৰ্পৰাজ, বাঘিনী আৰু এক ভয়ংকৰী ৰান্ধসী ক’বাত আছেনে বাকু—?”

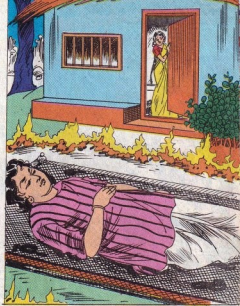
“শুনা, মই সেই তিনিওতকৈ ত্ৰিছগুণে
অধিক ক্ষমতাৰ অধিকাৰিণী — মোৰ নাম
ভানুমতী। কিন্তু হেৰা ছোকা — এই বাতিৰ
পৰতে ইয়ালৈ কলে’ আছিল ? আৰু —
বান্ধসীৰ নাম ধৰি চিঞৰিছাইবা কলে’ ?”
বিশ্ময়ভৰা কণ্ঠেৰে ভানুমতীয়ে সুধিলে।

ভানুমতীৰ সোধনৰ উত্তৰত মনোহৰে তাৰ
নবৌয়েকহঁতৰ বেমাৰৰ কথা ভানুমতীক ভাঙি-
পাতি ক’লে। ভানুমতীয়ে বুজি পালে যে—
মনোহৰ একেবাৰে এক অবুজ ল’ৰা, কিন্তু তাৰ
মন মৰমেৰে ভৰা। ভানুমতীয়ে এই কথাও
ভালকৈ উপলব্ধি কৰিলে যে—মনোহৰৰ
নবৌয়েক তিনিজনীয়ে মনোহৰক কৌশলেৰে
এই ভয়ানক হাবিলৈ পঠাই মাৰি পেলাব
খুজিছে।

ভানুমতীয়ে ডোকাতৰ মনোহৰক সোৱাদ
সোৱাদ খোৱাবলৈ খাবলৈ দিলে আৰু
মনোহৰেও পেটৰ খজুৱতি মাৰি দন টানিয়েই
খালে। খাই—জীৱ ঘূৰাই পাই—মনোহৰে
ভানুমতীক ক’লে, “শাহুআই, ইমান ভালবো
ভাল খোৱাবলৈ — মই কিজানি জীৱনতো নাই
খোৱা।”

মনোহৰৰ কথাৰ উত্তৰত ভানুমতীয়ে
মিঠাকৈ হাঁহিৰে ক’লে, “জোঁৱাই বাছ মোৰ—
এইবোৰ খোৱাবলৈ কিন্তু মই বন্ধা নাই, মোৰ
একমাত্ৰ ছোৱালী মেঘৱতীয়েহে বান্ধিলে।
এতেকে — তোমাৰ শলাগনি—তাইহে পাব
লাগে।”

পঁজাৰ বাহিৰত চলি থকা এইবোৰ কথা-
বাৰ্তা মেঘৱতীৰ কাণতো নপৰাকৈ নাছিল। তাই

ঘৰৰ ভিতৰপৰাই ক’লে, “মাই—তোমাৰ
জাদুগৰ গুৰু আৰু’ নেপালৰপৰা আহিলনে ?
তেওঁ তোমাক যিবোৰ শিকাই গ’ল—
সেইখিনি যথেষ্ট নহয়নে কি ? জাদুকৰীৰ
ছোৱালী বুলি মোক কোনেও বিয়া নকৰা
হ’ল। গোটেই জীৱন ধৰি এই হাবিতে হয়গু-
ৰিওঁকৈ মৰিব লাগিব।” মেঘৱতীয়ে ক্ৰুদ্ধ
কণ্ঠেৰে তাইৰ মাকক ক’লে।

ছোৱালীৰ কথাৰ উত্তৰত ভানুমতীয়ে
একো নোকোৱা হ’ল। ভানুমতীয়ে মনোহৰক
ক’লে, “জোঁৱাই বোপা, বাতিছোৱা এই
বছীৰে বনোৱা খাটিয়াতে—এই খাটোলাতে
শুই থাকা। তুমি যি কাৰণে এই অটবা অবগালৈ
আহিছা—কাইলৈ পুৱাতে সেই বিষয়ে আমি
আলচি-বিলচি যি পাৰোঁ কৰিম।” এই বুলি

কৈ, ভানুমতীয়ে তাইব হাতত থকা মস্তদন্ডেৰে সেই খাটোলাৰ চাৰিওফালে নিমিষতে লৌ লৌকৰে জুইৰ সৃষ্টি কৰিলে আৰু মনোহৰক ক'লে, “জোঁৱাইবাপা, ডৰ নকৰা। এই জুয়ে তোমাক একোপধ্যেই স্পৰ্শ নকৰিব। এই মন্ত্ৰঃপূত জুয়ে তোমাক বাঘ-ঘোং সাপ-তাপ বান্ধস-বান্ধসীৰ কবলৰপৰা ৰক্ষা কৰিব। তুমি নিঃচিন্ত মনেৰে ঘুমটি যোৱা—জোঁৱাই মোৰ—।” এই বুলি কৈ, মনোহৰৰ দৃষ্টিলৈ ভানুমতীয়ে দৃষ্টি দিয়াৰ লগে লগে মনোহৰে মুহূৰ্ত্ততে টোপনিত লাল-কাল দিলে।

তেতিয়া ভানুমতীয়ে টোপনিয়াই থকা মনোহৰলৈ আঙুলিয়াই মেঘৱতীক ক'লে, “এই ডেকাল'ৰাটোক কেনে পাইছ?”

জুপুৰিৰ দুৱাৰ খুলি ওলাই আহি টোপনিত

লাল-কাল দিয়া মনোহৰক দেখি মেঘৱতীৰ মনত উজান-ভাটি লাগিছিলেই, মাকৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত একো ক'ব নোৱাৰি তাই পুনৰ ঘৰৰ ভিতৰলৈ সোমাই যাওঁতে মাক ভানুমতীয়ে ছোৱালী মেঘৱতীক ক'লে, “ঠিক আছে, তোৰ মনৰ কথা মুখেৰে নক'লেও মই জানিলোঁৱেই। ল'ৰাটো ভোলা-ভালা কোমলমনা—দেখাতো ধুনীয়া আৰু স্বভাৱতো পনীয়া।”

পাছদিনা পুৱাবেলা জা-জলপান খুঁৱাব পাছত ভানুমতীয়ে মনোহৰক ক'লে, “জোঁৱাইবাপা, তুমি যদি সঁচাসঁচিকে মোৰ ছোৱালীজনীক—মেঘৱতীক বিয়া কৰোৱা—মোৰ যি আছে যা আছে—সকলো তোমাৰ। আৰু—তোমাক উপহাৰস্বৰূপে দিম এটি সৰু চন্দুক। তুমি যিবোৰ বস্তু বিচাৰি আহিছা—সেইটি চন্দুকতে পাবা তুমি তোমাৰ নবৌয়েৰাহঁতক ক'বা যে—তেওঁলোকে যি দৰব যেনেকৈ বিচাৰে — সেই চন্দুকৰ ভিতৰতে পাব।”

তাৰ পাছত—হাবিৰ গছ-বিবিধ, জন্তু-জানোৱাৰ, চৰাই-চিৰিকতি আদিক সাক্ষী হিচাপে লৈ—মনোহৰৰ সৈতে মেঘৱতীৰ বিয়া হ'ল, আৰু বিয়াৰ পাছত মনোহৰে মেঘৱতীক লৈ এখন গৰুৰ গাড়ীত উঠি গাঁৱলৈ বুলি বাওণা হ'ল।

তেতিয়া গধূলি হওঁ হওঁ। মনোহৰে মেঘৱতীক ক'লে, “সৌখন—আমাৰ গাঁও। আৰু সেই যে নানান গছ-বিবিধৰ মাজত ঘৰটো যে দেখিছা—সেইটোৱেই আমাৰ—

আৰু কি বোলেনে—তোমাবো ঘৰ।”

আৰু ইতিমধ্যে গাড়ীখন মনোহৰহঁতৰ ঘৰৰ দুৱাৰমুখ পালেহিয়েই।

মনোহৰৰ নবৌয়েকহঁতে দৰাৰ বেশত মনোহৰক, আৰু লগতে ধুনীয়াবো ধুনীয়া বিয়া হোৱা ছোৱালী এজনীক দেখা পাই—ব’ লাগি বৈ দিলে। সিহঁতকেইজনীৰ মুখৰপৰা এঘাৰ কথাও নোলাল।

গাড়ীৰ গাবোৱানে সৰু চন্দুকটো ঘৰৰ পিৰালিত নমাই থৈ গাড়ী লৈ গুচি গ’ল। তাক ভানুমতীয়েই ভাড়াখিনি আগতীয়াকৈ দি থৈছিল। মনোহৰৰ লগ লাগি মেঘৰতীয়ে ঘৰৰ ভিতৰলৈ—এখুজি—দুখুজিকৈ গৈ থাকোঁতেই—মনোহৰৰ নবৌয়েকহঁতে হাত দাঙি মেঘৰতীক ৰখালে আৰু ক’লে, “ঘৰৰ ভিতৰলৈ সোমোৱাৰ চেষ্টা কৰিছা যদি—ঠেং ভাঙি দিম। তাই মৰতীনো—কোন ? আমাৰ দেৱৰ মনোহৰৰ চিধা—সৰল মানুহ—তই মৰতীয়ে তাক কেনেবাকৈ পাকৰাও কৰিছ বুলিয়েই আমি তোক মানি নলওঁ নহয়—? এই বিয়া কোনো বিয়া নহয়। নাই কোনো খবৰ-খাবৰ, নাই কোনো যৌতুকৰ বন্দৱস্ত। আমি এতিয়াই

কৰিম।

“মোৰ শাছআয়ে তোমালোকৰ বাবে এই চন্দুকটো পাঠিয়াইছে নবৌ, তোমালোকক যা লাগে যি লাগে — এই চন্দুকতে পাবা।”

এই কথা শুনিয়েই ডাঙৰজনী নবৌয়েকে চন্দুকৰ সাঁফৰখন খুলিলে। আৰু লগে লগে ঘেঁহু বৰণীয়া সাপ এটাই ফোঁফোঁৱাই ফেট মেলি উঠিল। চকুৰ পচাৰতে সাঁফৰখন বন্ধ কৰি তাই তাৰপৰা পোনেই ঘৰৰ ভিতৰলৈ গুচি গ’ল।

তিমানতে দ্বিতীয়জনীয়েও চন্দুকৰ সাঁফৰখন খুলি বিৰাট বাঘিনী এজনীক দেখা পাই দৌৰি ভিতৰলৈ গ’লগৈ।

তৃতীয়জনীয়েও চন্দুকৰ সাঁফৰখন খুলি শিঙাল ৰাক্ষসী এজনীক দেখা পাই—দৌৰি ঘৰৰ ভিতৰ পালেগৈ।

তাৰ পাছত — তিনিও একেলগে ঘৰৰপৰা ওলাই আহিল, আৰু—মনোহৰ-মেঘৰতীক হাতত ধৰি ঘৰৰ ভিতৰলৈ লৈ গ’ল।

মনোহৰে এই জাদু-চন্দুকটো নিজৰ কোঠাত থৈ দিলে। এই জাদু-চন্দুকেই যে চুঙা চাই সোপা দিব পাৰিব—সেই কথাত মনোহৰে বুকুত পালে বল আৰু মনত আনন্দৰ ঢল।

এহেজ্জাৰ এশ ষোলৰ ষোল

বুলিয়াপুৰৰ ৰজা গৌতম আছিল কলা-সংস্কৃতিৰ পৃষ্ঠপোষক। যিকোনো কলাবিধে ৰজা গৌতমক নিজৰ কলাৰ কলা-কৌশল দেখুৱাই উপহাৰ-পুৰস্কাৰ পাব পাৰিছিল।

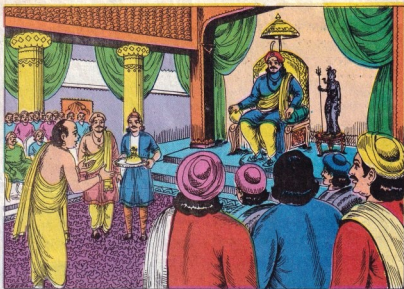
সূৰ্য্যপুৰৰ সুবেশ্বৰ আছিল অতি উজ্জ্বলৰ শিল্পী। সুবেশ্বৰে এক শিল্প-সুখমামণ্ডিত মন্দিৰ সম্পূৰ্ণ নিজ হাতেৰে সজাব বুলি আঁচনি লৈছিল, কিন্তু এই নিৰ্মাণ কাৰ্য্যত যে কমেও লক্ষমুদ্ৰাৰ আৱশ্যক হ'ব — সেই কথা ভাবি অন্তৰত অস্থিৰ হৈছিল। সুবেশ্বৰে বহু ধৰণে ভাবি-চিন্তি এচটা শিল কুটি এক অৰ্ধনাবীশ্বৰ মূৰ্তি অপূৰ্ব দক্ষতাৰে সাজিলে, আৰু সেই মূৰ্তিটি লগত লৈ এদিন ৰাজধানীলৈ বুলি আগবাঢ়িলে। সুবেশ্বৰৰ নিৰ্মিত অপৰূপ অৰ্ধনাবীশ্বৰ মূৰ্তি চাই ৰজা গৌতম মুগ্ধ হ'ল আৰু মহামন্ত্ৰীক ক'লে, “এই মহান শিল্পীক এহেজ্জাৰ এশ ষোল মুদ্ৰা দিয়ক।”

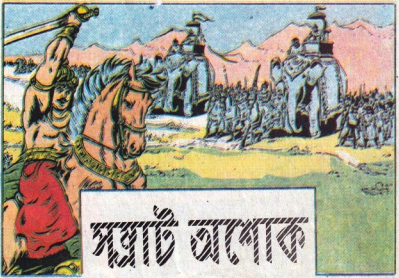
এটি মোনাত এশ ষোলটি মুদ্ৰা ভৰাই সেই মোনাটো ৰূপৰ ধাল এখনত থৈ লৈ অহা হ'ল। এই কথাত সুবেশ্বৰ নিৰাশ হৈ উঠিল। সুবেশ্বৰে ভাবিছিল যে—ৰজা গৌতমে কমেও একলাখ মুদ্ৰা পুৰস্কাৰ হিচাপে আগ বঢ়াব, আৰু সুবেশ্বৰে সেই লাখ মুদ্ৰাৰে সুকলমেই মন্দিৰ নিৰ্মাণ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

কিন্তু মাত্ৰ এশ ষোলটি মুদ্ৰাৰে কিনো হ'ব? এই পৰিস্থিতিত সুবেশ্বৰে কি কি কৰিব—ভাবি উলিয়াব নোৱাৰিলে। কিন্তু হঠাৎ এক বিশেষ কথাই সুবেশ্বৰৰ মনত মূৰ দাঙি উঠিল। সুবেশ্বৰে কৈ উঠিল, “মহাৰাজ, আপুনি আদেশ কৰা মতে—এহেজ্জাৰ এশ ষোল মুদ্ৰা মোক প্ৰদান কৰা হওক—এয়ে মোৰ প্ৰাৰ্থনা।”

সুবেশ্বৰৰ কথাত কিজিত ডেবা-চেকা খোৱা ৰজা গৌতমে তেওঁৰ মহামন্ত্ৰীক পুনৰ ক'লে, “মই কোৱা মতেই কাম কৰা হওক, শিল্পীক এহেজ্জাৰ এশ ষোল প্ৰদান কৰা হওক।”

সুবেশ্বৰে সেইখিনি ধনেৰে মণিমাণি নাসাজি-প্ৰকৃততেই মন্দিৰ সাজিছিল।

মল্লার্ট অশোক

[আগৰ কথা: পত্নী-পুত্ৰৰপৰা আঁতৰি থকাহেতুকে অতিপাত বিমৰ্ষ হৈ পৰা অশোকক পুনৰ তেজোদ্গু কবি তোলাৰ বাবে মহামন্ত্ৰী-সৈন্যধক্ষাই যিখন আঁচনি বচিলে, তাৰে সাময়িকভাবে অশোকৰ মাজত উত্তেজনাৰ স্ফূৰণ হ'ল, যদিও সেই উত্তেজনা, বা নতুন বাণীয়েও অশোকক উদাসীনতা-মোহমানতাৰপৰা মুক্ত কৰিব নোৱাৰিলে। তথাপি অশোক কলিঙ্গ-বিজয়লৈ কিঞ্চিৎ সক্রিয়-হৈ উঠিল। অশোকে বিদেশলৈ দূতৰ হতুৱাই এখন পত্ৰ প্ৰেৰণ কৰিলে। আৰু তাৰ পাছত....]

১৩

পাটলিপুত্ৰৰপৰা দূত প্ৰেৰণ কৰা হ'ল আৰু সেই দূতে উজ্জয়িনীলৈ আহি অশোক-পত্নী বিদিশাৰ সৈতে সাক্ষাৎ কৰি বিনয়নশ্ৰুতাৰে কবয়ুৰি ক'লে, “হে আমাৰ মহাবাগী, নিঃকিনৰ প্ৰণাম গ্ৰহণ কৰক।”

“মোক মহাবাগী বুলি সম্বোধনৰ আৱশ্যকতা নাই। মহাবাজে যিগৰাকী আনন্দীমিত্ৰাকে বিবাহ কৰালে—এই সম্বোধন

তেওঁৰহে প্ৰাপ্য।” বিদিশাই মৃদু কণ্ঠেৰে ক'লে।

“ক্ষমা কৰিব, মহাবাগী আমাৰ! মহাবাজে যদিও দ্বিতীয়বাৰলৈ দাৰপৰিগ্ৰহ কৰিলে, তথাপি, আপুনি মহাবাগী হৈ আছে, আৰু হৈয়েই থাকিব। মহাবাজে দিনে-নিশাই আপোনাৰ কথা আৰু ল'ৰা-ছোৱালীহালৰ কথা চিন্তি চিন্তাকুল হৈ আছে। আপুনি যে তেওঁক

‘কলিঙ্গ আক্ৰমণ’

দুই বাৰ প্ৰাণদান দিলে, সেই কথাও তেওঁ, সদায়েই সোঁৱৰে। অতি শীঘ্ৰে মহাৰাজে কলিঙ্গবিজয়লৈ ওলাব। কিন্তু ওলোৱাৰ আগতে আপোনাক আৰু ল'ৰা-ছোৱালীহালক দেখাবৰাবে তেওঁ বিয়াকুল হৈ আছে। যুদ্ধত জয়-পৰাজয়ৰ কথা কোনেও আগতীয়াকৈ ক'ব নোৱাৰে। এতেকে—আপুনি ল'ৰা-ছোৱালী দুটিৰে সৈতে পাটলিপুত্ৰলৈ আগমন কৰি তাতেই থাকিব—মহাৰাজৰ এয়ে-ইচ্ছা।” এই বুলি কৈ, দূতে অশোক-প্ৰেৰিত পত্ৰখন বিদিশাৰ হাতত দিলে।

পত্ৰখন একমনে পাঠ কৰাৰ অন্তত বিদিশাদেৱীয়ে দূতক ক'লে, “এই নগৰ উজ্জয়িনী যেতিয়া অতি অশান্ত তথা অৰাজক হৈ উঠিছিল, তেতিয়া তেওঁ ইয়াত শান্তিৰ ৰাজত্ব ন্যায়ৰ ৰাজত্ব প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিলহি। সেই শান্তি ইয়াত এতিয়ালৈকো বৰ্তি আছে। ইয়াত আমি সুখে-শান্তিৰেই আছোঁ, মোৰ ল'ৰা-ছোৱালী দুটিও প্ৰশান্তিৰ মাজেদি ডাঙৰ-দীঘল হৈ আছে। এই স্থানৰ সুস্থ বাতাবৰণৰ মাজত পুত্ৰ মহেন্দ্ৰ আৰু পুত্ৰী সংঘমিত্ৰাই আমাৰ গুৰুজীৰ পৰ্যাবেক্ষণত যথাযোগ্য সুশিক্ষা লভিছে। কিন্তু—শত্ৰুতা, অবিয়াঅঁৰি, হিংসা, পাৰস্পৰিক বিৰোধ আদি দুৰ্গুণেৰে ভৰপূৰ যুদ্ধৰ উদ্ভাদনাৰ্ণ পাটলিপুত্ৰত এনেহেন সুস্থ পৰিবেশ পোৱা—অসম্ভৱ যেনেই পাইছোঁ। আৰু—যি স্থানত হয়তো ৰক্তদীৰ ধাৰা প্ৰবাহিত হ'ব—তেনেহেন স্থানলৈ যোৱাৰ কোনো অৰ্থ হ'ব? তদুপৰি, আমাৰ পূজ্য গুৰুদেৱ উপগুপ্তদেউ প্ৰায়শঃ এই উজ্জয়িনীলৈ

অহা-যোৱা কৰে। তেওঁ নিশ্চয় দূৰ পাটলিপুত্ৰলৈ নাযায়। পাটলিপুত্ৰত এবিধৰ ৰাজ্যাধিকাৰ আৰু ঐহিক সুখৰ বাহিৰে আৰুনা কি প্ৰাপ্ত হ'ম?” বিদিশাদেৱীয়ে শান্ত কণ্ঠেৰে দূতক ক'লে।

দূতে কোনো উত্তৰ দিব নোৱাৰি মনে মনে থাকিল।

পুনৰ বিদিশাদেৱীয়েই ধীৰ-স্থিৰ কণ্ঠেৰে কৈ থাকিল, “হে দূত, মহাৰাজৰ গৌৰৱত আমিও গৌৰৱান্বিত। তেওঁৰ প্ৰতি—ব্যক্তিগতভাবে—আমি সশ্ৰদ্ধ। কিন্তু তেওঁৰ এই বগোদ্ভাদনাৰ প্ৰতি আমি বীতশ্ৰদ্ধ। এখন সুস্থ-সমৃদ্ধ ৰাজ্যৰ প্ৰজাবৰ্গক যুদ্ধৰ বালি কৰাৰ মাজত যে কি গৌৰৱ নিহিত—আমি সেই গুঢ় কথা বুজি নাপাওঁ। যুদ্ধৰ অৰ্থ হ'ল—তেজৰ

ধাৰ। এইদৰে অবাৰতে তেজৰ ধাৰ বোওৱাত
কিনো মহত্ব নিহিত ? ইয়াকনো কেনেকৈ
আনন্দদায়ক গৌৰৱপূৰ্ণ ঘটনা বুলি ভাবিম ?
যুদ্ধপীড়িত নবনাৰীয়ে এনেহেন অনাৱশ্যক
যুদ্ধোন্মাদনালৈ অভিশাপ নিদিয়াকৈ
থাকিবনে ? যুদ্ধ হ'ল সৰ্বতোভাবেই জঘন্য
ঘটনা। তেওঁ যদি এই যুদ্ধ-প্ৰচেষ্টাৰপৰা সম্পূৰ্ণ
বিৰত হয়— মই ল'ৰা ছোৱালীহালক লৈ
নিশ্চয় পাটলিপুত্ৰলৈ যাম, নচেত নাযাওঁ—
এই কথা মহাবাজক ক'বগৈ।”

“হে মহাবাগী, আপোনাৰ এই কৰুণাসনা
বাৰ্তাৰ প্ৰত্যুত্তৰ প্ৰদানৰ সময়—মহাবাজৰ
হ'বনে নহ'ব—মই ক'বলৈ অপাৰক, কিয়নো
যুদ্ধৰ প্ৰস্তুতি ইতোমধ্যেই আৰম্ভ হৈছে।
বিজয়যাত্ৰালৈ বাওঁগা কৰাৰ আগতে মহাবাজে

আপোনালোকক এবাৰ চাবলৈ প্ৰত্যাশা কৰি
আছে। “দূতে বিনম্ৰতাৰে নিবেদিলে।

“মোৰ পক্ষে এই প্ৰত্যাশা পূৰণ সম্ভৱ
বুলি মই ভবা নাই। পিছে—মহাবাজৰ
মঙ্গলকামনাৰ বাবে মই মোৰ পক্ষে যথোচিত
কৰণীয় কৰিম—আমাৰ মহাবাজক সদবুদ্ধিৰে
উদ্বোধিত কৰিবলৈ — প্ৰভু বুদ্ধলৈ প্ৰাৰ্থনা
জনাৰ কৰুণাদ্ৰ নেত্ৰেৰে আকাশলৈ চাই
বিদিশাদেৱীয়ে ক'লে। এই কথা শুনি, কৰযুৰি
প্ৰণমি, দূতে প্ৰস্থান কৰিলে।

তেতিয়া আবেলি। বেলিয়ে মাৰ যোৱাৰ
আগতে বাঙলী ৰহণ বোলাইছে। মহাবাজ
অশোকে ৰাজপ্ৰাসাদৰ চালত পদচাৰণ
কৰিছে। অলপ পাছত—যশ তালৈ আহিল
আৰু অশোকক মৌন হৈ থকা দেখি তেওঁৰ
মৌনতাৰ কাৰণ সুধি নিবাতে থিয় হৈ থাকিল।

অশোকে হুমুনিয়াহ কাঢ়ি ক'লে,
“আজি—ইটোৰ পাছত সিটোকৈ অশুভ
সমাচাৰ শুনিবলগা হৈছে, বন্ধু।”

“কিনো—?” যশে সুধিলে।

“কলিঙ্গৰপৰা উভতি অহা আমাৰ
চোৰাংচোৰা প্ৰধানকৈ ক'লেহি যে—কলিঙ্গৰ
মহাবাজৰ মৃত্যুৱে কলিঙ্গত কোনো ধৰণৰ
অৰাজকতাৰ বা বিশৃঙ্খলাৰ সৃষ্টি কৰা নাই।
কলিঙ্গৰ—কি ৰাইজৰ—কি সৈন্যবাহিনীৰ
একতা—দুৰ্ভেদ্য। শাসনদক্ষ কলিঙ্গসেনা
অতিকৈ শক্তিশালী। তেওঁলোকে পূৰ্বৰং জাভা,
সুমাত্ৰা, বালী আদি দেশৰ সৈতে বাণিজ্য
চলাইছে, বৰঞ্চ আগতকৈ বাণিজ্যৰ পৰিমাণ
বৃদ্ধি হৈছে।” অশোকে বিমৰ্ষতাৰে

এইবোৰ কথা বিত বিতকৈ বিবৰিলে।

“দ্বিতীয় অশুভ সমাচাৰ কি—?” যশে পুনৰ সুধিলে।

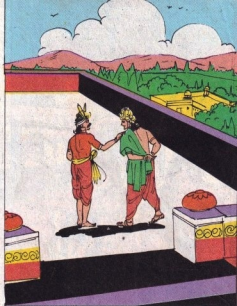
“ল’ৰা-ছোৱালী দুটিৰে সৈতে উজ্জয়িনীতে সুখে-সন্তোষে আছে—এই বুলি কৈ—বিদিশাই ইয়ালৈ আহিবলৈ অস্বীকৃত হৈছে। মোৰ ধাৰণা—বিদিশাৰ এই বক্তব্য—বাহানা মাথোন।” অশোকে কড়তাবে ক’লে।

“কিন্তু মহাৰাজ, আপোনাৰ ল’ৰা-ছোৱালী দুটি উজ্জয়িনীত যে সুখে-শান্তিৰে আছে—সেই কথা সত্য।” ক্ষন্তেকমান বৈ, যশে পুনৰ ক’লে, “মহাৰাজ, মোক ক্ষমা কৰিব। যি কথা ক’বলৈ মই ইয়ালৈ আহিছোঁ, সেই কথাটোও আপোনাৰ পক্ষে তৃতীয় অশুভ সমাচাৰ হ’ব পাৰে।”

অশোকে একেই কড়তাবে যশক ক’লে, “কোৱাঁ, শীঘ্ৰে কোৱাঁ, সেই সমাচাৰ কি?”

“এই কথা আপুনি নিশ্চয়েই জ্ঞাত যে—আমাৰ বাণিজ্যিক নাওবিলাকে বিধেবিধ বন্ধ সামগ্ৰী বেহাবলৈ সুবৰ্ণ দ্বীপলৈ আৰু লগতে জাভা, সুমাত্ৰা, বালী আদি দ্বীপলৈকো গমন কৰে। কিন্তু সদ্যহতে আমাৰ বন্ধু-সামগ্ৰী সেইবোৰ দেশৰ বণিজাৰহঁতে নোলোৱা হৈছে। তেওঁলোকে কেৱল কলিঙ্গৰাজ্যৰ বন্ধু সামগ্ৰীকে ল’বলৈ আগ্ৰহ প্ৰকাশ কৰিছে আৰু একমাত্ৰ কলিঙ্গ-ৰাজ্যৰ বণিজাৰহঁতকে আদৰা হৈছে।” যশে অশোকক তৃতীয় অশুভ সমাচাৰ দিলে।

“কলিঙ্গৰ শাসক আৰু লগতে বণিজাৰহঁতকো পুলিয়ে-পোখাই উঘালিম—

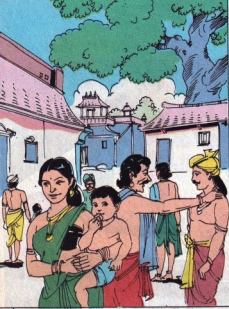

তেহে পুনৰ কলিঙ্গৰপৰা পাটলিপুত্ৰলৈ উভতিম। কলিঙ্গ যেতিয়া আমাৰ পদানত হ’ব—সেইবোৰ দেশৰ এইবোৰ পক্ষপাতিতাবো অস্তপৰিব। যি হওক—এইবোৰ অশুভ সমাচাৰে মোৰ কলিঙ্গবিজয়ৰ ইচ্ছাক দমন কৰা নাই—বৃদ্ধিহে কৰিছে।” অশোক মহাৰাজে আবেগৰে সৈতে ক’লে।

যশে অশোকৰ মনৰ ইচ্ছা উপলব্ধি কৰি এই বিষয়ে আৰু অধিক মাত নামাতিবলৈ স্থিৰ কৰি মৌন হৈ থাকিল।

তোশালী আছিল দয়া নামৰ নৈপৰীয়া এখন সুবন্দ্য নগৰ, চাৰিওফালে সৰু সৰু পাহাৰেৰে আগুৰা সুন্দৰবোৰ সুন্দৰ উদ্যানবন সমন্বিত নগৰ। পুৰাণত লিখিত হৈছে যে—

দয়া নদী সবস্বতী নদী নামেৰে প্ৰসিদ্ধ। সেই কালত বৃত্ৰাসুৰ নামৰ বান্ধু মানৱ আৰু আনকি দেৱতা সকলৰ পক্ষেও ভীতিকৰ হৈ উঠিছিল। দেৱৰাজ ইন্দ্ৰয়ো তাক বধিব নোৱৰা হ'ল। তেতিয়া ইন্দ্ৰ তপস্যামগ্ন হ'ল, আৰু তপস্যাৰ শক্তিয়ে তেওঁ জ্ঞাত হ'ল যে—একমাত্ৰ মুনিবৰ দধীচিৰ অস্থিৰে নিৰ্মিত বজ্জায়ুধেৰেহে বৃত্ৰাসুৰক বধিব পৰা যাব। দেৱৰাজ ইন্দ্ৰই মুনিবৰ দধীচিৰ কাষ চাপিল আৰু, এই বৃত্তান্ত বিবৰিলে। পৰোপকাৰী লোক-কল্যাণকামী মুনি দধীচিয়ে ধ্যানমগ্ন হৈ প্ৰাণত্যাগ কৰিলে আৰু তেতিয়া দধীচিমুনিৰ অস্থিৰে ইন্দ্ৰই বজ্জায়ুধ প্ৰস্তুত কৰি বৃত্ৰাসুৰক সংহৰি দেৱতা আৰু মানৱৰো ভীতি গুচালে।

মুনিবৰ দধীচি হ'ল ত্যাগৰ প্ৰতীক। দধীচি

মুনিৰ আদৰ্শক সাৰোগত কৰি তোশালীৰ অধিবাসীবৰ্গই সুস্থ-সুন্দৰ জনপদ সৃষ্টি কৰিছিল। তোশালীৰ অধিবাসীবৰ্গৰ আদৰ্শ আছিল পৰোপকাৰ। এই স্থানত যদিও ব্ৰাহ্মণৰ সংখ্যা অধিক আছিল, তথাপি, অল্পসংখ্যক জৈন আৰু বৌদ্ধধৰ্মাৱলম্বীও তোশালীত শান্তিৰে বসবাস কৰিছিল।

কলিঙ্গৰ মহাৰাজৰ মৃত্যুৰ অন্তত কলিঙ্গৰাজ্যৰ সুস্থিৰতা বজায় ৰাখিবলৈ শাসকসকলে কলিঙ্গৰ ৰপ্তানি-বাণিজ্যক অধিক বিস্তৃত কৰিলে। মহাৰাজৰ মৃত্যু-পৰৱৰ্তী শাসকগণে কলিঙ্গৰ প্ৰজাবৰ্গলৈ অধিকৰো অধিক দৃষ্টি দিবলৈ ধৰিলে, আৰু বিভিন্ন মঙ্গলময় আঁচনি ল'লে।

কিন্তু ঠিক এই সময়ছোৱাতে অকস্মাৎ এদিন কলিঙ্গ ৰাজ্যৰ সীমান্তত মগধৰ সৈন্যবাহিনীয়ে তন্থু তৰিবলৈ দেখা পাই কলিঙ্গৰ ন-শাসকবৰ্গ বিস্মিত হ'ল।

চোৰাংচোৰহঁতৰ যোগেদি যেতিয়া কলিঙ্গসীমান্তত মগধৰ সৈন্য সমাবেশৰ সন্বাদ বিয়পি পৰিল তেতিয়া কলিঙ্গৰে শাসকবৰ্গই ভাবিলে যে—মগধীয় সৈন্যবাহিনীয়ে নিশ্চয় আন ক'ৰবালৈ গমন কৰিবলৈ ইয়াত বাত্ৰিয়াপনৰ বাবে অস্থায়ীভাৱে তন্থু তৰিলে। নে—মগধীয় সৈন্যবাহিনীৰ লক্ষ্যস্থল—কলিঙ্গ? কিন্তু—কোনো হেতু নোহোৱাকৈ কিয়নো মহাৰাজ অশোকক অযথা কলিঙ্গ আক্ৰমণ কৰিব? —কলিঙ্গৰ শাসকবৰ্গ চিন্তিত হৈ উঠিল।

আৰু এই দ্বিধাঘূৰিত চিন্তাৰ ফলত কলিঙ্গৰ

সৈন্যবাহিনী যেতিয়া অপ্রস্তুত—ঠিক তেতিয়াই ধূমার্জয় ধুমুহাৰ দৰে মগধৰ বিপুল সৈন্যবাহিনী কলিঙ্গ অধিকাৰ কৰিবলৈ জঁপিয়াই পৰিল।

মগধীয় সৈন্যহঁতে নিৰ্বিচাৰে অপ্রস্তুত অসহায় কলিঙ্গীয়সকলক ঘপিয়াই-ঘপিয়াই হত্যা কৰি থাকিল, ৰাজআলিৰ দুকাষত থকা ঘৰ-দুৱাৰত জুই লগাই থাকিল আৰু কলিঙ্গৰ ৰাজধানী তোশালীলৈ কন্দ্ৰকাপে আগবাঢ়ি গৈ থাকিল।

মগধীয় সৈন্যবাহিনীৰ অন্যায় অত্যাচাৰৰ বা-বিবৰণ যেতিয়া বনাগিৰ দৰে কলিঙ্গৰ সকলোতে বিয়পি পৰিল—তেতিয়া এগৰাকী বৃদ্ধ কিন্তু তেজস্বী নায়কে কৈ উঠিল, “যেনেকৈয়েই নহওক—এই অতিচাৰ-অত্যাচাৰৰ অন্ত পেলাম। এই অন্যায় আমি নসহোঁ। আমি মগধৰ সৈন্যহঁতক নিশ্চয়েই খেদিম, আমাৰ শৌৰ্য্যক প্রতিষ্ঠা কৰিম।”

অন্য নায়কসকলেও বৃদ্ধ নায়কৰ এই দৃপ্ত উক্তিৰে সমৰ্থন জ্ঞাপন কৰিলে আৰু নিজ-নিজ অঞ্চললৈ গৈ—প্ৰজা-বাইজকো যুদ্ধলৈ উদ্বুদ্ধ কৰি—দীৰ্ঘস্থায়ী যুদ্ধৰ বাবে প্ৰস্তুতি ল'বলৈ ধৰিলে আৰু প্ৰজা-বাইজৰ হাতত থকা দা-কুঠাৰ যাঠি-লাঠিৰ সৈতে ৰাজধানী তোশালীলৈ যাবলৈ উদগালে।

পোনতে—সাধাৰণ প্ৰজা-বাইজে এই কথাত অতিপাত প্ৰমাদেই গগিছিল। কিন্তু পাছত যেতিয়া অৱস্থাৰ বুজ পালে, শত্ৰুসৈন্যৰ অন্যায় আক্ৰমণৰ কথা ফটফটীয়াকৈ বুজি পালে, তেতিয়া নিজৰ নিজৰ দা-কুঠাৰ যাঠি-জোং আদি লৈ—ৰাজধানী তোশালীলৈ বুলি আগবাঢ়িবলৈ ধৰিলে। এই সাধাৰণ প্ৰজা বাইজেও উপলব্ধি কৰিব পাৰিলে যে—ৰাজধানী তোশালীৰ যদি প্ৰকৃততেই পতন হয়—সমগ্ৰ কলিঙ্গৰ পতন অনিবাৰ্য্য।

এতেকে — এতিয়া ৰাজধানীৰপৰা শত্ৰুসৈন্যক খেদিবলৈ বন্ধপৰিকৰ হৈ অগণন জনতাই ‘জয় কলিঙ্গ’ ধ্বনিৰে আকাশ-বতাহ মুখৰিত কৰি অগৰ্গন শত্ৰুসৈন্যক বধিবলৈ হুহুকাৰি অগ্ৰসৰ হ’ল।

গাঁও-কে-গাঁও যেতিয়া পুৰুষহীন হৈ পৰিল, তেতিয়া শিশুহঁতক সাৱটি ধৰি লক্ষ লক্ষ নাৰী বোকদ্যমান হ’ল। নাৰী সকলে বিলাপ কৰি কৰি কান্দি থাকিল।

আৰু ইপিনে—ৰাজধানী তোশালীলৈ গৈ পোৱাৰ আগতে—যুদ্ধপ্ৰশিক্ষিত নায়ক সকলে সাধাৰণ প্ৰজা-বাইজক এক নিমাওমাও ঠাইত থকা গভীৰ অবগ্যৰ মাজত যুদ্ধৰ বাবে প্ৰশিক্ষণ দি থাকিল।

অকাৰণে তেওঁলোকৰ ৰাজ্য মগধে আক্ৰমণ কৰিব বুলি কলিঙ্গৰ বৰ্তমান শাসকবৰ্গই ভাবিবই পৰা নাছিল। তেনেধৰণৰ কোনো চিন্তা, বা দূৰদৃষ্টিও বৰ্তমান কলিঙ্গৰে শাসকবৃন্দৰ নাছিল।

কিয়নো কলিঙ্গৰাজাই কেতিয়াবা মগধৰ কোনো অনিষ্ট সাধিছিল—এই কথা কলিঙ্গৰ পূৰ্ব-পূৰ্ব বুৰঞ্জীতো কদাপি কাপেখে লিখিত

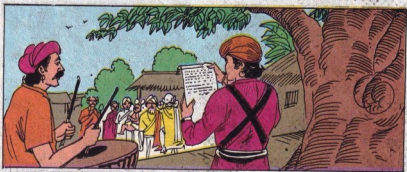
নাছিল। গতিকে হঠাৎ এনেহেন অনভিপ্ৰেত আক্ৰমণ হ’ব পাৰে বুলি তেওঁলোকৰ সুদূৰতম কল্পনাযো ঢুকি পোৱা নাছিল।

মহাৰাজৰ মৃত্যুৰ পাছতো—কলিঙ্গৰ বৰ্তমান শাসকবৃন্দই নিজৰাজ্যৰ সুৰক্ষাৰ বাবে ভাবিত নহৈ—সম্ৰাজ্ঞিৰ বাবেহে চিন্তা-চৰ্চা কৰিছিল, বৈদেশিক আক্ৰমণৰ কথাটো এৰাবলৈকো নাভাবি বৈদেশিক বাণিজ্যৰ সম্প্ৰসাৰণলৈ চিন্তা-চৰ্চা কৰিছিল।

আৰু ঠিক এনেতে—ভূতৰ ওপৰত দানহ পৰাদিয়েই এনেহেন আকস্মিক আক্ৰমণৰ বজ্জাঘাত!

মগধ অতি সুবিত্তত সাম্ৰাজ্য। তেনেহেন এক সুবিত্তত সাম্ৰাজ্যই কিয়নো কলিঙ্গহেন শান্তিপ্ৰিয় ৰাজ্যৰ ওপৰত অকস্মাৎ এইদৰে এনেহেন আক্ৰমণ কৰিলে? এই বিপৰ্যায়ৰ গুৰিত—কি আছে?

এইবোৰ-এনেবোৰ কথা ভাবি ভাবি কলিঙ্গৰ শাসকবৃন্দ অতিপাত বিভ্ৰান্ত হৈ পৰিল, আৰু শাসকবৰ্গৰ মাজত থাকি বিভ্ৰান্তিৰ ফলত কলিঙ্গৰ শান্তিপ্ৰিয় প্ৰজা-বাইজ ৰণত পৰি কলীয়া হৈ থাকিল। [আগলৈ

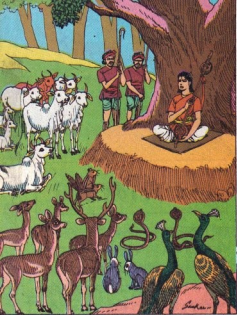

খোলাকাটিৰ ডাল

ৰজা বিক্ৰমাদিত্যই অদম্য উছাহৰে পুনৰ সেই শৰদেহটো গছৰ ডালৰপৰা নমাই আনি কান্ধত পেলাই লৈ মৰিশালিলৈ বুলি গৈ থাকোঁতে ঘোৰ অমাবস্যাৰ নিশিছদ্ৰ অন্ধকাৰ ভেদ কৰি শৰস্থিত বেতালে কৈ উঠিল, “হে ৰজা, তোমাক সদবুদ্ধি প্ৰদান কৰা মোৰ ক্ষমতাৰ বাহিৰ বুলি বোধ হৈছে। তথাপি কওঁ, মানুহৰ সাধাৰণ ৰোগ-ব্যাধিৰ চিকিৎসা আন এজনে কৰিব পাৰে, কিন্তু মানুহৰ মানসিক ব্যাধিৰ চিকিৎসা সাধাৰণতে কৰিব নোৱাৰে। তুমি যদি কিবা ধৰণৰ মৃগ-তৃষ্ণাৰ অৰ্থাৎ মৰীচিকাৰ পম খেদি যুগ যুগ ধৰি এনেহেন দুঃসাধ্যৰো দুঃসাধ্য কৰ্মত নিৰত হৈছা—তেনেহ’লে তুম্বৰ নামৰ এগৰাকী প্ৰখ্যাত সঙ্গীতবিদৰ কাহিনী শুনি শুনি গৈ থাকা। তুম্বৰৰ এই বিশেষ কাহিনীয়ে তোমাক হয়তো কিঞ্চিৎ ভৱিষ্যৎ ভবাৰ সমল যোগাব।” এই বুলি কৈ, বেতালে সেই প্ৰখ্যাত সঙ্গীতবিদ তুম্বৰৰ কাহিনী ৰজাক ক’বলৈ ধৰিলে :

বেতাল-কথা

নহ'ল। তুম্বৰে বজাক ক'লে, “মহাবাজ, মই নিজৰ মনৰ আনন্দত — অন্তৰৰ আবেগৰ বশৱৰ্তী হৈ—বা প্ৰকৃতিৰ প্ৰভাৱৰ বশৱৰ্তী হৈ গীত গাওঁ। মই যেতিয়া গাওঁ—তেতিয়া মানুহ বা পশু-পক্ষী ও যদি মোৰ শ্ৰোতা হয়—মই আনন্দ লভোঁ। কিন্তু কেৱল মানুহৰ বাবে মানুহৰ মাজত যদি গাব লাগে—এঘণ্টাতকৈ অধিক সময় মই গাব নোৱাৰিম। এতেকে— বাজসভাৰ গায়ক হোৱাৰ যোগ্যতা মোত নাই।”

তেতিয়া মহাবাজ তুম্বৰক—মাত্ৰ এঘণ্টাৰ কাৰণে হ'লেও—বাজসভাত গাবলৈ অনুৰোধ কৰাত তুম্বৰ স্বীকৃত হ'ল।

মহাবাজে তেওঁৰ মহামন্ত্ৰীক ক'লে, “মহান সঙ্গীতবিদ তুম্বৰ আমাৰ সভাত এঘণ্টাৰ বাবে সঙ্গীত পৰিবেশন কৰিবলৈ স্বীকৃত হৈছে। তুম্বৰৰ বাবে সভা খুব ভালকৈ সাজাওক, যাতে তুম্বৰে আমাৰ সভা-গায়ক হোৱাৰ স্বীকৃতিও দিয়ে—আপোনাৰে তাৰ বন্দৱস্ত কৰক।”

তুম্বৰৰ সঙ্গীত পৰিবেশনৰ বাবে বিধোবিধ আয়োজন কৰা হ'ল। তুম্বৰ উপবেশনৰ বাবে বহু খচিত আসন মূল্যবান দলিচাৰ ওপৰত পাৰি দিয়া হ'ল। বাজধানীৰ প্ৰমুখ লোকসকলক নিমন্ত্ৰণ কৰা হ'ল, আৰু তেওঁলোকক কোৱা হ'ল যে — সঙ্গীত পৰিবেশন কৰোঁতে তুম্বৰ য'তে ব'ব, হাত-চাপৰি বজাব লাগিব।

তুম্বৰ যথাসময়ত বাজসভালৈ আহিল।

সুপ্ৰাচীন কালৰ কথা। তুম্বৰ নামৰ সঙ্গীতবিদ এগৰাকীয়ে সঙ্গীতৰ সাধনাতে জীৱন উছৰ্গিছিল। তুম্বৰ যেতিয়া কোনো ধৰণৰ প্ৰাকৃতিক দৃশ্যলৈ চাই আকৰ্ষিত হৈছিল, বা কিবা ধৰণৰ দৈৱশক্তিৰ অধীন হৈছিল, তেতিয়া তেওঁৰ কণ্ঠৰপৰা বৃষ্টিধাৰাৰ দৰে সঙ্গীতৰ ধাৰা ওলাইছিল আৰু এইবোৰ গীত-মাতে তুম্বৰৰ মন-প্ৰাণক অভাৱিত আনন্দ দান কৰিছিল।

সঙ্গীতবিদ তুম্বৰৰ কথা সেই দেশৰ বজাৰ কাণো ছুইছিলগৈ। বজাই মনতে ভাবিছিল যে সঙ্গীতবিদ তুম্বৰক তেওঁ তেওঁৰ সভা-গায়ক ৰূপে নিযুক্ত কৰিব।

কিন্তু তুম্বৰে বজাৰ এই প্ৰস্তাৱত সন্মত

স্বয়ং মহাবাজে ফুলৰ মালাৰে সঙ্গীতবিদ তুম্বৰলৈ স্বাগত জ্ঞাপন কৰিলে আৰু তুম্বৰ বত্ন-খচিত আসনত উপবেশন কৰাৰ পাছত মহাবাজে তুম্বৰক সুধিলে, “আৰু যদি কিবা আৱশ্যক আছে—অনুগ্রহ কৰি কওক, এতিয়াই বন্দৰস্ত কৰা হ’ব।”

তুম্বৰে মিচিকীয়াই ক’লে, “গায়ক এজনক লাগে — সামান্য উচ্চাসন, আৰু লাগে—উত্তম শ্ৰোতা।” তাৰ পাছত তুম্বৰে শ্ৰোতৃবৰ্গলৈ সন্মোদন কৰি ক’লে, “মহোদয়সকল, মোৰ গীত-মাত প্ৰচলিত ধাৰাৰ নহয়। মোৰ গীতৰ সুৰ মোৰেই হৃদয়ৰপৰা নিগৰি অহা সুৰ। যদি গাওঁতে মোৰ কোনো ত্ৰুটি হয়—মই নিজেই ত্ৰুটি শুধৰাই ল’ম। কিয়নো, মোৰ গীতত ত্ৰুটি কি—আপোনাৰ পক্ষে বুজা টান হ’ব। এতেকে, আপোনাৰ ওচৰত মোৰ প্ৰাৰ্থনা, আপোনাৰে মোৰ একাগ্ৰতা ভঙ্গ নকৰক, কেৱল শুনি থাকক। মই ঠিক এঘণ্টালৈকে গাম, অনুগ্রহ কৰি শুনক।” এই বুলি কৈয়েই তুম্বৰে গীতৰ আলাপ আৰম্ভ কৰিলে।

এঘণ্টা অতিক্ৰান্ত হ’ল, আৰু তুম্বৰে তৎক্ষণাৎ গীত বন্ধ কৰিলে আৰু ক’লে, “মই মোৰ কথা মতে এঘণ্টা ধৰি গালোঁ। এতিয়া মোক যাৰলৈ অনুমতি প্ৰদান কৰক।”

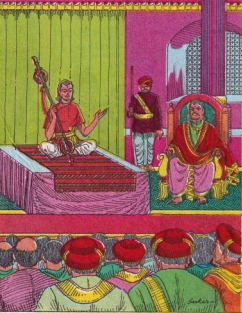
ৰাজসভাস্থ সকলোটিয়েই মুগ্ধকণ্ঠে তুম্বৰৰ সঙ্গীতিক প্ৰতিভাৰ প্ৰশংসাত পঞ্চমুখ হ’ল। তাৰ পাছত তুম্বৰে বিদায় ল’লে।

তুম্বৰ গুচি যোৱাৰ পাছত মহাবাজে সভাসদ সকললৈ ক’লে, “তুম্বৰ যে মহাপ্ৰতিভাধৰ সঙ্গীতবিদ — সেই কথাত কোনো সন্দেহ নাই। কিন্তু—কিন্তু তুম্বৰ অহঙ্কাৰীনে চঞ্চল-চপল—তাকেহে মই ঠাৱৰ কৰিব পৰা নাই। যি কি নহওক—তুম্বৰৰ পিছে পিছে কিছুমান চৰিয়া মেলি দিয়া হওক। তুম্বৰে যদি ক’ৰবাত এঘণ্টাতকৈ অধিক সময়লৈ গীত পৰিবেশন কৰে, মোক তুবন্তে জনাব লাগে।”

ৰজাৰ আদেশ মতে তুম্বৰক অনুসৰণ কৰিবলৈ ভালেমান চৰিয়া মেলি দিয়া হ’ল।

তুম্বৰ তেতিয়া ৰাজস্থানত। ৰাজস্থানত তুম্বৰে যে আচাৰ্য্য লোকসকলৰ বিৰাট

আনুকূল্য লভিছে — সেই কথা চৰিয়াহঁতে
বজাক জনালে। কিন্তু—মহাধনিকসকলৰ
আনুকূল্য লভিও তুম্বৰে ক'তো এঘণ্টাতকৈ
অধিক সময়লৈ যে গীত পৰিবেশন কৰা
নাই—সেই কথাও চৰিয়াহঁতে বজাক
জনাৰলৈ নাপাহৰিলে।

তুম্বৰে যে কেৱল ৰাজস্থানৰ
ধনিকসকলৰ অতিথ্য গ্ৰহণ কৰিছিল—কথা
তেনেকুৱা নাছিল। সঙ্গীতৰ চম্বাদাৰ আগ্ৰহী
শ্ৰোতা ডালদৰিদ্ৰ হ'লেও — তাতো তুম্বৰে
সঙ্গীত পৰিবেশন কৰিছিল। কিন্তু সকলোতেই
মাত্ৰ এঘণ্টাৰ বাবেহে, তাতকৈ অধিক সময়
ক'তো-কেনিও গীত-মাত পৰিবেশন কৰাৰ
খবৰ—বজাৰ চৰিয়াহঁতে বজাক তুট কৰিবলৈ

দিব পৰা নাছিল। আৰু—চাংপতা কথাৰে
যদি বজাক তুট কৰিবলৈ চেষ্টা দিয়ে—পাছত
সিহঁতৰ যে কিখিনি আলৈ-বিলৈ হ'ব —
সিহঁতে নজনা নহয়।

তুম্বৰে যে কিয় এঘণ্টাতকৈ অধিক
নাগায়—তাৰ তলা-নলা কোনেও বিচাৰি
নাপায়। কিছুমান ধনিকে তুম্বৰক এঘণ্টাতকৈ
অধিক সময়লৈ গোৱাবলৈ মত যে চেষ্টা
কৰিছিল, কিন্তু এই চেষ্টাত কোনেও সফল
নহৈছিল। এনেতে—ৰাজস্থানৰ এগৰাকী
বজাহেন ধনিকে ঘোষণা কৰিলে যে—
কোনোবাই যদি তুম্বৰক এঘণ্টাতকৈ অধিক
সময় ধৰি গীত গোৱাব পাৰে—সেইজনক
পাঁচলাখ মুদ্ৰাৰে পুৰস্কৃত কৰা হ'ব।

এই ঘোষণাৰ পাছত তুম্বৰক গীত
গোৱাৰ বাবে নিমন্ত্ৰণকাৰীৰ সংখ্যা বাঢ়ি
গ'ল। তুম্বৰে প্ৰত্যেকৰ নিমন্ত্ৰণেই গ্ৰহণ কৰা
হ'ল, কিন্তু এঘণ্টাতকৈ অধিক সময়লৈ
ক'তো-কেনিও নোগোৱা হ'ল। ৰাজস্থানী
মহাধনীৰ ঘোষণামতে — পোন্ধৰ মিনিটমান
অধিক সময়লৈ গালেই যিকোনো দুখীয়াই
পাঁচলাখ মুদ্ৰা পালেহেঁতেন, কিন্তু তুম্বৰে
তেওঁৰ নিয়মৰ ব্যতিক্ৰম নকৰিলে।

গৈ গৈ সঙ্গীতবিদ তুম্বৰ ৰাজস্থানৰ এক
অতি দূৰৱৰ্তী ঠাই—স্বীকাৰপুৰৰ সুনাত নামৰ
এজন অতি দুখীয়া কিন্তু অতি আগ্ৰহী শ্ৰোতাৰ
নেবানেপেৰা অনুৰোধত স্বীকাৰপুৰ
পালেগৈ। সুনাতো তুম্বৰৰ পিছে পিছে বহু
ঠাইলৈ গৈছিল আৰু তেওঁৰ গীত শুনিছিল

যে—সেই কথা তুম্বৰেও জানিছিল।
এতেকে—দ্বীকাৰপুৰ বহু দূৰৱৰ্তী গাঁও হোৱা
সত্ত্বেও তুম্বৰে তেওঁৰ গীতৰ আগ্ৰহী শ্ৰোতা
সুনাথৰ অনুবোধ দলিয়াই পেলাব পৰা
নাছিল।

কিন্তু সুনাথে তাৰ গাঁৱৰ আন এজনকো
তুম্বৰৰ গীত শুনিবলৈ কোৱা নাছিল, বা
নিমন্ত্ৰণ কৰা নাছিল। আৰু — তুম্বৰহে
মহাপ্ৰতিভাৱানে সঙ্গীত পৰিবেশন কৰিব বুলি
সাধাৰ বাহিৰা কোনো বৈভৱমূলক
আয়োজনো কৰা নাছিল, কেৱল গায়কৰ
বাবে কিঞ্চিৎ উচ্চ আসনৰ বন্দৱস্ত কৰিছিল।
শ্ৰোতা হিচাপে আছিল কেৱল — সুনাথ,
সুনাথৰ পত্নী সুষমা, আৰু এহাল ল'ৰা-
ছোৱালী।

মহান সঙ্গীতবিদ তুম্বৰে তম্বুৰা অৰ্থাৎ
তানপুৰা বজাই যথোচিত গুৰুত্বৰে ডালদবিদ্ৰ
সুনাথৰ সাধাৰণ গৃহত সঙ্গীত পৰিবেশন
কৰিবলৈ ধৰিলে। সুনাথ-সুষমাই—আনকি
সিহঁতৰ ল'ৰা-ছোৱালীহালেও অতি
একাগ্ৰতাৰে তুম্বৰৰ সঙ্গীত শুনি থাকিল।
কেতিয়া যে এঘণ্টা সময় পাৰ হৈ গ'ল—
তলৈ কোনো মনেই কৰা নাছিল। কিন্তু তুম্বৰ
যেতিয়া ব'ল, তেতিয়াহে বুজা গ'ল যে —
এঘণ্টা অতিক্ৰান্ত হ'ল।

তুম্বৰে ক'লে, “এঘণ্টা পূৰা হ'ল।”

সুনাথে বিনম্ৰতাৰে তুম্বৰক ক'লে, “হে
মহান সঙ্গীতশ্ৰেষ্ঠ, যদিও এঘণ্টা—যেনিবা
পলকতে পাৰ হ'ল—তথাপি—আপোনাৰ

সঙ্গীত কিন্তু সম্পূৰ্ণাঙ্গ নহ'ল। অসম্পূৰ্ণ সঙ্গীত
পৰিবেশন কিমান ন্যায্যোচিত—সেই কথা
মই সঙ্গীততৃপ্ত শ্ৰোতাই আপোনাকনো কি
বুজাই ক'ম?”

সুনাথৰ কথা শুনি অবাৰ মানি তুম্বৰে
পুনৰ তম্বুৰা হাতত ল'লে, আৰু পুনৰ
গীতাৰম্ভ কৰিলে। এই গীতৰ অন্তত যেতিয়া
তুম্বৰ ব'ল, তেতিয়া বাতিৰ দুপক্ষ পাৰ হ'ল।
তুম্বৰে তিনি ঘণ্টাতকৈও অধিক সময় ধৰি
সঙ্গীতৰ মাধুৰ্য্য বিলাইছিল যে—সঙ্গীতশ্ৰেষ্ঠ
তুম্বৰে নিজেও নাজানিছিল—ডালদবিদ্ৰ
সুনাথৰ ঘৰত তুম্বৰে সময়ৰ জ্ঞান
হেৰুৱাইছিল।

ইমানলৈকে কোৱাৰ অন্তত বেতালে

বিক্রমাদিত্যক সুধিলে, “হে বাজন! তুম্বৰ আচৰণ কেনেবা কেনেবা যেন লগা নাইনে? এঘণ্টাতকৈ অধিক সময়লৈ গাৰলৈ কোৱাত মহা মহা ধনিকসকলৰ—আনকি মহাৰাজৰ অনুৰোধও তুম্বৰে দলিয়াই পেলাইছিল। কিন্তু—এইজন তুম্বৰেই ডালদবিদ্র সূনাথৰ ঘৰত মাত্ৰ তিনি চাৰিজনক—তাকো এহাল আছিল পিয়াহৰ্দতা—তিনি ঘণ্টাতকৈও অধিক সময় ধৰি সঙ্গীতৰ মাধুৰী বিলাইছিল। তুম্বৰৰ এই অসম আচৰণৰ ব্যাখ্যা কি? সূনাথক পাঁচলাখ মুদ্ৰা পোৱাবলৈহে তুম্বৰে এই কৌশল কৰিছিলনে? মোৰ এই প্ৰশ্নৰ সঠিক উত্তৰ জানিও যদি নিদিয়া—তোমাৰ মূৰ ফাটি চাৰিফাল হ’ব।”

বিক্রমাদিত্যই বেতালক ক’লে, “এই কথা ঠিক যে তুম্বৰ আছিল কিঞ্চিৎ আমঠ প্ৰকৃতিৰ এক মহান সঙ্গীতবিদ। কিন্তু তেওঁৰ এই আপাত অসম আচৰণত কোনো পক্ষপাতিতা নাছিল, বা তেওঁ কোনো কৌশলৰো আশ্ৰয় লোৱা নাছিল। প্ৰকৃত কথা আছিল এয়ে যে—এঘণ্টা সময় ধৰি সঙ্গীত

পৰিবেশনৰ অন্তত তুম্বৰ যেতিয়া বৈ দিছিল, তেতিয়া—কি ৰাজসভাৰ—কি ৰাজস্থানৰ ধনী-মানী শ্ৰোতাসকলেও—তুম্বৰক আৰু এঘণ্টামান গাবলৈহে অনুৰোধ কৰিছিল—কোনেও সঙ্গীতৰ অসমাপ্ততাৰ কথা কেতিয়াও কোৱা নাছিল। সূনাথেই আছিল একমাত্ৰ ব্যতিক্ৰমী শ্ৰোতা—যিজন শ্ৰোতাই সঙ্গীতৰ অসমাপ্ততাৰ কথা অসন্ধোচে মহান সঙ্গীতবিদ তুম্বৰৰ আগত দাঙি ধৰিছিল। তুম্বৰৰ সঙ্গীতজীৱনৰ সৰাতোকৈ মহান শ্ৰোতা আছিল এই ডালদবিদ্র সূনাথ। আৰু সেইহে—সঙ্গীতশ্ৰেষ্ঠ তুম্বৰে কোনো ধৰণৰ ওজৰ-আপত্তি নদৰ্শাই প্ৰকৃত শ্ৰোতাক সঙ্গীতৰ পূৰ্ণতাৰে তৃপ্ত কৰিছিল। কিয়নো—একমাত্ৰ সূনাথেই আছিল সঙ্গীতৰ শ্ৰোতা ৰূপে ভালৰো ভাল, বাদবাকী আছিল খোলাকটিৰ তাল।”

ৰজা বিক্ৰমাদিত্যৰ মৌনতা ভঙ্গ কৰিব পাৰি—বেতালে সেই শটো আঁজুৰি লৈ সাউৎকৰে গৈ পুনৰ সেই গছজোপাৰ ডালত আগৰ দৰে ওলোমাই থ’লে। [কল্পিত

আকাশ-তেলীয়া

বেওঁচনীয়া খাই মৰালদেশৰ ৰাজনৰ্তকীৰ ভবি
এখনৰ জোবা লৰিল। তাৰ ফলত দহদিন ধৰি
ৰাজনৰ্তকী ৰাজসভাত বজাৰ মনোৰঞ্জনৰ বাবে
অনুপস্থিত। ৰাজবৈদ্যই ৰাজনৰ্তকীৰ ভৰিত নানা
ধৰণৰ প্ৰলেপ লগাবলৈ দিলে, দৰব-পাতি
খাবলৈকো দিলে। কিছু ফল যথাপূৰ্ব তথাপৰং।

ইপিনে—ৰাজনৰ্তকীৰ অবিহনে মহাৰাজ
পৰিল বিপাণ্ডত। কিয়নো, মহাৰাজৰ অভ্যাস—
শাসন-সম্বন্ধীয় কাৰ্য্যকলাপ কৰি কৰি ভাগবি
পৰিলেই—তেওঁ ৰাজনৰ্তকীৰ নৃত্য চায়, চাই ভাগব
আঁতৰায়। আৰু—কথাতে বোলে—অভ্যাসৰ
নব। তেওঁ তেওঁৰ দৈনন্দিন অভ্যাসৰ অলপো
ইফাল-সিফাল সহিব নোৱাৰে।

আৰু এই অভ্যাসৰ ইফাল সিফাল হোৱাত
মহাৰাজৰ শাসন-সম্পৰ্কীয় কাম কাজত নানান
বিঘিনিযে দেখা দিলে। নৃত্যলৈ তথা ৰাজনৰ্তকীলৈ
মহাৰাজৰ মদপী হেন নিচাৰ কথা ভাবি মহাৰাজৰ
সুৰিঙ্গ মহামন্ত্ৰীয়েও অবাকহৈ মানিলে।

ৰাজনৰ্তকীৰ মোচোকা খোৱা ভাবিৰ প্ৰকৃত
অৱস্থা কি—স্বয়ং তাৰ লেখ ল'বলৈ মহামন্ত্ৰীয়ে
অশেষপুৰবে এতুকত থকা ৰাজনৰ্তকীৰ কক্ষলৈ
বুলি গৈ থাকিল। ৰাজনৰ্তকীৰ কক্ষৰ দুৱাৰত টুকৰি
দিবলৈ লওঁতেই কক্ষৰ ভিতৰৰপৰা ৰাজনৰ্তকীয়ে
তাইৰ মাকক কোৱা কথাখিনি মহামন্ত্ৰীৰ কাণত
পৰিল। ৰাজনৰ্তকীয়ে মাকক কৈ আছিল,
“দেখিলানে মা, ভৰিত বেওঁচনীয়া খোৱাৰ
বাহানাৰে মহাৰাজক কিমান বিমোৰত
পেলাইছোঁ? এই দহদিনতে তেওঁ মোৰ মোল,
হাড়ে-হিমজুৰে বুজিলেই। মই আৰু ঐশ্বৰ্য্যমানেলৈ
ৰাজসভালৈ নাযাওঁ, মোচোকা খোৱা ভাল
নোহোৱাৰ ভাও জুৰিয়েই থাকিম। তেতিয়া—
মহাৰাজ নিকপায়ত পৰিব—আৰু তেতিয়া তেওঁ
মই যিহকে খুজিম তিহকে দিব। এইবাৰ মই
তেওঁৰপৰা সাতপৰগণাৰ জমিদাৰী আদায়
কৰিম—তেহে মই পুনৰ নাচিম।”

মাকে তেওঁৰ সেই ৰাজনৰ্তকী ছোৱালীক

ক'লে, “তোমাৰ এনেহেন চালৰ ফল কি যে হয়—ক'ব নোৱাৰোঁ।”

“তুমি লক্ষ্যকান্ত পয়া নাইনে—‘কৈলাসক চালিলাহা, কুবেৰক জিনিলাহা’? ময়ো মোৰ এই চালেৰে মহাবাজক জিনিমেই — চাই থাকা।” বাজনৰ্তকীয়ে ক'লে।

মাকে পুনৰ ক'লে, “আমাৰ কালৰ নাচ আছিল এক শিল্পকলা, তোমালোকৰ কালত হ'ল লোভৰ ললাকল্যা। এই লোভ—এই দুৰাশাই সুখৰ সলনি দুখৰ নিজৰাও বোৱাই আনিব পাৰে।”

মহামন্ত্রী তাৰপৰা পোনে পোনেই মহাবাজৰ জিৰণিকোঠাত মহাবাজৰ কাষ চাপিল আৰু তেওঁ মহাবাজক ক'লে, “মহাবাজ, আমাৰ বাজনৰ্তকীয়ে কমেও আৰু এমাহমানলৈ নৃত্য-প্ৰদৰ্শন কৰিব নোৱাৰিব বুলি খবৰ পালোঁ। আপুনি আপোনাৰ দৈনন্দিন বিনোদনৰ কাৰণে অন্য উপায় অৱলম্বন কৰিলে কিজানি ভাল হ'ব।” এই বুলি কৈ, কক্ষৰপৰা ওলাই গৈ শতৰঞ্জ খেলৰ অৰ্থাৎ দৰা-খেলৰ পটা আৰু গুটিবোৰ লৈ আছিল।

মহাবাজে হতাশাবে ক'লে, “এই খেল মই খেলিব নাজানো নহয়—?”

“মই আপোনাক আজিয়েই শিকাই দিম।

চেষ্টাৰ অসাধা — জগতত কিনো আছে? মহাবাজ, এই খেলত কৌশল — অৰ্থাৎ চালেই হ'ল আচল। এই চাল যদি নগণ্য মানুহ-মুনিহে চালিব পাৰে — আপুনি নোৱাৰিবনে? চালৰ ওপৰত চাল — চালেই এই খেলৰ কাল, এই কথাষাৰ মনত ৰাখিলেই এই খেলিব পাৰিব ভালবো ভাল।”

এমাহ পাৰ হ'ল। এদি মহাবাজে মহামন্ত্রীক ক'লে, “মহামন্ত্রী, শাসন-সম্পৰ্কীয় কাৰ্য্যক্ৰমৰ অন্তত বিৰাম-বিপ্ৰামৰ পৰত বিনোদনৰ বাবে—নৃত্যতকৈ দেখোন এই খেলেই ভাল। এই খেল হ'ল বুদ্ধিৰ শাগ দিয়াৰ এক অতি উত্তম মাধ্যম। ইমান দিন ধৰি—মই কিজানি এক কুৎসিত বিনোদনৰ দাস হৈ আছিলোঁ। মোৰ সেই কচিব প্ৰশংসা নিশ্চয় কোনেও কৰা নাছিল। মই সেই—‘উপলাসদৃশ ভৈল বিনোদৰ পাত্ৰ’ হেনহে হৈ আছিলোঁ। যি কি নহওক—আমাৰ বাজনৰ্তকীক জোখে-জোখাৰে ধন দি বিদায় কৰক।”

মহাবাজৰ এই সিদ্ধান্তৰ কথা শুনি বাজনৰ্তকীৰ মাকে বাজনৰ্তকীক ক'লে, “তুমি নিজৰ ভবিত নিজেই কুঠাৰ মাৰিলা, আকাশত চাং পতা আকাশ-তেজীয়াৰ কোনো সঁজাত নাই।” শুনি—ছোৱালীৰ আমঠু ক'লা পৰিল।

চৌদ্দিশে নাচিছে চাক সাগৰ-লহৰি পুঞ্জ পুঞ্জ মৰকত দ্বীপ-খাট-খৰি

ৰচন : মীৰা নায়াৰ ● আঁকন : গৌতম সেন

আন্দামান হ'ল প্ৰধানতঃ চাৰি মুখ্য দ্বীপপুঞ্জৰ সমদল। এই চাৰি মুখ্য দ্বীপপুঞ্জক যথাক্ৰমে— উত্তৰ, মধ্য, দক্ষিণ আৰু নিম্ন আন্দামান।

উত্তৰ আন্দামানৰ নিচেই গা-তে লগা দুটা ছালামুখ পৰ্বত—অৰ্থাৎ আগ্নেয়গিৰি আছে। এই আগ্নেয়গিৰিবিধৰ নাম হ'ল ব্যাৰেন আৰু নাৰকোনডাম। ব্যাৰেন দ্বীপৰ থলুৱা নাম হ'ল মোঙ্গা তাৰচেনা অৰ্থাৎ 'ধূস্ৰ দ্বীপ'। সাগৰৰপৰা অকস্মাৎ মূৰ দাঙিওলোৱা ৬০৮ মিটাৰ ওখ এই আগ্নেয়গিৰি হ'ল আন্দামানৰ একমাত্ৰ সক্ৰিয় আগ্নেয়গিৰি। বিগত ২০০ বছৰলৈ শান্ত হৈ-থকাৰ অন্তত যোৱা ১৯৯১ চনত ব্যাৰেন আগ্নেয়গিৰিৰ উল্কাপাত হৈছিল। নাৰকোনডাম হ'ল মৃত।

পোৰ্ট ব্লেইৰ বা পোৰ্ট ব্লেয়াৰ হ'ল অয়নবেখাৰ ওপৰত অৱস্থিত এই খ্ৰীষ্টপ্ৰধান দক্ষিণ আন্দামানৰ ৰাজধানী। এই পোৰ্ট ব্লেইৰেই হ'ল এই মনোমোহা দ্বীপপুঞ্জৰ জাহাজ বোৱা বন্দৰ, যি-বন্দৰৰ হ্যাড্ৰো পোতাশ্ৰয়ত সাগৰীয় মানৱসমূহ প্ৰাণী ডলফিনহঁতে যাত্ৰীসকলক অপাৰ আমোদিত কৰি অভ্যর্থনা জনায়।

পোৰ্ট ব্লেইৰ নামটো—১৭৮৯ চনত ইয়ালৈ অহা এজনে ছাৰ্জেয়াৰৰ নামেৰে ক'ব হৈছে। এওঁ বৃটিছক ইয়াত উপনিবেশ স্থাপন কৰিবলৈ পৰামৰ্শ দিছিল।

দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ কালত ১৯৪২ চনত কিছুদিনৰ বাবে জাপানীসকলে বৃটিছৰপৰা আন্দামান অধিকাৰ কৰিলেছিল। জাপানীসকলে আন্দামানক 'শহীদ দ্বীপ' আৰু নিকোবাক 'আজাদ দ্বীপ' নাম দিছিল, আৰু ইয়াত ভালেমানবিধৰ ন-ন শাক পামলি, ফল-ফুল ইত্যাদিৰ খেতি কৰিছিল। আন্দামানত থকা সকলৰ মাজত কিছুমান মানুহে এতিয়াও সলসলীয়াকৈ জাপানী ভাষাৰে মাত-বোল কৰিব পাৰে।

বীৰ ছাভাৰকাৰ

বিনায়ক ছাভাৰকাৰ আৰু তেওঁৰ ভাতৃ গণেশ ছাভাৰকাৰ নিচিনা মহান বিপ্লবীসকলক এই ছেলুলাৰ কাৰাগাৰত আৱদ্ধ ৰখা হৈছিল।

ভাৰত স্বাধীন হ'লত—বহু সংখ্যক ভাৰতীয় মানুহ—মুনিহ আন্দামানলৈ আহিল আৰু তেওঁলোকে আন্দামানকে বাসভূমি হিচাপে ল'লে। এই ন-বসতিয়াগলসকলে ঘাইকৈ পোট্ৰেয়িৰতে নিগাজী হৈ বহিল। এইসকলৰ মাজত অধিকভাগেই হ'ল বাঙালী মানুহ। বাঙালীয়েই হ'ল পোট্ৰেয়িৰৰ প্ৰধান সম্প্ৰদায়, আৰু তাৰ পাছত তামিল সকলৰ স্থান। পোট্ৰেয়িৰৰ আটাইতকৈ বিখ্যাত হ'ল ছেলুলাৰ জেল। 'জেল' নামকৰণ হ'ল—'ছেল' অৰ্থাৎ গাঁতৰ দৰে কাৰাগাৰৰ সৰু নিৰ্জন কুঠীৰপৰা। এই ছেলুলাৰ জেলত—৬৯৮টা 'ছেল' বা নিৰ্জন কুঠীৰী আছে—যিবোৰ নিৰ্জন কুঠীৰীত বৃটিছে ঘাইকৈ ভাৰতীয় স্বাধীনতা সংগ্ৰামী সকল নেতৃবৰ্গক নিৰ্বাসনদণ্ড দি আৰুদ্ধ কৰি থৈছিল।

ছেলুলাৰ জেল ১৮৮৩-১৯৬০ চনৰ মাজত ভাৰতস্থ ছদ্মবেশী বণিজ্যক মচোৱা গোম ইংৰাজহঁতৰ পক্ষে বিপজ্জনক স্বাধীনতা সংগ্ৰামী সকলক ভাৰতৰ মূল ভূখণ্ডৰপৰা আঁতৰাই 'কালাপানী' পাৰ কৰি আটক কৰি থ'বলৈ নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল। বৰ্তমানে এই কুখ্যাত কাৰাগাৰ—আমাৰ জাতীয় স্মাৰক। পোট্ৰেয়িৰত থকা কাঠফলা কবত কল সমগ্ৰ এছিয়াতে সৰাতোকৈ পুৰণি আৰু সৰ্ববৃহৎ কবত-কল। এই আওপুৰণি কবত-কলৰ নাম চাখাম কবত-কল। হ্যাড্ডো নামৰ ঠাইত এই কাবত-কলৰ শ্বো-কমত পৃথিৱীৰ শ্ৰেষ্ঠতম কাঠৰ নমুনা পৰিলক্ষিত হয়।

বহু আইল্যান্ড হ'ল একালৰ বুটিছ-প্ৰশাসনীয় কেন্দ্ৰ। এই দ্বীপটি পোট্ৰেয়িৰৰপৰা কেইকিল'মিটাৰ মাথোন। এবাৰ এক বিৰাট ভূইকঁপৰ ফলত এই দ্বীপ পৰিত্যক্ত হৈছে।

চিড়িয়া টাপু (চৰাই-দ্বীপ) পোট্ৰেয়িৰৰপৰা ২৬ কিল'মিটাৰ। এই চৰাইদ্বীপটি চৰাইপ্ৰেমীসকলৰ নন্দনকানন বুলি জনাজাত। ইয়াত এবিধ চৰাই-বাহে পোৱা যায়—যিবিধ চৰাই-বাহেৰে মানুহে আজ্ঞা কনাই খায়। মায়ানমাৰ (মানদেশ) আৰু অন্যান্য দেশৰ লোক সকলে এইবিধ চৰাইবাহ ইচ্ছাৰপৰা লৈ গৈছিলহি। অৱশ্যে এওঁলোকে চৰাইবাহৰ লগতে থলুৱা মানুহবিলাককো ধৰি নিছিল আৰু ক্ৰীতদাস হিচাপে অ'ত-ত'ত বেচিছিল। এই কাৰণেই আন্দামানৰ ভালেমান প্ৰজাতিৰ মানুহে বাহিৰা মানুহক শত্ৰু বুলি ভাবে।

ওদে পৰিয়াল

নিকোবাবী মানুহৰ
পঁজাঘৰ

নিকোবাবী নাচ

আন্দামানৰ সুপ্রাচীন থলুৱা মানুহবিলাকৰ মাজত জাৰোৱা আৰু ছেন্টিনেলীসকলই হ'ল সভ্যজগতৰ লোকসকলৰ প্ৰতি অতি শত্ৰুভাৱাপন্ন। জাৰোৱাইত সংখ্যা ২০০ মান হ'ব। ইহঁতে দক্ষিণ আৰু মধ্য আন্দামানৰ পশ্চিম তীবত বসবাস কৰে। ইহঁতৰ জীৱিকা হ'ল টিকাৰ কৰা আৰু ইহঁতে আজিও তাহানিৰ প্ৰত্যহুগৰ মানুহৰ দৰে থাকে। ছেন্টিনেলীয় মানুহখিনি নৰ্থ ছেন্টিনেল দ্বীপত বাস কৰে। ইহঁতে সভ্য জগতৰ কোনো মানুহক সিহঁতৰ সংস্পৰ্শলৈ আহিবলৈ নিদিয়। ছেন্টিনেলীয়ইত পৃথিৱীৰ সকলোৰেপৰা বিচ্ছিন্ন এমুঠিমান একলঙ্গৰ মানুহ।

এজন কৰ্মৰত আদিমবাসী

আন্দামান দ্বীপপুঞ্জস্থ দ্ৰুত ক্ষীয়মান ওদ্ভেদত ঘাইকৈ নিম্ন আন্দামানৰ দুগুং সাগৰীয় ঘোপৰ ওচৰে-কাষৰে বাস কৰে। ওদ্ভে নাবী পুৰুষ মুখত আৰু দেহতো বোকাৰে বিধেবিধ চিত্ৰ চিত্ৰিত কৰা হয়। ইহঁতে কেঁকোৰাৰ ফোপোলা তৈয়াৰত অলুৱা বনজ ধপাত ভৰাই হোপে।

আন্দামানীহঁতে এতিয়া খেতি-বাতি কৰা হৈছে আৰু সিহঁতৰ এলালুকলীয়া আদিম অঘৰী জীৱন পৰিত্যাগ কৰিছে।

জাৰোৱা, ছেন্টিনেলীয়, ওদ্ভে আৰু আন্দামানীহঁত কাক্ৰি বংশধাৰাৰ (নেগ্ৰিটো) মানুহ।

শ্ব'ম্পেন মাক-পুতেক

শুভ্ৰজৰ দৰে পঁজাত থাকে। এইবোৰ পঁজাত উঠিবলৈ জখলা, মৈটা আদি সাজি লগাই লয়।

গ্ৰেট নিকোবাবৰ শ'ম্পেনহঁত গভীৰ অৰণ্যবাসী। শ'ম্পেনহঁতে মৌ খাই বৰ ভাল পায়। শ'ম্পেন মানুহে মৌ সংগ্ৰহ কৰোঁতে মৌ-বাহৰ মৌমাখিবিলাকক অথবা নেৰেদে বা উত্তেজিতো নকৰে। মৌ সংগ্ৰহ কৰিবলৈ যোৱাৰ আগতে সিহঁতে এবিধ বিশেষ গছৰ পাত চোবাই খায় আৰু লুখুৰীৰ দৰে এবিধ বস্তু মুখত, হাতত আৰু গাতো সানি লয়। তাৰ ফলত মৌমাখিবোৰে সিহঁতক ছলেৰে নিৰিচ্ছি ডৰি উৰি পলায়।

গ্ৰেট নিকোবাবৰ পটিম মূৰত মেগাপড নামৰ ক্ষুদ্ৰ এটি দ্বীপ আছে। মেগাপড নামৰ এজাতি বিৰল চৰাইৰ নামৰপৰা এই দ্বীপটিৰ এই নাম।

একালৰ পিগম্যালিয়ান পইণ্ট এতিয়া হ'লগৈ ইণ্ডিয়া পইণ্ট। এই ইণ্ডিয়া পইণ্ট এই দ্বীপৰ দক্ষিণসীমাৰ শেষ সীমান্ত আৰু ইন্দ্ৰ'নেজিয়াৰ সুমাত্ৰা দ্বীপৰপৰা বৰ বেছি ১৫০ কিল'মিটাৰ দূৰত্বত অৱস্থিত, আৰু এই ইণ্ডিয়া পইণ্টেই হ'ল ভাৰতবোৰ দক্ষিণ সীমাৰ শেষ প্ৰান্ত আৰু আমাৰো সাগৰৰ পাৰে পাৰে গৈ থকাৰ—অন্ত।

মেগাপড চৰাই

আৰু অহা সংখ্যাবপৰা আবন্ত হ'ব অন্য এক ভ্ৰমণ কাহিনী—নদী-মাতৃকা ভাৰতৰ কাহিনী—ভাৰতৰ অন্যতম বৃহৎ নৈ—কাৰেবী নৈৰ পাৰে পাৰে গৈ থকাৰ আনন্দময় কাহিনী। কাৰেবী নৈ হ'ল—দক্ষিণ ভাৰতৰ ভীৰনধাৰা।

‘ভাৰতৰ নদ-নদী’ শীৰ্ষক নৈ-পৰীয়া ভ্ৰমণ-কাহিনীৰ আৰম্ভ হওক—‘কাৰেবী যাত্ৰা’ৰে।

এপ্ৰিল সংখ্যাবপৰা আবন্ত হ'ব আমাৰ এই নৈ-যাত্ৰা।

বেমাৰৰ নাম পাহৰণ

পূৰনঘাট নামৰ সমৃদ্ধ গাঁও এখনত জগমোহন নামৰ এজন সমৃদ্ধ মানুহ আছিল। জগমোহনৰ —তমাল, উমাল, কুনাল আৰু বিশাল— চাৰিজন ল'ৰা। বিশাল হ'ল নুমলীয়া। আৰু— বিশালৰ কথাতেহে জগমোহনৰ মূৰৰ বিষ নুগুচা হ'ল।

আন তিনিওজন ল'ৰায়েই ভাল। যিখিনি পঢ়া-লিখা শিকিলে, সেইখিনি সিহঁতে কামত খটুৱাব পৰা হ'ল। কিন্তু — এই যে বিশাল— ইয়েই জগমোহনক জগলিমোহনহেন কৰি তুলিলে।

সৰ্বসুবিধা দিয়া সত্বেও বিশালে পঢ়া লিখাত একেবাৰেই 'ক'ৰ কেইটা চুক নজनावিধৰ হৈয়েই থাকিল। তাৰ এই অৱস্থাৰ গুৰিত আছিল—তাৰ পাহৰণ। সি যেনিবা পাহৰা ধানৰ ভাত খায়েইহে জন্ম লৈছিল। সৰুৰেপৰাই তাৰ এই পাহৰণৰ প্ৰমাণ পোৱা

গৈছিল। লগৰীয়াহঁতৰ সৈতে চোৰ-পুলিছ খেলি থাকোঁতে — চোৰ যে কোন — সি সমূলি পাহৰি থাকিছিল। ভাত খায়ো ভাত নোখোৱা, আৰু ভাত নোখোৱাকৈও খোৱা বুলি ভাবিছিল। তাক বন্ধু-বাহানি আনিবলৈ দোকানলৈ পঠাইছিল যেতিয়া—নলগা বন্ধু কিছুমানহে লৈ আহিছিল, আনিবলৈ কোৱাখিনিৰ কথা পাহৰি পেলাইছিল। কোনো বন্ধুৰ দাম সি মনত পেলাব নোৱাৰিছিল। আৰু— বিশালৰ এই পাহৰণে ক্ৰমাত বেমাৰৰ ৰূপহে লৈছিল।

মাক-দেউতাকে নানান ধৰণৰ বেজালিও নকৰোৱাকৈ নাছিল, কিন্তু তাৰেও কোনো সুফল হোৱা নাছিল।

চাওঁতে চাওঁতে বিশাল পোন্ধৰ বছৰীয়া হ'ল, কিন্তু বিশালৰ মাজত এই পাহৰণ হ্ৰাস পোৱাৰ কোনো চিন-চাব দেখা নগ'ল। তাৰ

সমস্যাব সমাধান সহজেই কবি দিব পাৰে।

সাধুবাৰাৰ কথা জগমোহনে যিদিনা শুনিলে, সেইদিনাই সাধুবাৰাৰ কাষ চাপিলে, আৰু বিশালৰ বিষয়ে ক'বলগাখিনি ভাঙি পাতিয়েই ক'লে।

পাছদিনা, সাধুবাৰাই কোৱামতে বিশালৰ মাক-দেউতাকে বিশালক সাধুবাৰাৰ ওচৰলৈ লৈ গ'ল। সাধুবাৰাই বিশালৰ সৈতে নানান কথা পাতি তাক ফুনি লৈ এখনলৈ লৈ গ'ল।

সাধুবাৰাই এজোপা কাঁইটীয়া ফুলগছলৈ আঙুলিয়াই বিশালক ক'লে, “বোপা, সৰ্বমুঠ বাৰটা ফুল বুটলিবা, কিছু চাবা, এই ফুলৰ ঠাৰিত অসংখ্য কাঁইট, আৰু এইবোৰ কাঁইট অতি বিষাক্ত। গতিকে—সাৱধানতাৰে বুটলিবা।”

বিশালে আঠটা ফুল বুটলি আনি সাধুবাৰাক দিলে। সাধুবাৰাই যে কিমানকেইটা ফুল বুটলিবলৈ কৈছিল, সি পাহৰি থাকিল। আৰু — ফুল বোটলোঁতে হাতৰ আঙুলিত কাঁইটে বিদ্ধিছিল, তাৰ হাতৰ আঙুলিৰপৰা আনকি তেজও ওলাইছিল।

“এয়ানো কি কৰিলা ? মই সাৱধান কৰা সত্ত্বেও তুমি কাঁইটৰ কথা দেখোন সমূলি পাহৰি থাকিলা। এই কাঁইটৰ বিষক্ৰিয়াৰে তুমি লাহে লাহে বিষজনিত বেমাৰত পৰি এদিন নিশ্চয় মৰিবা।” সাধুবাৰাই লুকঢাক নকৰাকৈয়েই বিশালক কৈ দিলে।

শুনি বিশালে বিমৰ্ষ মাতেৰে ক'লে, “আপুনি এই কথা তেতিয়াই ভাঙি-পাতি বুজাই কোৱাহেঁতেন—মোৰ এনেহেন বিপাং-

ককায়েক তিনিওজনেই মাক-দেউতাকক ক'লে যে সিহঁতৰ বাৰ হালিচামান খেতিমাটিখিনি আছে যে—সিহঁতে লাগিলে সেইখিনি বিশালকে দিব, সিহঁতে নল'ব। গতিকে—বিশালে একো এটা নকৰিলেও নাখাই নমৰিব। এতেকে—তাৰ কথা ভাবি ভাবি শৰীৰ-স্বাস্থ্য বেয়া নকৰিলেও হ'ব।

কিন্তু—হাজাৰ হওক মাক-বাপেকৰ মন। ল'ৰাহঁত আজি ভালবো ভাল হৈ আছে, পাছত যে কালবো কাল নহ'বই—কোনে ক'ব ? গতিকে—তেওঁলোক চিন্তাত অধিৰ-অবিৰ হৈয়েই থাকিল।

ইতিমধ্যে পৰনঘাট গাঁৱলৈ এগৰাকী সিদ্ধপুৰুষ — সাধুবাৰা আহিল। জনা গ'ল যে—এইজনী সাধুবাৰাই যেই কোনো জটিল

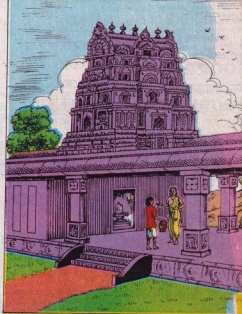
বিপত্তি নহ'লহেঁতেন। মই যে, পাহৰা ধানৰ ভাত খোৱা মানুহ — আপুনিও দেখোন জানিছিলেই। জানিও মোক এই বিষাল ফুল বুটলি আনিবলৈ কিয়নো কৈছিল?" বিশালে অনুযোগৰ সুৰতে সাধুবাবাক ক'লে।

সাধুবাবাই ক'লে, “এতিয়া এইবোৰ কথা বাদ দিয়া। হ'ব লগা হৈ গ'ল। শুনা, মই তোমাক দহটা বড়ি দিম, প্রতিসাজ ভাত খোৱাৰ পাছত এটাকৈ বড়ি খাবা। আৰু—প্রতিদিন ক'ৰবাৰপৰা আঠটা ফুল বুটলি শিৱদ'ললৈ গৈ সেই ফুল শিৱৰ চৰণত দিবা। মনত বাখিবা, এই হিচাপৰ ইফাল সিফাল হ'লে—নিশ্চয় তুমি এদিন মৰিবাই মৰিবা।”

“বাবা, মই পাহৰণি বেমাৰৰ বেমাৰী। এইবোৰ কথা মোৰ মা-দেউতাক বুজাই কওক।” বিশালে ক'লে।

“নহ'ব—” সাধুৱে ক'লে, “এই কথাখিনি তোমাৰ আৰু মোৰ বাহিৰে আন কোনোবাই জানিলেই বিফল হ'ব। এতেকে—কৰিবলগীয়া তুমিয়েই কৰিবা। এই কামখিনি যদি সুকলমে কৰিব পাৰা, তেনেহ'লে তুমি বিপদৰ হাত সাৰিব পাৰিবা, নচেত—কি যে হ'ব—ভাবি লাভ নাই।”

পাঁচ দিনৰ পাছত বিশালে তাৰ মাক-দেউতাকৰ সৈতে পুনৰ সাধুবাবাৰ কাষ চাপিল আৰু সেই সাধুবাবাক ক'লে, “বাবা, আপুনি যি যি যেনেকৈ কৰিবলৈ কৈছিল—মই অকণেকে নেপাহৰি সি সি তেনেকৈ ঠিকেঠাকে কৰিলোঁ। এতিয়া ক'ক—আগলৈ আৰু কি কৰিব লাগিব আৰু কেনেকৈ মোৰ মনত থকা

পাহৰণৰ ভীতি দূৰতে বিদূৰ হ'ব।”

“এতিয়া যদি সকলো কথা সদৰি হয়ও—কোনো কথা নাই। বতাও, তুমি কি কি কেনেকৈ কৰিলা?” সাধুৱে সুধিলে।

“প্রতিদিন প্রতি সাজ ভাত খোৱাৰ পাছত এটাকৈ বড়ি খালোঁ আৰু আঠটিকৈ ফুল বুটলি শিৱৰ চৰণত দিলোঁ।”

“চা—কাইচু বেটা! আৰু তোমাৰ কোনো ভয় নাই। পাহৰণে তোমাক আৰু কেতিয়াও পটুৱা-ছিৰা দিব নোৱাৰে।” তাৰ পাছত সাধুৱে বিশালৰ মাক-দেউতাকলৈ চাই ক'লে, “এতিয়া আৰু বিশালৰ কথাত চিন্তিত হ'ব নালাগে। বিশালৰ মাজত থকা পাহৰণিৰ পাণকটা শতুক—দূৰতে বিদূৰ হ'ল।—কি, মোৰ কথাত কিবা সন্দেহ আছেনে?”

“বাবা, এটা কথা সোধোঁনে— ?”
জগমোহনে কণ্ঠ-নকণ্ঠকৈ ক’লে।

“সোধা—।” সাধুৱে কলে।

“আপুনি তাক কি দৰবৰ বড়ি দিছিল ?”

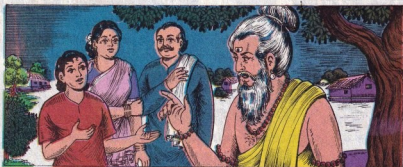
সাধুবাবাই মুচককৰে হাঁহি মাৰি ক’লে,
“সেই বড়িত কোনো দৰব-টৰৰ একোৱেই
নাছিল। আছিল কেৱল—মনৰ বল।”
সাধুবাবাই ক্ষন্তেকমান বৈ তাৰ পাছত পুনৰ
ক’লে, “ঈশ্বৰে প্ৰতিজন মানুহক যথোপযুক্ত
বোধ-বুধি দি পঠায়, কিন্তু প্ৰতিজনে সেই
বোধশক্তিক বুধিৰ বলক যথাযথভাবে প্ৰয়োগ
নকৰা হয়, ঈশ্বৰৰ দানলৈ আওহেলা দেখুওৱা
হয়। নিজেই নিজৰ বোধ-বুদ্ধিৰ প্ৰয়োগ নকৰি
আনৰ ওপৰত অযথা নিৰ্ভৰশীল হয়—আৰু
এইদৰে—নিজৰ অনিষ্ট নিজেই মাতি অনা
হয়। —বিশাল দৰাচলতে বুধিয়ক ল’ৰা; কিন্তু
তাৰ এদিন-দুদিনৰ ভুলক শূল হিচাপে—
সৰুতেই তাৰ মনত পুতি দিয়াৰ এই কুফল—
সি ইমান দিনলৈকে ভুঞ্জিবলগীয়া হৈছিল।
সৰুতেই তাৰ মনত এই কথা সুমুৱাই দিয়া
হৈছিল যে — সি হ’ল পাহৰণবেমাৰৰ
বেমাৰী। —মই এই কথাৰ প্ৰমাণ লোৱাৰ

বাবেই—তাৰ বোধ-বুধি লুপ্তনে সুপ্ত—সেই
কথাৰ চয়-নিচয়ৰ বাবেই তাক এইবোৰ কাম
কৰিবলৈ উদগাইছিলোঁ। এতিয়া মই এই কথাত
পূৰ্ণৰূপে নিঃচিন্ত হৈছোঁ যে—বিশালৰ মাজত
কোনো পাহৰণবেমাৰ নাছিল আৰু নাই। যদি
আগলৈ কেতিয়াবা তাৰ এই পাহৰণিয়ে পুনৰ
মূৰ দাঙে—তেনেহ’লে তাৰ ভাগৰ দুই হালিচা
মাটি—তাৰ ককায়েৰহঁতকে দিব।” সাধুৱে
বিশালৰ মাক-দেউতাকলৈ পৰামৰ্শ দিলে।

কিন্তু বিশালে টপৰাই কৈ উঠিল, “মোৰ
ভাগত দুই হালিচা মাটি কিয় ? মোৰ ভাগত—
তিনি হালিচা মাটি আছে।”

সাধুবাবাই টিলিকি বজাই বজাই হাঁহি
হাঁহি বিশালৰ মাক দেউতাকক ক’লে,
“দেখিছাই— তোমালোকৰ বিশালৰ স্পষ্ট
হিচাপৰ বোধ-বুধি কিমান যে সঠিক ! কিমান
মাটি থাকিলে কেইভাগ হয় আৰু ভাগত
কিমানকৈ পোৱা যায়—বিশালে কিমান যে
সঠিককৈ দিলে ! এতিয়া—তোমালোকেই
ভাবা—তাক কি ক’বা।”

এই ঘটনাৰ পাছৰপৰা বিশালে আৰু
কোনোদিনেই পাহৰণিৰ পদাপাল দেখা নাছিল।

বুঢ়িহ-বিৰোধী যুঁজাৰু

৪

কেবলবৰ্মা পাক্কাহি-ৰাজা

বচন : শীৰা উগ্ৰা # চিত্ৰণ : পোতম সেন

কেবলবৰ্মা পাক্কাহি বজা বুলিও জনাজাত আছিল। তেওঁ আছিল কোট্ৰিয়াম ৰাজ্যৰ শাসক-পৰিয়ালৰ বংশধৰ। ১৭৯৯ চনত ৰাজধানী পাক্কাহিত, এক অতি কৈ বিপজ্জনক বাতৰি বিয়পি পৰিল....

ইট ইণ্ডিয়া কাম্পানীৰ মানুহে
ওৱাইনালত ৰাজ্যনা আদায় কৰি
থাকিল। টিল্লু ছুলতানৰ মৃত্যুৰ
পাছত কাম্পানীয়ে ওৱাইনালত
তেওঁলোকৰ ন্যায়সংগত অধিকাৰ
বুলি দাবী কৰিলে।

এই জীয়াই থকাতে এইবোৰ নচলিব। মই
শিহঁতক অধিকাৰ কৰক কয় শিকাইছে
এনিম, কয়বত শব্দ নাইদাৰ।

ৰজাৰ মুছ-প্ৰভুতিয়ে বুঢ়িহক বিমোৰত
পেলালে। কৰ্নেল আৰ্থাৰ ওৱেলছলিক
মালাবাৰ আৰু মহীশূৰৰ আৰ্মি কমান্ডাৰ
হিচাপে পঠোৱা হ'ল।

কিছু দাঁত ধৰা বৰষুণে কৰ্ণেল আৰ্থাৰক কেৱলমাত্ৰ তুলি থাইল বগা কৰিলে,
আৰু বৰ্ষাৰ সৈন্যসকলে কৰ্নেলক ধাৰ্মিক আৰু ফেলি পেৰি পঠালে।

এ নহয়! পাক্কাহিৰ সৈন্যৰায়েই!
বৰষুণে বা জোঁকেও আমাক একো
কৰিব পৰা নাছিল।

১৮০০ চনৰ ছেপ্টেম্বৰ মাহত কিৰ্ণপ্যাট্ৰিকে তেওঁৰ উচ্চপদত্ব কৰ্তৃপক্ষলৈ পিৰি পঠাইছিল :

“...আমাৰ আগত আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ
ইল পাৰ্কাহিক প্ৰতিবোধ কৰা ...। পাৰ্কাহিক
পৰাজিত কৰিব পাৰিলেই সকলো ঠিক হৈ
যাব। মই নতুন নতুন ঠাইত বাজা পাৰ্কাহিক
পৰি পোনে পোনে থাকিম...”

১৮০১ চনৰ মে' মাহত কৰ্ণেল স্টিভেনছনৰ
নেতৃত্বত এক বিৰাট সৈন্য বাহিনীক ওৰাইনাৰলৈ
পঠোৱা হ'ল।

শত্ৰুসৈন্যই আগুৰি
ধৰিছে! দুৰ্গ এৰি গুচি
যাব লাগিব ...

ৰাজা পাৰ্কাহি আৰু তেওঁৰ অনুচৰবৰ্গই
চিৰাকলৰ জঙ্গলত আশ্ৰয় ল'লে।

এভাচেমা, পাচ
বহুৰৰ আগেয়ে
হৰদাশি এইবাবে
আমি সিহঁতক
ধকৰামেই।

দুয়ো পক্ষৰ মাজত নাই গুৱাহাটী-নাই বৰামাটী চলি থাকিল।
কেইমাহমান ধৰি যুদ্ধ চলি থকাৰ অন্তত শত্ৰুৰ নান্দিত্য আৰু
তেওঁৰ পুৰুষাৰ্থ, আৰু তেওঁলোকক কটী দিয়া হ'ল।

কৰ্ণেল হ্যাকলয়িডৰ নেতৃত্বত 'কোলকাৰ' নামৰ

এক ধাৰু বাহিনী গঢ় লৈ উঠিল আৰু কোলকাৰইতক অতি সুদক্ষ
বুজুক হিচাপে গঢ়ি তোলা হ'ল। এই বাহিনীয়ে পাক্বাহি বাজাক
ভালেমান দুৰত পৰাভিত্ত কৰিলে। আৰু তাৰ পাছত ১৮০৫
চনৰ ৩০ নৱেম্বাৰৰ দিনা যেতিয়া টোহা হাৰ্টে ব্যাৰাৰ আৰু কৰ্ণেল
ক্ৰাফমৰ নেতৃত্বত পাক্বাহি বাজাক লীয়াৰে ধৰিবলৈ গ'ল
ফলত বিত বিতকৈ বিগৰি থাকিল, তেতিয়া....

পাক্বাহি পাক্বাহি বাজাক পূৰ্ণ মৰ্যাদাৰে লাহ কৰা
হ'ল। কেবলৰ প্ৰথম স্থানিতা সংগ্ৰামতিলে দুৰ
দৌৰাই কুকুৰ নলী তলমুৰা কৰি সন্মান জ্ঞাপন
কৰা হ'ল ...। টোহা হাৰ্টে ব্যাৰাৰে তেওঁৰ
উচ্চতম কৰ্তৃপক্ষলৈ লিখি পঠিলে:

হুনিও বিদ্বেষী, তথাপি তেওঁ পাক্বাহি
বাজা আছিল এক অশাৰ সাহসী তথা
অকৃত্ৰিম দেশপ্ৰেমী... বিখৰালী মহান
দেশপ্ৰেমী স্থানিতা সংগ্ৰামীক আমি
জানি-বুজি হত্যা কৰিলো....।

৪৪

উপপ্লাবাত তেতিয়া যুদ্ধৰ বাবে শলা-পৰামৰ্শ চলি থাকিল। ধৰ্মৰাজ, বিৰাট আৰু অন্য অন্য বজায়ে যুদ্ধৰ সাৰ্বিক প্ৰস্তুতিলৈ দেহে-কেহে লাগি পৰিল। দ্ৰুপদ আৰু বিৰাটৰজাই সকলো মিত্ৰ-ৰজালৈ সন্বাদ প্ৰেৰণ কৰিলে যে তেওঁলোকে অনতিপলমে সৈন্য ইয়ালৈ আহক।

তেওঁলোকৰ অনুৰোধ মতে মিত্ৰ ৰজাবৃন্দই উপপ্লাবালৈ আহিবলৈ ধৰিলে।

ইপিনে—মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ পুত্ৰসৰে যেতিয়া পাণ্ডৱৰ যুদ্ধ-প্ৰস্তুতিৰ বাতৰি চৰিয়াৰ যোগেদি পালে, তেতিয়া মুহূৰ্তমানো বিলম্ব নকৰি তেওঁলোকেও তেওঁলোকৰ মিত্ৰ বন্ধুসকললৈ আহ্বান জনালে।

তেওঁলোকে বিভিন্ন দেশলৈ পাণ্ডৱৰ যুদ্ধ-প্ৰস্তুতিৰ সন্বাদ প্ৰেৰণ কৰি অকস্মাৎ

সকলোতে ছলমূল লগাই দিলে।

আৰু এইদৰে এসময়ত উভয়পক্ষৰ সৈন্যবাহিনীৰ গধুৰ দৃপ্ত খোজেৰে ভূমিভাগত থৰ্থৰণি উঠিল।

দ্ৰুপদে বিভিন্ন দিশৰপৰা বিভিন্ন কথা বিভিন্নভাবে ঝগাই এখন দীৰ্ঘ পত্ৰ লিখি আপোন পুৰোহিতক কৌৰৱৰ ওচৰলৈ পঠালে। সেই পত্ৰত লিখিত হৈছিল :

‘হে কৌৰৱসকল, তোমালোক প্ৰজ্ঞাৱান। ধৃতৰাষ্ট্ৰ আৰু ধৰ্মৰাজৰ মাজত কাৰ স্বভাৱ কেনেকুৱা—তোমালোকে নজনা নহয়। ধৃতৰাষ্ট্ৰই জানি-বুজিও পাণ্ডৱসকল কেনেকৈ যে প্ৰতাৰিছিল — তাকো তোমালোকে উত্তমৰূপেই জ্ঞাত। বিদূৰৰ নিষেধবাণীলৈকো তোমালোকে কৰ্ণপাত কৰা নাছিল। পাশটিৰে পাণ্ডৱক পৰাজিত কৰি

‘যুদ্ধৰ পদধ্বনি’

বনবাস-অজ্ঞাতবাসলৈ পঠালা। আৰু—
এতিয়া পাণ্ডৱসকলৰ প্ৰাপ্য ৰাজ্য নিদিবলৈ
তোমালোকে অতি হীন ষড়যন্ত্ৰ ৰচিছা।
তোমালোকে ধৃতৰাষ্ট্ৰক বুজাই কোৱাঁ যে ধৰ্ম
কাক বোলে, ন্যায় কাক বোলে। বিদূৰে
তোমালোকক সমৰ্থন কৰিব, তোমালোকৰ
হৈ ক'ব। তোমালোকে পাণ্ডৱৰ উৎকৃষ্টতা
আৰু কৌৰৱৰ নিকৃষ্টতাৰ সত্যকথা কোৱাঁ।
তেতিয়া এই যুদ্ধ পৰিহাৰিতো হ'ব পাৰে।
কৌৰৱসকল, দুৰ্য্যোধনৰ ভয়তে ভীত হোৱাৰ
কোনো আৱশ্যকতা নাই। কেৱল দুৰ্য্যোধনেই
কৌৰৱৰ একমাত্ৰ মুখপাত্ৰ নহয়—এই কথা
তোমালোকেও জানাই। এতেকে—যি উচিত
বুলি ভাবিবা, তাকেই কৰিবা।'

এই পত্ৰ লগত লৈ, দ্ৰুপদৰ পুৰোহিত

শিষ্য হস্তিনাপুৰলৈ বুলি ওলাল।

অৰ্জুন কৃষ্ণৰ ওচৰলৈ গৈ থাকিল।

গুপ্তচৰহঁতে যেতিয়া পাণ্ডৱৰ গতিবিধিৰ
সম্বাদ দুৰ্য্যোধনলৈ কঢ়িয়াই আনিলে, তেতিয়া
দুৰ্য্যোধনো বহি নাথাকিল। তেওঁ তেওঁৰ
সহচৰ-অনুচৰ কিছুমানক লগত লৈ দ্বাৰকা
পালেগৈ। দুৰ্য্যোধন আৰু অৰ্জুন—
একেদিনাই দ্বাৰকা পালেগৈ।

উভয়েই যেতিয়া কৃষ্ণৰ গৃহ পালেগৈ—
তেতিয়া কৃষ্ণ নিদ্ৰাগত হৈ আছিল। দুৰ্য্যোধনে
কৃষ্ণৰ মস্তকৰ পিনে এক উচ্চাসনত বহিলগৈ,
আৰু অৰ্জুন কৃষ্ণৰ পাদদেশত নিৰৱে-নিমাতে
দণ্ডায়মান হৈ থাকিল।

অলপ সময়ৰ পাছত কৃষ্ণৰ নিদ্ৰাভঙ্গ
হ'ল। আৰু নিদ্ৰাভঙ্গৰ লগে লগে তেওঁ
তেওঁৰ পাদদেশত দণ্ডায়মান হৈ থকা অৰ্জুনক
দেখা পালে। তাৰ পাছত কৃষ্ণই তেওঁৰ মস্তকৰ
পিনে বহি থকা দুৰ্য্যোধনকো দেখিলে। কৃষ্ণই
উভয়েৰে মঙ্গল-বাতৰি সুধিলে আৰু তাৰ
পাছত উভয়কে আগমনৰ কাৰণ
জিজ্ঞাসিলে।

দুৰ্য্যোধনে মিঠাকৈ হাঁহিৰে কৃষ্ণক ক'লে,
“কৃষ্ণ, আমাৰ মাজত যুদ্ধৰ পদধ্বনি শুনা
গৈছে। এই যুদ্ধত তুমি মোক সহায় কৰিবা
বুলি আশা কৰি তোমাৰ সমীপলৈ আগমন
কৰিছোঁ। যদিও—তোমাৰ ওচৰত আমি
উভয়েই একেই সমান, তথাপি, তুমি মোৰ
বন্ধু। তদুপৰি, ময়েই প্ৰথমে তোমাৰ কাষ
চাপিছোঁ। গতিকে—মোৰ প্ৰাৰ্থনা মঞ্জুৰ

কৰাটো তোমাৰ কৰ্তব্য।”

দুৰ্য্যোধনৰ কথাৰ উত্তৰত কৃষ্ণই ক’লে,
“ওঁ, প্ৰথমে—তুমিয়েই আহিছিল। কিন্তু মই
প্ৰথমতে অৰ্জুনকহে দেখা পালোঁ, পাছত
তোমাক। এতেকে—মই তোমালোকক—
উভয়কে সহায় কৰিম। পিছে—অৰ্জুন
তোমাতকৈ বয়সত সৰু, সেইহে প্ৰথমতে
অৰ্জুনেই সোধক যে তেওঁক কি লাগে। মোৰ
ওচৰত দহ লক্ষ যোদ্ধা আছে। এই দহ লক্ষ
এফালে—আৰু মাত্ৰ মই একলে অন্য ফালে
 থাকিম। কিন্তু—মই স্বয়ং অস্ত্ৰধাৰণ নকৰিম,
কেৱল দিহা-পৰামৰ্শহে দিম। এতিয়া কোৱাঁ,
কাক কি লাগে।”

অৰ্জুনে কেৱল কৃষ্ণকহে লাগে বুলি
ক’লে। দুৰ্য্যোধনে দহ লক্ষ যোদ্ধা লাগে বুলি
ক’লে। দুৰ্য্যোধনে ভাবিলে : দহ লক্ষ যোদ্ধাই
যুদ্ধত কি সহায়তা কৰিব—একলে কৃষ্ণইনো
তাৰ তুলনাত কিটো কৰিব পাৰিব ? তাকো
আক’—কৃষ্ণই যুদ্ধ নকৰিব, কেৱল দিহা-
পৰামৰ্শহে আগবঢ়াব।

কৃষ্ণই সন্মতি প্ৰদান কৰাৰ পাছত—
দুৰ্য্যোধনে বলৰামৰ সহায় বিচাৰি বলৰামৰ
ওচৰলৈ গ’ল।

বলৰামে দুৰ্য্যোধনক ক’লে, “পুত্ৰ,
বিবাহ উপলক্ষ্যে মই যেতিয়া বিবটনগৰলৈ
গৈছিলোঁ, তেতিয়া তোমালোকৰ
উভয়পক্ষকে সমান জ্ঞান কৰি বাৰ্তালাপ
কৰিছিলোঁ। কিন্তু কৃষ্ণ এই কথাত মোৰ সৈতে
সহমত নহ’ল। মই তেতিয়াই স্থিৰ কৰিছিলোঁ

যে মই—কি পাণ্ডৱ কি কৌৰৱ—কাৰো
পক্ষৰলগ্ন নকৰিম। তথাপি কওঁ—তোমাক
কিহলৈনো সহায়-সাবথি লাগিছে ? যুদ্ধ যদি
অৱশ্যাস্তৰী, যুদ্ধ কৰি থাকিবা, ক্ষত্ৰিয়কুলত
জনমিছা যেতিয়া—ক্ষাত্ৰধৰ্ম পূৰ্বাৰ।”

বলৰামৰ কথা শুনি দুৰ্য্যোধন অতি
আনন্দিত হ’ল। তেওঁ বলৰামক বুকুত
আঁকোৱালি ল’লে, আৰু পাণ্ডৱৰ বিৰুদ্ধে
যুদ্ধত বিজয় পোৱা যেনেই পালৈ।

তাৰ পাছত দুৰ্য্যোধন কৃতবৰ্মাৰ কাষ
চাপিল। কৃতবৰ্মাই দুৰ্য্যোধনক এক অক্ষৌহিণী
সেনা দিবলৈ প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে। তাৰ পাছত
দুৰ্য্যোধন হস্তিনাপুৰলৈ উভতি গ’ল।

দুৰ্য্যোধন গুচি যোৱাৰ পাছত কৃষ্ণই
অৰ্জুনক ক’লে, “মই যুদ্ধ নকৰোঁ বুলি

কবিম।” এই বুলি কথা দি কৃষ্ণই অৰ্জুনক বিদায় দিলে।

মুদ্ৰদেশৰ ৰজা তথা নকুল-সহদেৱৰ মোমায়েব শলাই পাণ্ডৱ-দূতৰপৰা সকলো সন্মাদ পালে আৰু এক অক্ষৌহিণী (তেতিয়াৰ কালৰ সৈন্যসংখ্যা। এক অক্ষৌহিণী সৈন্যত—১০৯৩৫০ পদাতি, ৬৫৬১০ অশ্ব, ২১৮৭০ ৰথ আৰু ২১৮৭০ হস্তী—সৰ্বমুঠ ২১৮৭০০ সেনা থাকিছিল) সেনাৰে সৈতে ওলাই পৰিল।

এই কথা শুণ্ডচৰৰ হতুৱাই দুৰ্য্যোধনে গম পালে যে—মহাপৰাক্ৰমী শল্য পাণ্ডৱৰ হৈ আগুৱাই আহিব ধৰিছে।

দুৰ্য্যোধনে কালক্ষেপ নকৰি নিৰন্তৰভাৱে শল্যৰ সন্মুখীন হ’ল আৰু শল্যক প্ৰণাম কৰিলে। পুৰিতুষ্ট শল্যই দুৰ্য্যোধনক সুবিলে, “পুত্ৰ, কোৱাঁ—তোমাক কি লাগে?”

দুৰ্য্যোধনে ক’লে, “মহাৰাজ, আপুনি আমাৰ সেনাৰ নেতৃত্বভাৰ গ্ৰহণ কৰক।”

দুৰ্য্যোধনে সাধাৰণভাৱে—“ওঁ, বুলি ক’লে, যদিও পুনৰ ক’লে, “দুৰ্য্যোধন, এতিয়া তুমি নিজ-নগৰলৈ উভতি যোৱা। মই প্ৰথমে ধৰ্মৰাজৰ সৈতে সাক্ষাত কৰিম, তেওঁৰ সৈতে বাৰ্তালাপ কৰিম, পাছত তোমাৰ ওচৰলৈ যাম।”

“ঠিক আছে, ধৰ্মৰাজক লগ কৰাৰ পাছত যিমান শীঘ্ৰে সম্ভৱ আপুনি আমাৰ তালৈ আহক। আমাৰ বিজয়লাভ—আপোনাৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰশীল।” এই বুলি

কৈয়েই থৈছে, তথাপি—তুমি ইমান সেনাৰ সলনি মোকেই ল’লা কিয়?”

অৰ্জুনে ক’লে, “তুমি একলেই সেই সেনাবাহিনীক সহজেই পৰাস্ত কৰিব পাৰিবা যে—সেই কথাত মই নিঃচিন্ত। ময়ো সৰ্বশত্ৰুকক একলেই জিনিব পাৰোঁ। তুমিও যদি অস্ত্ৰধাৰণ কৰাঁ—বিজয়কীৰ্তি তোমাৰেই হ’ব, মোৰনো কি থাকিব? ময়ো কীৰ্তিৰ আৰাঙ্ক্ষী, আৰু সেইহে, দহ লক্ষ সেনাক পৰিহৰি তোমাৰ শৰণ লৈছোঁ। তুমি যাব সহায়—তাৰনো কি ভয়? তুমি যদি মোৰ সাৰথি হোৱাঁ, মই—কেৱল কৌৰৱকে নহয়—সুৰ-অসুৰ সকলোকে হেলাৰঙেই পৰাস্ত কৰিব পাৰিম।”

“ঠিক আছে, তোমাৰ ইচ্ছা পূৰণ

কৈ, শল্যক পুনৰ প্ৰণাম কৰি, দুৰ্য্যোধন হস্তিনাপুৰলৈ উভতিল।

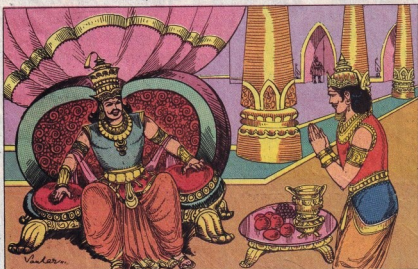
শল্য উপপ্লাবালৈ উপস্থিত হ'লহি। ধৰ্মৰাজে যথোচিত অতিথি-সংকাৰান্তে শল্যৰ কথা একাগ্ৰপ্ৰীয়াভাবে শুনাৰ অন্তত শল্যক ক'লে, “মহাৰাজ, আপুনি যি কৰিলে—সঠিক কামকে কৰিলে। যিজনে পবিত্ৰ কৰে, সেইজনক পবিত্ৰ কৰাটো ন্যায়ধৰ্ম। পিছে—আপুনি মোৰও এক ডাঙৰ উপকাৰ কৰক। যুদ্ধক্ষেত্ৰত—আপুনিও কৃষ্ণৰ সমান। এই কথাত কোনো সন্দেহ নাই যে—কৰ্ণ আৰু অৰ্জুনৰ মাজত যেতিয়া যুদ্ধ হ'ব, তেতিয়া কৰ্ণই আপোনাকে সাৰথিকপে ল'ব লাগিব, কিয়নো—আপোনাৰ সমান কোনো এজন সাৰথি কৌৰৱৰ নাই। আপোনালৈ মোৰ বিনশ্ৰ অনুৰোধ, কৰ্ণৰ

সাৰথ্য কৰি থাকোঁতে আপুনি অৰ্জুনক বক্ষা কৰিব। এয়ে আপোনালৈ মোৰ একমাত্ৰ প্ৰাৰ্থনা।”

শলাই ক'লে, “তুমি চিন্তিত হ'ব নালাগে। যদি আৱশ্যক হয় — দুষ্ট কৰ্ণৰ যথোচিত ব্যৱস্থা-বন্দৱস্ত কৰিম — কোৰ মাতিম। আৰু—অৰ্জুনৰ বিজয়লাভৰ বাবে যি কৰণীয় কৰিম।”

ইমান দিন ধৰি সহি থকা পাণ্ডৱসকলৰ দুখ-কষ্টৰ কথা ধৰ্মৰাজে শল্যক বিস্তাৰিত ক'লে। তেতিয়া শলাই দেৱবাজ ইন্দ্ৰয়ো কিমতে কি দুৰ্ভোগ ভুঞ্জিবলগীয়া হৈছিল সেই কাহিনী ধৰ্মৰাজক বিবৰিলে :

ত্বষ্টপ্ৰজাপতিয়ে ইন্দ্ৰৰ বিৰুদ্ধে দ্ৰোহ কৰিবলৈ সংকল্প ল'লে আৰু ইন্দ্ৰক পৰাস্ত কৰিবপৰা বিশ্বকপ-নামেৰে এক শক্তিক সৃষ্টি

কবিলে। বিশ্বকপ আছিল তিনিমূৰীয়া। এই তিনিমূৰীয়াৰ তপস্যা সফল হ'ব বুলি ইন্দ্রই ভাবিলে আৰু ইন্দ্রই তিনিমূৰীয়া বিশ্বকপৰ তপস্যা ভঙ্গ কৰিবলৈ তালৈ অপ্সৰাহঁতক পঠালে। কিন্তু অপ্সৰাহঁতে বিশ্বকপক একোপধ্যেই বিভ্ৰান্ত কৰিব নোৱাৰিলে।

তেতিয়া ইন্দ্র স্নয়ং তালৈ গ'ল, আৰু বজ্জায়ুধেৰে বিশ্বকপক বধিলে। ইন্দ্র ভয়মুক্ত হ'ল, কিন্তু পাছত ইন্দ্রৰ সমুখত এক বিপত্তিয়ে দেখা দিলে। ঋষ্টপ্ৰজাপতিয়ে তেওঁৰ সৃষ্ট পুত্ৰৰ মৃত্যুসম্বাদ পাই ক্ৰোধিত হ'ল আৰু বিশ্বকপতকৈও শক্তিশালী বৃত্ৰ নামৰ অন্য এক মহাশক্তি প্ৰজিলে। এই মহাশক্তি বৃত্ৰে ইন্দ্রকো বধিব পাৰিব বুলি ঋষ্টপ্ৰজাপতিয়ে সদন্তে ঘোষণা কৰিলে।

প্ৰলয়কালৰ সূৰ্য্যৰ দৰে বৃত্ৰে পিতৃআজ্ঞা পাই স্বৰ্গলৈ গ'ল আৰু ইন্দ্রক যুদ্ধ দিবলৈ আহ্বান কৰিলে। বৃত্ৰে ইন্দ্রৰ আয়ুধ-বজ্জায়ুধলৈ আক্ষেপো নকৰা হ'ল। বৃত্ৰে ইন্দ্রক থাপ মাৰি ধৰি গিলি পেলালে। কিন্তু ইন্দ্র বহু চেষ্টাৰে বৃত্ৰৰ মুখৰপৰা ওলাই আহিল

আৰু যুদ্ধ নকৰাকৈ পলাই সাবিল।

দেৱতা কিছুমানক লগত লৈ ইন্দ্র বিষ্ণুৰ কাষ চাপিল। ইন্দ্রৰ কথা ধৈৰ্য্যৰে শুনি বিষ্ণুৱে ইন্দ্রক ক'লে, “বৃত্ৰ এতিয়াই নমৰিব। এতিয়া—তুমি বৃত্ৰৰ সৈতে বন্ধুতা পাৰ্তা।” বিষ্ণুৱে ইন্দ্রলৈ পৰামৰ্শ আগ বঢ়ালে।

তাৰ পাছত মহাবিষ্ণু বৃত্ৰৰ ওচৰলৈ গ'ল আৰু বৃত্ৰকো ক'লে, “তুমি ইন্দ্রক পৰাস্ত কৰিব নোৱাৰিবা, ইন্দ্রয়ো তোমাক পৰাস্ত কৰিব নোৱাৰে। তোমালোকে সন্ধি কৰি পৰস্পৰ বন্ধুৰ দৰে থাকাঁ।”

বৃত্ৰে মহাবিষ্ণুৰ কথা মানি ল'লে, ইন্দ্রয়ো হয় কবিলে, কিন্তু ইন্দ্রই তলে তলে কিলাকুটি চাঁচি থাকিল আৰু এদিন সমুদ্ৰতটত বৃত্ৰক একলে পাই বজ্জায়ুধেৰে বধিল।

এই পাপৰ ফলত ইন্দ্রৰ মতিভ্ৰষ্টতা ঘটিল, আৰু তেতিয়া দেৱতাসকলে বাধ্যত পৰি মতিভ্ৰষ্ট ইন্দ্রৰ সলনি স্বৰ্গৰাজ্যৰ বাবে অন্য বজ্জা বিচাৰি মহৰ্ষি সঙ্ঘৰ কাষ চাপি ক'লে যে মহৰ্ষিয়েই—কেৱল স্বৰ্গতে নহয়—ত্ৰিলোকতে শাসন চলাওক। আগলৈ

চান্দমামাৰ জবৰ-খবৰ

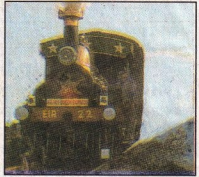
দীঘ-লেচাৰি পুতলা বিচাৰি...

পুতলাৰ নাম হ'ল সেই শিশুহঁতৰ মনত এটা বন্ধুক, বা এটা বেল বা মটৰ গাড়ী বা উৰাজাহাজ এটাৰ কথাই মূৰ দাঙি উঠে—আৰু হাতী, বাঘ, শহা, ভালুক, বা বান্দৰৰ কথাও মনত পৰে। সমাহৃতক হিংগাপুৰত যি চীনৰ ড্ৰাগন বনোৱা হৈছে, সেই পুতলা হ'ল পৃথিৱীত আটাইতকৈ দীঘল পুতলা। ইয়াৰ আগতে নবওৱেৰ কিছুমান হ'লে ৪১৯ মিটাৰ দীঘল এটা সাপৰ পুতলা সাজি উলিয়াইছিল—যিটো সৰ্প-পুতলা আছিল বিশ্ব-ৰেকৰ্ডৰ অধিকাৰী। এইবাৰ হিংগাপুৰ এয়াবলাইনছৰ উদ্যোগত প্ৰতিবন্ধী অৰ্থাৎ পদ্ম লোকসকলৰ বাবে ধন সংগ্ৰহ কৰিবলৈ নবওৱেৰ সৰ্প-পুতলাতকৈও দীঘল ড্ৰাগন-পুতলা বনোৱা হৈছে। হিংগাপুৰৰ—কাগজেৰে বনোৱা দীৰ্ঘতম 'জেমক্ৰিপছ'ও বিশ্ব-ৰেকৰ্ডৰ অধিকাৰী!

ন-তে ন-বুটা—পুৰণিতে বাণী সুন্দৰী

৯৫ বছৰৰ আগতে এই বেল-ইঞ্জিনটো যেতিয়া ভাৰতলৈ অনা হৈছিল, তেতিয়া এই বেল-ইঞ্জিনটোৰ নাম আছিল—ফেয়াৰি কুইন। তাৰ পাছত এসময়ত বেলগৱেত ডিজেল, ইলেকট্ৰিক এঞ্জিনৰ প্ৰচলন হ'ল আৰু তাহানিৰ 'ফেয়াৰি কুইন'ৰ ঠাই হ'ল দিল্লীত থকা জাতীয় বেলগৱে মিউজিয়ামত। বহু বছৰৰ পাছত—হঠাতেই এক সিদ্ধান্ত লোৱা হ'ল যে—বিদেশী মুদ্ৰা আৰ্জিবলৈ এই ফেয়াৰি কুইনক পুনৰ কামত লগোৱা হওক।—কেনেকেনো? প্ৰথমতে—তাহানিকলীয়া ফেয়াৰি কুইনক ন-কইনাৰ দৰে সাজোৱা হ'ল আৰু তাৰ পাছত মাত্ৰ দুখন বেলৰ ডবা সৰ্বমুখি থকাকৈ সুসজ্জিত কৰি (এই এঞ্জিনে—অৰ্থাৎ ফেয়াৰি কুইনে মাত্ৰ দুখন ডবাহে চাৰিৰ পাৰে) দিল্লীৰপৰা ৰাজস্থানৰ আলোৱাৰলৈকে চলাচলৰ বন্দবস্ত কৰা হ'ল। এখন ডবাত ৬০ জনৰ ঠাই আছে, আৰু আনখন ডবাত আছে অতি আধুনিক চাংমাইশাল—যাক বোলে প্যানট্ৰিকাৰ। যোৱা অকট'বৰ মহাবপৰা ফেয়াৰি কুইনে দিল্লীৰপৰা আলোৱাৰলৈ আৰু আলোৱাৰৰপৰা দিল্লীলৈ চলাচল কৰি আছে। এই সুন্দৰী বাণীত তথা ফেয়াৰি কুইন

নামৰ প্ৰমোদ-বেলত উঠিবলৈ ভাঙানো কিমান? মাত্ৰ এবাৰ অহা-যোৱাৰ কাৰণে ৪০০ ডলাৰ অৰ্থাৎ—আমাৰ প্ৰায় ১৫০০০ টকা লাগিব! এই কিংবদন্তি বেল-ইঞ্জিনটো এখন বৃটিছ বেল-ম্যানুফ্যাকচাৰিং কাৰখানাই বনাইছিল—যি-কাৰখানাৰ অস্তিত্ব আজি আৰু নাই—কিন্তু এঞ্জিনটো—ফেয়াৰি কুইনে—আৰু বহুকালালৈ সচল থাকিব আৰু পৰ্যটকৰ মনোৰঞ্জন কৰিব বুলি আশা কৰা হৈছে।

খৃষ্টপূৰ্ব কালৰ ভূ-চিত্ৰ

তাহানিৰ চীনদেশৰ ৰাজকীয় কবৰস্থান খান্দি—৩০ বছৰৰ আগতে—এখন প্ৰাচীন মাপ্ অৰ্থাৎ ভূ-চিত্ৰ প্ৰত্নতাত্ত্বিকসকল পোৱা হৈছে। এই মাপখন ৩৪০ খৃষ্ট-পূৰ্বাব্দৰ। চীনদেশৰ হেৰেই প্ৰদেশৰ পিংস্থান নামৰ ঠাইত এই ২৩০০ বছৰীয়া ভূ-চিত্ৰখন পৃথিৱীৰ প্ৰাচীনতম ভূ-চিত্ৰ বুলি ঘোষণা কৰা হৈছে। এই ভূ-চিত্ৰত থকা দূৰত্বৰ জোখ-মাখ সম্পূৰ্ণ সঠিক; কেৱল অক্ষাংশ আৰু ৰেখাংশহে এই ভূ-চিত্ৰখনত নাই।

চাহৰ পিয়লাত চাককৈনয়া

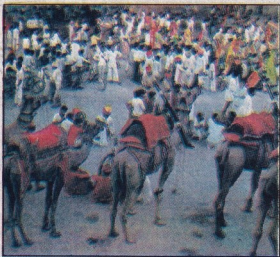
সাময়িক অৱসাদ বা ক্লান্তি গুচাবলৈ এপিয়লা চাহৰ বিকল্প আৰু নাই। আগতে চাহপাতৰ দাম আছিল নিচেই নাম-নাচ, কিন্তু এতিয়া কিলোট এশ-ডেৰশ টকাতকৈ কম চাহপাত নিমিল। এক বিশেষ ব্যতৰিত কোৱা হৈছে যে—সদ্যহতে কলিতাহিত চাহপাতৰ লিলাম কেন্দ্ৰত কিলোগ্ৰাম ২৭০০ টকাকৈ দাৰ্জিলিং চাহপাত বিক্ৰি হ'ল। চাহপাতৰ এই দাম—বিশ্বৰেকৰ্ডৰ অধিকাৰী। বাস্তবিকৈ—চাহৰ পিয়লাত চাককৈনয়া। নহয়নে বাক?

পুষ্টৰ-মেলা

পু

ষ্টৰ হ'ল বাজস্থানৰ
এখন সৰু চহৰ, কিন্তু
তীৰ্থযাত্ৰীসকলৰ বাবে
দ'ল-দেৱালয়ৰ
সমদল থকা এই
সৰুকৈ চহৰখন হ'ল
এক বিৰাট তীৰ্থস্থান।
প্ৰতি বছৰ কাৰ্তিক
পূৰ্ণিমাৰ দহ দিন
আগৰপৰা পুষ্টৰত
যিখন মেলা অনুষ্ঠিত
হয়—তাৰ শোভা-
সৌন্দৰ্য অতি অনুপম।
এই বৰ্ণময় মেলাত

ঘাইকৈ উটৰ দৌৰৰ প্ৰতিযোগিতা অনুষ্ঠিত হয়, উটবিলাকক উছৰৰ সাজেৰে সজেয়া হয়, উটৰ
খেল-ধেমালি যথাযোগ্য জাকজমকেৰে অনুষ্ঠিত হয়।

তীৰ্থযাত্ৰী তথা পৰ্য্যটকসকলৰ বাবে এই মেলা এক অতি বিৰল আকৰ্ষণীয় মেলা। এই মেলা
বাজস্থানৰ হস্তশিল্পৰ কাৰুকাৰ্য্য থকা কাঠৰ বস্তু, দলিচা, বিভিন্ন ধৰণৰ-বৰণৰ কাৰুকাৰ্য্যময় বাচন-
বৰ্তন, উটৰ চামৰাৰে বনোৱা ৰংবিৰঙী চিচা, বাতিদান আৰু—আৰু অসংখ্যবিধৰ বস্তু-সামগ্ৰী
পৰিলক্ষিত হয়—যিবোৰ বস্তু-সামগ্ৰী প্ৰকৃততেই হস্তশিল্প-জাত—মেছিনৰ কোনো সম্পৰ্ক নাই।
এই মেলাত পুতলা-খেল প্ৰদৰ্শিত হোৱাৰ উপৰিও থলুৱা নাট, গীত-মাত ইত্যাদি মহা পয়োভৰে
অনুষ্ঠিত হয়। পুষ্টৰৰ এই মিলন-মেলা—প্ৰকৃততেই জীৱনতো পাহৰিব নোৱাৰা মেলা।

মৰুত

যিগৰাকীয়ে ৰাৱণলৈকো উপেক্ষাছিল

মৰুত নামৰ ৰজা আছিল শিৱভক্ত ৰজা। পৰমশিৱৰ কৃপাৰে মৰুত ৰজাই হিমালয়ত অপাৰ সোণৰ গৰাকী হৈছিল। ৰজা মৰুতই হিমালয়-কন্দৰ্বত প্ৰাপ্ত বিপুল পৰিমাণৰ স্বৰ্ণৰে যজ্ঞ পাতিবলৈ ল'লে। বেদমন্ত্ৰ উচ্চাৰি মহাযজ্ঞ যেতিয়া সমাপ্তপ্ৰায়—তেতিয়া তাত অকস্মাৎ লক্ষাধিপতি ৰাৱণ উপস্থিত হ'লহি। ৰাৱণৰ অভ্যাস আছিল জগতৰ ৰজা-মহাৰজাসকলক পদানত কৰা। যিসকল ৰজাই ৰাৱণৰ অধীনতা স্বীকাৰ কৰিছিল, সেইসকলক ৰাৱণে এৰি দিছিল; কিন্তু ৰাৱণৰ অধীনতা স্বীকাৰ নকৰাসকলক ৰাৱণে যুদ্ধ কৰি হেলাৰঙে পৰাজিত কৰিছিল। ৰাৱণে ত্ৰিলোকতে এই দন্ত প্ৰকাশিছিল, আৰু তাৰ ফলত তেওঁৰ সমান ত্ৰিজগততে কোনো নাই বুলি দণ্ডাঙ্গিছিল।

ৰাৱণে ৰজা মৰুতক ক'লে, “মৰুত অৱনত কৰাঁ, নতু যুদ্ধলৈ সাজু হোৱাঁ।”

ৰাৱণাসুৰৰ এই আহ্বান শুনি ৰজা মৰুতৰ যজ্ঞখলীত উপস্থিত থকা দেৱতাসকল ভীত-সম্বৃত্ত হৈ উঠিল। তেওঁলোকে চৰাই-চিৰিকতিৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি নিলগৰপৰা ৰাৱণ-মৰুতৰ কথা-কান্ধ চাই থাকিল আৰু ইয়াত কি যে প্ৰলয়ধ্বৰ কাণ্ড হ'ব—ভাবি থাকিল।

মৰুতই ৰাৱণক সুধিলে, “তুমিনো কোন—?”

মৰুতৰ প্ৰশ্নত আচৰিত মানি ৰাৱণাসুৰে মৰুতক ক'লে, “মই যে কোন—তাকো নাজানা? মই কুবেৰৰ ভায়েক। অগ্ৰজক পৰাস্ত কৰি তাৰ পুষ্পকবথ মই অধিকাৰ কৰিলোঁ।”

“অগ্ৰজক পৰাস্ত কৰাটো অহংকাৰৰ বিষয় নহয়, লজ্জাৰ বিষয়। ঠিক আছে, মই তোমাক এতিয়াই যমৰ আলহী কৰিম।” এই বুলি কৈ—ৰজা মৰুতই মুহূৰ্ত্তই ধনুৰ্ৰাণ হাতত ল'লে। ৰজা মৰুতৰ সাহসলৈ চাই ৰাৱণ জঠৰ যেন হৈ পৰিল। ইমান ক্ষুদ্ৰাতিক্ষুদ্ৰ ৰজা এজনৰ ইমানেই সাহস হ'লনে যে—ত্ৰিলোক বিজয়ী ৰাৱণলৈকো উপেক্ষা!

উভয়েই যেতিয়া ৰণংগদেহি ৰূপে প্ৰস্তুত হ'ল, তেতিয়া সংৰতক মুনিয়ে ৰজা মৰুতক বাধা দিলে আৰু ক'লে, “যজ্ঞ সমাপ্ত নোহোৱালৈকে যুদ্ধ কৰিব নাপায়, অশাস্ত্ৰীয়, যজ্ঞফল বিনষ্ট হ'ব।”

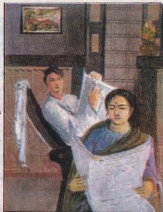
ৰজা মৰুতই ধনুৰ্ৰাণ তলমুৰা কৰিলে।

তাতেই উপস্থিত থকা অসুৰ-গুৰু শুক্ৰাচাৰ্য্যই ৰাৱণক ক'লে, “মৰুত ৰজাই যিহুলত ধনুৰ্ৰাণ তলমুৰা কৰিলে, সিহুলত যুদ্ধ নোশোভে। তুমি একপ্ৰকাৰে—বিজয়ী বুলিয়েই ভাবিব পাৰা, বৎস!”

গুৰুৰ কথাত তুষ্ট হৈ ৰাৱণ গুচি গ'ল, কিন্তু যোৱাৰ আগতে ৰজা মৰুতৰ সংসাহসৰ ভূবি ভূবি প্ৰশংসা কৰি গ'ল। আৰু এইদৰে এক ভয়াবহ মহাযুদ্ধৰপৰা জগতে বেহাই পোৱা হ'ল।

পত্ৰ-জন্ম

© 1997 UBC Feature World. All rights reserved

জানন-মানন-মনন

খৃষ্টপূৰ্ব পঞ্চম শতিকাত বোম্বৰ জনসাধাৰণে তেওঁলোকৰ দূৰস্থিত-আত্মীয়স্বজনসকললৈ পত্ৰৰ মাধ্যমেৰে যোগাযোগ বজায় ৰাখিছিল। খৃষ্টপূৰ্ব ৬০ চনত ঘুলিউছ (জুলিয়াছ) কায়েছাবে (ছিজাবে) এই পত্ৰ-প্ৰথাৰ নিয়মবদ্ধতাৰে সুশৃংখল কৰিছিল, আৰু এই প্ৰথাৰ নাম দিছিল— ‘অ্যাক্টা ডিউমা’, অৰ্থাৎ প্ৰাতঃিক ঘটনাৱলী। আমাৰ আজিৰ দিনৰ বাতৰিকাকতৰ দৰে পূৰ্ণাংগ বাতৰিকাকত ১৬৬৩ চনত লণ্ডনৰপৰা প্ৰকাশিত হৈছিল। এই বাতৰিকাকতৰ নাম আছিল ইণ্টেলিজেন্ছাৰ। ১৬৯০ চনত আমেৰিকাৰ বোস্টন নগৰত পাবলিক অকাৰেন্ছেজ নামৰ বাতৰিকাকত প্ৰকাশিত হৈছিল। এই কালছোৱাত আমেৰিকাত গৃহযুদ্ধই মূৰ দাঙিছিল, আৰু এই বিষয়ক সন্দ্বাদ বাইজক জনাবলৈ আমেৰিকাত কমেও ৩৭ খন বাতৰি প্ৰকাশিত হৈছিল।

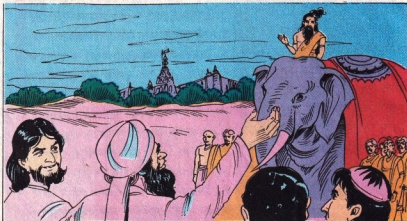
ৰাম-জখলা

ফুলহেন প্ৰাণী

সাগৰবালিত এবিধ বহু পৰিলক্ষিত হয়—যিবোৰক সাগৰীয় আনিম'স বুলি কোৱা হয়। এইবোৰ সাগৰৰ জোৱাৰে এবিধৈ যোৱা তৰাং পানীত, বা বালিৰ ওপৰত এবিধ বট্টীন পিণ্ডৰ দৰে নিজীৱহেন পৰি থাকে। যেতিয়া পানীত থাকে, তেতিয়া অৱশ্যে সামান্যকৈ বেতাহত হালি-জালি থকাৰ দৰে লৰচৰো নকৰা নহয়। —এইবোৰনো কি? সাইলাখ ফুলি থকা ফুলৰ দৰে দেখাত এইবোৰ আচলতে এবিধ সাগৰীয় প্ৰাণী। এইবোৰ প্ৰাণীয়ে সৰু সৰু সাগৰীয় পোক-পৰুৱা খাই জীৱনধাৰণ কৰে। এইবোৰৰ গাত তেজৰ দৰে যিবোৰ বহু পৰিলক্ষিত হয়, সেইবোৰ হ'ল আনিম'সৰ দেহত থকা ক্যালছিয়াম। ক্যালছিয়ামে প্ৰাণীদেহত অস্থি-পঞ্জৰ নিৰ্মাণ। দেখাত ফুলহেন আনিম'স দৰাচলতে—প্ৰবাল।

স্বাধীনতাৰ সূৰ্ণজয়ন্তীলৈ চান্দমামাৰ কথা বিদ্রোহৰ বীৰগাথা

[ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত তেতিয়া বিদেশী শাসক বিৰোধী বিদ্রোহই মূৰ দাঙি উঠিছিল। কানপুৰত বিদ্রোহৰ উপৰিও নানাছাহিবক মাৰাঠা বজা কপে ঘোষণা কৰা হৈছিল। এই ঘোষণাৰ লগে লগে বৃটিছৰ অধীনত থকা কাশ্মীৰকো ৰাণী লক্ষ্মীবাইয়ে স্বাধীন ৰাজ্য বুলি ঘোষণা কৰিছিল। লক্ষ্মীবাইয়ে কাশ্মীৰ দুৰ্গত থকা ইংৰাজহঁতক দুৰ্গ এৰি গুটি যাবলৈ কৈছিল, সময়ও দিছিল; কিন্তু এছালু খিগিলেও চিভৰপৰা ননমা ইংৰাজহঁতে ৰাণীৰ এই আদেশলৈ জ্ঞক্ষেপো নকৰাত কাশ্মীৰ প্ৰজাবৰ্গই দুৰ্গ অৱৰোধ কৰি দুৰ্গৰ ভিতৰত থকা ইংৰাজবিলাকক কচুকাই দিছিল।]

সন্ধ্যা সমাগত। মুছলিম মজহবৰ এগৰাকী ফকীৰে তেওঁৰ লগৰীয়াসকলৰ সৈতে বেগাই ক'বলৈ গৈ আছিল। ঠিক সেইছোৱা সময়ত হিন্দু সাধু এগৰাকীও হাতীৰ পিঠিত উঠি বিপৰীত ফালৰপাৰ সেই বাটৰেই আহিব ধৰিছিল। এইগৰাকী সাধুক দেখা পায়েই ফকীৰে হাত দাঙি কৈ উঠিল, “দীন-দীন!” ঠিক তেনেকৈয়েই সাধুৱে হাত যুৰি কৈ উঠিল,

“বমডোলে—বম!” ফকীৰে মিচিকীয়াই হাঁহিলে আৰু পুনৰ হাত দাঙিলে। আৰু সাধুৱেও হাতীৰ পিঠিৰপৰা নামি এক হাবিয়লীয়া লুংলুঙীয়া বাটেৰে খোজ ল'লে। ফকীৰ আৰু সাধু এক গোপন ঠাইত মিলিত হ'ল, আৰু বাৰ্তালাপ কৰি থাকিল।

কিনো আছিল সেই বাৰ্তালাপৰ বিষয়? ধৰ্ম? নহয়। সেই বাৰ্তালাপ আছিল

“বিদ্রোহ আজি বিদ্রোহ চাৰিদিন”

ভাৰতবৰ্ষৰপৰা ইংৰাজক খেদোৱাৰ বাৰ্তালাপ।
সাধু আৰু ফকীৰৰ একেই লক্ষ্য—বিদেশী
শাসকক যেনেকৈয়েই নহওক — খেদিবই
লাগিব।

সাধু আৰু ফকীৰে একান্তভাবে এই বিষয়ে
বাৰ্তালাপ কৰি থাকিল। কৈ থাকিল—কোনে
কোনগৰাকী বজাৰ সৈতে নৱাবৰ সৈতে কি
কথা পাতিলে, বিদ্ৰোহৰ ফালে কিমানখিনি লৈ
আগবাঢ়িলে, কোন কোন প্ৰমুখ লোকসকলে
ধন-সোণেৰে বিদ্ৰোহলৈ বৰঙনি যোগালে, কি
কি কাৰ্য্যক্ৰম খাটাং কৰিলে—ইত্যাদি আছিল এই
দুগৰাকী ধৰ্মীয় নেতাৰ আলোচ্য বিষয়।

তেতিয়া বুঢ়িছ-বিৰোধী—তথা ইংৰাজ-
বিৰোধী বিদ্ৰোহত হিন্দু-মুছলমানৰ মাজত
কোনো ধৰণৰ মত-পাৰ্থক্য নাছিল। আনকি—
স্বতন্ত্ৰ ধৰ্ম-পদ্ধতিৰ বিষয়তো কোনো সংঘাত-
সংঘৰ্ষৰ চিন-মোকামো নাছিল। আছিল মাত্ৰ

একেটিয়েই কথা—যেনে-তেনে বিদেশী
শাসকক ভাৰতভূমিৰপৰা খেদি পাঠাব লাগে।
এই কথাত হিন্দু-মুছলমানত কোনো হিমত
নাছিল। কিয়নো—কি হিন্দু কি মুছলমান—
উভয়েই নিজক ভাবিছিল ভাৰতমাতাৰ সন্তান।

নানাছাহিবৰ একান্ত বিশ্বস্ত অনুগামী
আছিল এগৰাকী মুছলমান—আজিমুল্লাখাঁ।
যদিও দুয়োজনেই স্বতন্ত্ৰ ধৰ্মজাত—তথাপি
ভাৰতবৰ্ষৰ স্বতন্ত্ৰতালাভৰ বিষয়ত উভয়েই
ওতপ্ৰোত। ইংৰাজ-বিৰোধিতাৰ ক্ষেত্ৰত ধৰ্ম
কোনো বাধা নাছিল আৰু এই বিদ্ৰোহৰ
অগনিতেই উভয় সম্প্ৰদায়ক একতাৰ ডোলেৰে
আৱদ্ধ কৰিছিল।

আজিমুল্লাখাঁ আছিল প্ৰকৃত বুদ্ধিজীৱি
আৰু পৰিপক্ক ৰাজনীতিজ্ঞ। তেওঁ ইংৰাজ আৰু
ফৰাছি-ভাষা সলসলীয়াকৈ ক'ব আৰু লিখিবও
পাবিছিল। তেওঁ নানাছাহিবৰ প্ৰতিনিধিকপে

ইংল্যাণ্ডলৈ গৈ বৃটিছ-কৰ্তৃপক্ষৰ সৈতে—
ভাৰতৰ জনসাধাৰণ, ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক
পৰিস্থিতি ইত্যাদিৰ বিষয়ে মত-বিনিময়
কৰিছিল। এই প্ৰতিনিধিত্বৰ মুখ্য উদ্দেশ্য
আছিল—বৃটিছ-কৰ্তৃপক্ষক বুজাই-ববাই
ভাৰতৰপৰা ইংৰাজৰ শান্তিপূৰ্ণ বিদায়ৰ
বন্দৰস্ত। কিন্তু তেওঁ সফল নহৈছিল।

মাতৃভূমিলৈ উভতি আহি জনাব
আজিমুৱাৰ্থাই নানাছাহিবৰ সৈতে পৰামৰ্শ
কৰি সমগ্ৰ ভাৰতত বৈপ্লৱিক কেন্দ্ৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ
বাবে প্ৰচণ্ড চেপ্টা-প্ৰচেষ্টা চলোৱা হ'ল। তেওঁ
আৰু নানাছাহিবেও প্ৰকৃত সক্ৰিয়তাবে
বিদ্ৰোহাত্মক কৰ্মকাণ্ডত অংশগ্ৰহণ কৰিছিল।

ইপিনে—কানপুৰত বিদ্ৰোহী সকলৰ
অধিকাৰ আৰু নানা-ছাহিবৰ ৰাজ্যাভিষেকৰ

ফলত ইস্ট ইণ্ডিয়া কম্প্যানি বাৰুকৈ হতমানিত
হ'ল। কম্প্যানিয়ে নানাছাহিবক গ্ৰেপ্তাৰ কৰি
বন্দী কৰাৰ বাবে দিনে-নিশাই প্ৰচেষ্টা চলাই
থাকিল। কিন্তু—ভাৰতস্থ বৰ বৰ কৰ্নেল-
জেনাৰেলহঁতেও যেতিয়া সহস্ৰ চেপ্টাৰেও
নানাছাহিবক বন্দী কৰিব নোৱৰা হ'ল, তেতিয়া
মহাঅত্যাচাৰী জেনাৰেলক ইংল্যাণ্ডৰপৰা
ভাৰতবৰ্ষলৈ প্ৰেৰণ কৰিলে।

ভাৰতত ভৰি দিয়েই হ্যাভেলকে জানিলে
যে—কানপুৰৰ সমীপস্থ নৈৰ পাৰত ভালেমান
বৃটিছ বিষয়া আৰু সৈন্যক বিদ্ৰোহীহঁতে
নিৰ্মমভাবে হত্যা কৰিছিল। হ্যাভেলকে ঘোষণা
কৰিলে যে—কানপুৰীয়াহঁতে মৰিবৰ ঔষধ
গলত বান্ধি ল'লেই যেতিয়া—তেতিয়া—যি
দেওৰ যি পূজা লাগে—দিয়া যাব।

হ্যাভেলকে এহেজাৰ গোৰা সৈন্য আৰু
লগতে এহেজাৰ ভাৰতীয় চিপাহীৰে সৈতে
কানপুৰৰ বাটে বাটে অত্যাচাৰ কৰিবলৈ
ধৰিলে, যাকে পালে তাকেই গুলীয়াই মাৰিলে,
লুটপাত কৰিলে, গাঁও-কে-গাঁও জুই লগাই
ভস্ম কৰি পেলালে। য'তেই কোনো ভাৰতীয়ক
দেখা পালে, হ্যাভেলকে নিৰ্মমভাবে খতম
কৰিবলৈ ধৰিলে।

হ্যাভেলকৰ মৃত্যু-বাহিনীয়ে যেতিয়া
ফতেগড় পালেগৈ, তেতিয়া এই সমৃদ্ধ
চহৰখনত লুটপাত কৰিবলৈ হ্যাভেলকে টানি
আদেশ জাৰী কৰিলে আৰু লুটপাত সমাপ্ত
হোৱাৰ অন্তত সমগ্ৰ চহৰৰ অধিবাসীহঁতক
ঘৰতে বন্দী কৰি থৈ ঘৰৰ বাহিৰত তলা লগাই,
জুই লগাই, চহৰখন আৰু লগতে চহৰৰ

সকলো অধিবাসীক নিৰ্বিচাবে পুৰি মাৰিলে
আৰু তাত বিজয় উৎসৱ পাতিলে।

নানাছাহিবে যেতিয়া এই বাতৰি পালে,
তেতিয়া তেওঁ জুইহেন ক্ৰোধিত হৈ উঠিল। কিন্তু
নানাছাহিবে হ্যাভেলকক আক্ৰমণ কৰাৰ প্ৰস্তুতি
ল'বলৈ নৌপাওঁতেই—হ্যাভেলকে সঁসৈন্যে
কানুপৰলৈ গতি কৰাৰ সন্মাদ পাই থাউনি
নোহোৱা বিপদ-সাগৰত পৰাদি পৰিল।

আৰু তেতিয়া নানাছাহিবৰ শুভাৰ্থী
কেইগৰাকীমানে তেওঁক কানুপৰ এৰি আন
ক'বলৈ যোৱাৰ বাবে আৰু উপযুক্ত সময়ত
ইংৰাজ-বাহিনীৰ বিৰুদ্ধে জঁপিয়াই পৰাৰ বাবে
পৰামৰ্শ আগ বঢ়ালে।

কিন্তু নানাছাহিবে তেওঁলোকক ক'লে
যে—কেৱল পলাই পলাই গা-বাঁচাই ফুৰাৰ
কোনো অৰ্থ নাই, আক্ৰমণৰ উত্তৰত
প্ৰত্যাৰুণ কৰিবই লাগিব।

ইতোমধ্যে হ্যাভেলকৰ সৈন্য বাহিনীয়ে
কানুপৰ পালেহিয়েই।

নানাছাহিবৰ নেতৃত্বত বিদ্ৰোহী-বাহিনীও
প্ৰতিআক্ৰমণৰ বাবে সাজু হ'ল। নানা ছাহিবৰ
বাহিনীও প্ৰতিআক্ৰমণৰ বাবে সাজু হ'ল। আৰু
নানাছাহিবৰ বাহিনী আগবঢ়াৰ বাতৰি পাই
হ্যাভেলকে হোঁহকা দিলে। কিন্তু পাছত—
হ্যাভেলকে তেওঁৰ সৈন্যবাহিনীক দুভাগত
ভগাই কানুপৰক যুগপৎ দুফালৰপৰা অক্ৰমণ
কৰাত নানাছাহিবৰ বাহিনীয়ে বাধ্যত পৰি
ফৰিংছিটিকা দিলে। কিয়নো—এনেহেন
কৌশলী আক্ৰমণৰ কথা—ছ'হকি গৈ
তেজপিয়া বাঘৰ দৰে জঁপিয়াই পৰাৰ কথা—

নানাছাহিবে ভাবিব পৰা নাছিল। অধিকন্তু—
হ্যাভেলক-বাহিনীৰ আছিল অতি উন্নত ধৰণৰ
বৰতোপ-বন্দুক আদি ভয়ঙ্কৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ।

নানাছাহিবক জীয়েতে বন্দী কৰিবলৈ
হ্যাভেলকে টানি আদেশ জাৰী কৰিলে। কিন্তু
হ্যাভেলকে সহস্ৰ চেষ্টাতো নানাছাহিবক বন্দী
কৰিব নোৱাৰিলে।

নিৰাশ হোৱা হ্যাভেলক তেতিয়া চিকাৰ-
হেকউৱা বাঘহেন হৈ উঠিল। হ্যাভেলকে
হাজাৰ-হাজাৰ ব্ৰাহ্মণ মানুহক বন্দী কৰিলে।
এইসকল ব্ৰাহ্মণৰ মানুহৰ মাজত গণ্ডিত, গুৰু,
পুৰোহিত প্ৰমুখও আছিল। হ্যাভেলকে
এওঁলোকক কানুপৰস্থ কম্প্যানিৰ দুৰ্গলৈ লৈ
গ'ল আৰু তাত থকা নিহত ইংৰাজহঁতৰ তেজ
মাটিত চুঁচি চুঁচি বাগৰি বাগৰি গৈ গৈ চেলেকি

চেলেকি চাফা কবি দিবলৈ বাধ্য কৰা হ'ল। আৰু তাৰ পাছত সেই নিজগৰ ব্ৰাহ্মণ লোকসকলক গুলীয়াই হত্যা কৰা হ'ল।

জেনাবেল ছইলাৰৰ মৃত্যুৰ হোৰ তুলিবলৈহে হ্যাডেলকে ইমান জঘন্য নিৰ্মমতাৰে নিৰপৰাধ সাধাৰণ প্ৰজাকো হত্যা কৰিছিল। কিন্তু তাৰ ফলত ইংৰাজ-বিৰোধিতা সামান্যমানো হ্ৰাস পোৱা নাছিল, বৰঞ্চ বাঢ়িহে গৈছিল।

নানাছাহিবৰ ৰাজত্বকালত এগৰাকী ন্যায়াধীশ আছিল সততাৰ প্ৰতিমূৰ্তি। হ্যাডেলকে এওঁক বন্দী কৰি মৃত্যুদণ্ডেৰে দণ্ডিত কৰিলে।

এইগৰাকী ন্যায়াধীশে এই দণ্ডলৈ তিলমানো ভীত হোৱা নাছিল। তেওঁৰ আচৰণ আছিল পৰিপূৰ্ণ স্বাভাৱিক, যেনিবা এই মৃত্যুদণ্ড তেওঁৰ মৃত্যুদণ্ড নহয়, অন্য কাৰোবাৰহে। তেওঁক যেতিয়া বধ্যস্থানলৈ লৈ যোৱা হৈছিল, তেতিয়া তেওঁৰ পদক্ষেপ চাই প্ৰাতঃভ্ৰমণলৈ ওলোৱা যেনহে লাগিছিল।

কানপুৰ পুনৰাধিকাৰ কৰাৰ বাবে ইস্ট

ইণ্ডিয়া কম্প্যানিৰ বিষয়াহঁতৰ মাজত আনন্দৰ ঢল বৈ গ'ল। কিন্তু সিহঁতৰ সেই আনন্দ অধিকদিনলৈ স্থায়ী নহ'ল। কিয়নো— চোৰাংচোৱাহঁতৰ যোগেদি এই সন্বাদ পোৱা হ'ল যে—বিদ্ৰোহীসকলে বিপুলভাবে সমৰেত হৈ কানপুৰক চাৰিওফালৰেপৰাই আগুৰি ধৰিবলৈ অগণন সংখ্যাত আগুৱাই আহিব ধৰিছে।

আৰু—ভূতৰ ওপৰত দানহ পৰাদি দিল্লীতো এই অন্যায় অত্যাচাৰৰ প্ৰভাৱ পৰি দিল্লী অশান্ত হৈ উঠিছে, লখনৌ নগৰতো হলস্থূল লাগি পৰিছে, আৰু বিহাৰতো বিদ্ৰোহৰ অগনি বিয়পি পৰিছে।

তেতিয়া ভাৰতবৰ্ষত—আৰু লগতে ইংল্যাণ্ডতো এই সন্দেহৰ সৃষ্টি হৈছে—ইস্ট ইণ্ডিয়া কম্প্যানিৰ শাসন আকনো কেইদিন ?

তেতিয়া ভাৰতৰ সৰু-বৰ ৰজাসকলৰ মাজত একতা থকাহেঁতেন ভাৰতৰ বুকুৰপৰা ইংৰাজক টিলিকিতে খেদিপঠাৰ পৰা গ'লহেঁতেন। কিন্তু পৰিতাপৰ কথা, কথা তেনেহেন হোৱা নাছিল। [আগলৈ

ভদ্ৰতাৰ কুঁহিপাঠ

৫ চাবু

চন্দ্ৰনাথ আছিল চাপৰগাঁৱৰ এজন ধনী-মানী মানুহ। তেওঁ নিজেও ঢেৰ আজিছিল, আৰু জোখে-জোখাবে, বাপতি-সাহনো পাইছিল। কিন্তু চন্দ্ৰনাথ তথাপি আছিল বৰ চিকটা। যদিও—চন্দ্ৰনাথৰ চিকটা স্ত্ৰভাৱৰ কথা গঞাই গম নাপাইছিল। গঞাই বৰং ইয়াকে জানিছিল যে চন্দ্ৰনাথ হ'ল ডাঙৰীয়া লোক, আৰু তেওঁৰ কলিজাও ডাঙৰ।

খোৱা-লোৱাৰ সময়ত তেওঁ প্ৰতিদিনেই কোনোবা এজন অতিথি-অভ্যাগতক কামত বহুৱাই খাব-ল'ব পাবিলে বৰ ভাল পায়। অতিথি-আলহীলৈ স্মাগত-সংকাৰ কৰি তেওঁ যে বৰ ভাল পায়—সেই কথাষাৰ তেওঁ সদায়েই কৈছিল। কিন্তু চন্দ্ৰনাথে গাঁৱৰ বাইজৰ লগত বৰ মিলাজুলা নকৰিছিল। কিয়নো—তেতিয়া ইকথা-সিকথাত যে এই গাঁৱলীয়াবিলাকক ইটো-সিটো দিব লাগিব সেই কথা আৰু ক'ব

লাগিছেনে? জনাই জানেই—বুজাই বুজেই।

প্ৰতিদিনেই ভাত খোৱাৰ আগতে চন্দ্ৰনাথে ঘৰৰ দুৱাৰমুখত কেইমুহূৰ্তমানৰ বাবে থিয় হৈ ইফালে-সিফালে চাই লৈ—কৈছিল, “মোৰ লগত বহি ভাত এমুঠি খাবলৈ কোনোবা আছানে?” বহু। কৈয়েই পাছ মুহূৰ্ততে দুৱাৰত ডাং লগাই দিছিল। চন্দ্ৰনাথে যে এইদৰে নিজৰ নাম কিনাৰ নাট কৰিছিল—হোজা গঞাই সেই কথালৈ মনেই ক'ব নাছিল। কেতিয়াবা এই নাট কৰোঁতে দুৱাৰ খুলি বাটত কোনোবা সাধু-সন্যাসীক দেখা পোৱা হ'লে চন্দ্ৰনাথে লাহেকৈ দুৱাৰখন জপাই—ঘৰৰ ভিতৰলৈ গুচি গৈছিল।

এদিন হৰকান্ত নামৰ মানুহ এজনে তাৰ ঘৈণীকো লগত লৈ কাম-বন বিচাৰি ওলাই—মেল মাৰি থকা চন্দ্ৰনাথক ক'লেহি, “দৌতা, মোক আৰু তাইকো যদি আপুনি কামত লয়—ওৰে জীৱনলৈ ধৰুৱা হৈ থাকিম। আপুনি যি

“পাঁচিছ বছৰৰ আগৰ চান্দমামাত প্ৰকাশিত কাহিনী”

দৰমহা দিব—তাবেই আমি চলি থাকিম।
দৌতা—দয়া কৰি আমাক কামত ল'বনে ?”

হৰকান্তক চন্দ্ৰনাথে ‘নাই নলও’ বুলি ক'ব
নোৱাৰিলে। তেতিয়া এই মেল মাৰি থকাহঁতে
তেওঁৰ বদনাম বটি ফুৰিব। গতিকে—
একপ্ৰকাৰে বাধ্যত পৰিয়েই চন্দ্ৰনাথে
সিহঁতহালক কামত মকবল কৰিলে।

চন্দ্ৰনাথৰ ঘৰৰ পিছফালে এটা ডগা-টুটা
বেৰ-ফুটা জুপুৰী আছিল, হৰকান্ত আৰু
হীৰামণিয়ে তাতেই থাকিবলৈ ল'লে। হৰকান্তই
চন্দ্ৰনাথৰ যতমানে বহিৰা কাম-বন চম্ভালি
থাকিল, আৰু হীৰামণিয়ে ঘৰুৱা। দুয়ো দিনে-
নিশাই কাম আৰু কাম কৰি কৰি ভাগবি পৰে,
কিন্তু তথাপি—চন্দ্ৰনাথে যিকণ পইচাপাতি
দিয়ে—তাবে দুসাজ দুমুঠি—পেট পূৰাই

খাবলৈকো নোজোৰে। আৰু সেইহে—সিহঁতে
সদায় ভাতৰ নিসনিখিনিও লোণ-জলকীয়া সানি
পি-খায়, কথমপি পেট ভৰায়।

চন্দ্ৰনাথৰ ঘৰত কোনোদিনেই খোৱাবস্তু
বেছি নহৈছিল, কিয়নো চন্দ্ৰনাথৰ হিচাপী
পৰিবাৰে একেবাৰে জোখ-মাখ কৰিহে
বান্ধিছিল। যিমান লাগে—মাত্ৰ সিমান। চৰাই
চিৰিকতিয়েও—এমুঠিমানৰ কথাই নুঠে—
এচিকুটমানো কেতিয়াও নাপায়।

এইদৰে চলি থকাৰ কিছুদিনৰ অন্তত
হীৰামণিয়ে এদিন হৰকান্তক ক'লে যে—ইয়াত
কাম কৰি খাবলৈ নাপাই খীণাই-শুকাই লাভ
নাই। আন চেষ্টা কৰিব লাগে।

এই কথাত হৰকান্তও একমত হ'ল। কিন্তু
অইন ঠাইলৈ গুচি যোৱাৰ আগতে চিকটৰো
চিকটা চন্দ্ৰনাথক কিঞ্চিৎ ভদ্ৰতাৰ কুঁহিপাতৰ
শিকনি দি থৈ ঘাব বুলি কোৱা হ'ল। সি তাৰ
ঘৈলী হীৰামণিক ফুচুচাই কিবাকিবি ক'লে, আৰু
হীৰামণিয়েও মূৰ দুপিয়াই দুপিয়াই তাইৰ সেই
কথালৈ সন্মতি জনালে।

পাছদিনাৰেপৰাই আৰম্ভ হ'ল হৰকান্তৰ
‘শিকনি’ৰ আঁচনি। প্ৰতিদিনেই ভাত খোৱাৰ
পৰতে হৰকান্তই হীৰামণিক কৈ থাকিল, “এ
খীৰা, খীৰ বনোৱা নাইনে কি—? খীৰ দিয়া,
জলদিকৈ দিয়া।”

প্ৰতিদিন হৰকান্তই কেনেকৈ যে, খীৰ
খায়—সেই কথা ভাবি চন্দ্ৰনাথে অৰাক
মানিলে। খীৰ খাবলৈ — চন্দ্ৰনাথৰো বৰ
লোভ। কিন্তু সেই বুলি ঘৰৰ চাকৰপৰা খীৰ
খুজি খাব নোৱাৰে নহয়? খীৰ—চন্দ্ৰনাথৰ
কল্পনাৰ বস্তুহে, বাস্তৱত খীৰৰ ঢেৰ দাম, আৰু

সেইহে চন্দ্ৰনাথে শুনে কেৱল ধীৰৰ নাম।

কিছু চন্দ্ৰনাথে হৰকান্তক সুধিব যে সি নিতৌ ধীৰ খায় যে—কেনেকৈ খায়। পিছে—পোনে পোনেই ধীৰ খোৱাৰ কথা নুসুধি চন্দ্ৰনাথে আওপাকে হৰকান্তক সুধিলে, “হৰকান্ত, আমাৰ ইয়াত তোমাৰ কোনো কষ্ট হোৱা নাই নহয়?”

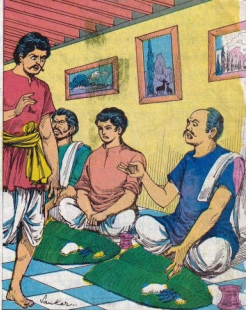
হৰকান্তই ক’লে, “ইমান কম দৰমহাৰে—কষ্ট নহৈনো কি হ’ব, দৌতা—?”

“কি কথা কৈছাছে? নিতৌ ধীৰ খাইছা—আৰু ফিৰফিৰকৈ কান্দিছা? তুমি যে নিতৌ ধীৰ খাইছা—সেই কথা আমি নাজানো বুলি ভাবিছানে কি?” চন্দ্ৰনাথে হৰকান্তক যেনিবা এক বিৰাট চেপেনাবে চেপি ধৰিলে।

“অ—ধীৰৰ কথা কৈছে। কেবল সেই ধীৰেই আমি প্ৰায় বিনামূলীয়াকৈ পাওঁ—আৰু খাওঁ। আৰু—তাই হীৰামণিয়ে ধীৰ বনাৱও পাৰে বৰ ভাল, সোৱাদবো সোৱাদ।” হৰকান্তই হৰহৰকৈ কৈ গ’ল।

ঠিক এনেতে, পাছদিনা, চন্দ্ৰনাথৰ ছোৱালীজনীক দৰাৰ ঘৰবপৰা চাবলৈ আছিল। দৰাপক্ষীয় মানুহখিনিব বাবে যে খবচ কবিবই লাগিব—খবচ নকৰাকৈ যে কোনো উপায়েই নাই—চন্দ্ৰনাথে কথাটো দ’কৈ ভাবি চালে। ইহঁতে ছোৱালী নিলিলেও—ইহঁত মখাক বিধেবিধ খুৱাব লাগিবই।

হঠাৎ চন্দ্ৰকান্তৰ মগজুত বুধি এটাই বিজুলীৰ দৰে খেলাই গ’ল : হৰকান্তৰ ঘৈলী হীৰামণিক ধীৰ বনাবলৈ দিলে কেনে হয়? চন্দ্ৰকান্তই হৰকান্তক ক’লে কথাটো। মালিকৰপৰা শুনি—হৰকান্তয়ে হৈ হৈ চেঙো চেঙো কৰি ভালবো ভাল ধীৰ বনাবলৈ হীৰামণিক টানি ক’লে।

আৰু—হৰকান্তই চন্দ্ৰকান্তক ভদ্ৰতাৰ কুঁহিপাঠ শিকাবলৈ বঢ়িয়া উপায় পালে।

দৰাপক্ষীয় লোকসকলে কইনা চালে। তাৰ পাছত নানান কথা পাতিলে। আৰু তাৰ পাছতহে ভোজনত বহি কুলৰ বাতৰি সুধিবলৈ ধৰিলে।

দৰাপক্ষীয় লোকসকলক আহাৰ্য্য পৰিবেশন কৰোঁতে চন্দ্ৰকান্তৰ পৰিবাবে লাজ পোৱাৰ কথা কোৱাত চন্দ্ৰকান্তই হীৰামণিক খাৱন দিয়ন-থওনৰ দায়িত্ব দিলে আৰু হীৰামণিক ক’লে, “এখেতসকলক—প্ৰথমতে তিতা-জলা খোৱাবলু নিদিয়া। প্ৰথমতে ধীৰ দিয়া—হওক মুখ মিঠা—পাছত দিবা জলা-তিতা।”

চন্দ্ৰকান্তৰ কথা শুনি দৰাপক্ষীয় সকলেও ভালেই পালে।

গৰাকীৰ কথামতে হীৰামণিয়ে এটা ডাঙৰ

বানবাটিবপৰা খীৰ বাকি দিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু দৰাপক্ষীয় বয়সিয়াল মানুহজনে সেই খীৰ চাই সন্দেহ হোৱাত চাকি চোৱাৰ মনেৰে সামান্যমান জিভাত দিয়েই বহাবপৰা থিয় হৈ খেচখেচাই উঠি খেপ কৰি চম্ভ্ৰকান্তক ক'লে, “বোলোঁ— আমি কিবা খলতি ধোৱাহঁত তোমাৰ এতে খীৰৰ নামত নিসনি খাবলৈ আহিছিলোঁনে ? নিসনিক খীৰ বুলি খাবলৈ দি কেলেইনো আমাক এইদৰে অবাৰতে অপমান কৰিলা— ? তোমাৰ দৰে প্ৰভাবকৰ সৈতে কেনেকুৱা বাৰাৰ কৰিব লাগে—পাছত দেখুৱাম।” এই বুলি কৈ, দৰাপক্ষীয়হঁত তৎক্ষণাত্ তাবপৰা গুচি গ'ল।

খঙত জুইহেন হৈ চম্ভ্ৰকান্তই হৰকান্ত হীৰামণিক কৈ থাকিল, “বোলোঁ—এ নীহকুলীয়া ৰুহুৱা ডেকুলীহঁত, এয়েনে তহঁতৰ খীৰ ? মোক তহঁতে এই খীৰেৰে কেলেইনো চূণ-খাৰ কৰিলি—চৰখৰীয়াত পেলালি— বেইজ্জত কৰিলি ?” চম্ভ্ৰকান্তই টেটু ফালি চিয়ৰি থাকিল।

চম্ভ্ৰকান্তৰ চিয়ৰ শুনি তাত ভালেমান গঞা গোট খাইছিলহি, গঞাই—কথা কি জানিবলৈ হৰকান্তক সোধাত—হৰকান্তই ধীৰে-সুস্থিৰে কৈ থাকিল, “আমি যে দুখীয়াবো দুখীয়া—

আপোনালোকেও বুইছেই। নহ'লে নো লোকৰ ঘৰত কাম কৰি পেট প্ৰৱৰ্তাম কিয় ? এওঁ আমাক যিকণ দৰমহা দিয়ে—তাৰে দুসাজ দুমুঠি ভাত খোৱা আমাৰ পক্ষে অসম্ভৱ। গতিকে—আমি প্ৰতিদিনেই ভাতৰ নিসিখিনি খাওঁ—আক সেই নিসনিকে আমি খীৰ বুলি কওঁ। যিকণ দৰমহা এওঁ দিয়ে—তাৰে খুদকণেই নোজোৰে—খীৰ খাম কেনেকৈ ? তথাপি তেওঁ যদি ভাবিছিল যে আমি প্ৰতিদিন আচল খীৰকে খাওঁ—তাব বাবে আমি জগৰীয়ানে ? তাৰ পাছত—দৰাপক্ষৰ বাবে খীৰ বনাবলৈ টানি কোৱাত—খীৰ বনোৱাৰ বাবে তেওঁ দিয়া তিনি টকাৰে ন-ধানৰ চাউল কিনি সিজাই ডাঠবো ডাঠ নিসনিৰে আমি সদায় খোৱা খীৰ বনালোঁ, আক তেওঁ কোৱা মতে সেই দৰাপক্ষীয় আলহী সকলক দিলোঁ।— আপোনালোকেই ক'ক—এই কথাত আমাৰনো কি জগৰ লাগিল ?”

হৰকান্তৰ কথাৰ উত্তৰত চম্ভ্ৰনাথে একোৱেই ক'ব নোৱাৰিলে। এইদৰে অভদ্ৰক ভদ্ৰতাৰ কুঁহিপাঠ শিকোৱাৰ বাবে গঞাবাইজে হৰকান্তৰ অজ্ঞপ্ত শলাগ পঞ্চমুখে লৈ ৰংমনে নিজ নিজ ঘৰলৈ বুলি খোজ ল'লে।

পিতাকতকৈ পুতেক বুদ্ধিশালী হোৱাৰ প্ৰমাণ

পৰমেশ আছিল বঙ্গনাথৰ একমাত্ৰ ল'ৰা। বঙ্গনাথে পুত্ৰ পৰমেশক বৰ আদৰ-যত্নেৰে ডাঙৰ-দীঘল কৰিছিল। পৰমেশে নিম্নক বৰ বুদ্ধিশালী বুলি ভাবিছিল। দেউতাক বঙ্গনাথে যেতিয়া তাক মন দি লিখা-পঢ়া কৰিবলৈ কৈছিল, পুত্ৰ পৰমেশে তাৰ কথাৰে দেউতাকক উক্ৰাই নিছিল।

এদিন বঙ্গনাথে পুত্ৰ পৰমেশক ক'লে, “বোৰোঁ এই এই যে পঢ়া-লিখা বাদ দি টোলৈকে ঘূৰি ঘূৰিছ—কেনেকৈনো জীৱন কটাবি ক'চোন?”

“মোক অবাৰতে গালি নাপাবিবা, যেইকোনো পিতৃতকৈ যে পুত্ৰ বুদ্ধিশালী হয়—জানানে নেজানা?” পৰমেশে ক'লে।

“কেনেকৈ—?” বঙ্গনাথে সুধিলে।

“মই যদি এই কথা পদে-প্ৰমাণে সাব্যস্ত কৰিব পাৰোঁ—আপলৈ মোক আৰু কোনোদিনেই গালিছালি নাপাবিবা—এই চৰ্তত মই ক'ব পাৰোঁ কথাটো।” পৰমেশে ক'লে।

“ঠিক আছে, কোৱাঁ।” বঙ্গনাথে ক'লে।

“কাক, কোৱাটো—মেঘদূত কবো কোনে ৰচিছিল?” পৰমেশে পিতৃক সুধিলে।

“মহাকবি কালিদাসে।” বঙ্গনাথে উত্তৰ দিলে।

“ৰঘুবংশ—?”

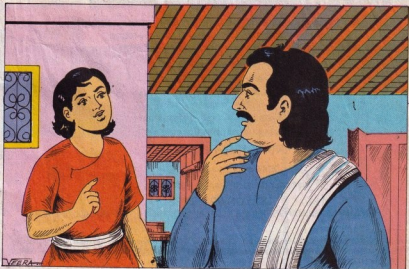
“কালিদাসেই।”

“কুমাৰসম্ভৱ ৰচক কোন?” পৰমেশে পুনৰ সুধিলে।

“এইখনো সেই—সেই কালিদাসেই ৰচিছিল।” বঙ্গনাথে ক'লে।

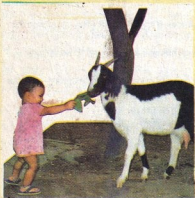
পৰমেশে হাঁহি ক'লে, “তেনেহ'লে দেখিছাই—এই আটাইকেইখন কাব্যৰ ৰচক আছিল—কালিদাস। এতিয়া কোৱাঁ, কালিদাসৰ দেউতাকে কিয় এখন কাব্যও ৰচিব পৰা নাছিল?” এই বুলি কৈ কৈ কাহি কাহি হাঁহি পৰমেশ ভটি দ'ল।

বঙ্গনাথে এই প্ৰশ্নৰ কোনো সদুত্তৰ বিচাৰি উলিয়াব নোৱাৰি ত্ৰিতস্ত হৈ থিয় হৈ থাকিল।

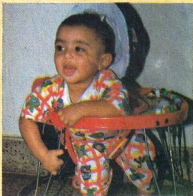

ফোটো-নামকৰণ প্রতিযোগিতা : পুৰস্কাৰ ১০০ টকা

পুৰস্কৃত নাম ১৯৯৮ চনৰ জুন সংখ্যাত ওলাব

V. Peppin Mary

A. Krishnaveni

- * ফোটো-নামকৰণ দুই-তিনিটা শব্দেৰে হ'ব লাগিব। * প্রতিযোগিতা 'কোন মাহৰ বাবে' উল্লেখ কৰিব লাগিব।
- * ১৯৯৮ চনৰ এপ্রিল মাহৰ ২০ তাৰিখে আমি পোহটক পঠাব লাগিব। * সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ নামকৰণকাৰীক নামকৰণৰ বাবে ১০০ টকা পুৰস্কাৰ দিয়া হ'ব। * নামকৰণ কেৱল প'ষ্টকাৰ্ডত লিখি আমি যথাসময়ত পোহটক তলৰ ঠিকনালৈ পঠাব লাগিব।

ঠিকনা : CHANDAMAMA PHOTO-CAPTION COMPETITION (ASSAMESE)

CHANDAMAMA BUILDINGS, VADAPALANI, CHENNAI-600026.

১৯৯৮ চনৰ জানুৱাৰি সংখ্যাৰ ফোটো-নামকৰণ প্রতিযোগিতাৰ ফলাফল :

বিজয়ী প্রতিযোগী :

দিলীপ আলী ঠাকুৰীয়া

মহিমুলহামানগাঁও, ছিঙিল হস্পিটাল ৰ'ড, মহিগাঁও - ৭৮২১০৫

বিজয়ী নামকৰণ :

বজা চিহ্নিত হ'ল — চাই শকতিৰ সমদল

[পুৰস্কাৰৰ ধন এই মাহৰ শেষৰ ফালে পঠোৱা হ'ব]

চান্দমামাৰ বছৰেকীয়া বৰঙনি :

ভাৰতত ৭২.০০ টকা মাহেদান

বৰঙনিৰ ধন তলৰ ঠিকনালৈ পঠাব লাগিব :

DOLTON AGENCIES

CHANDAMAMA BUILDINGS, 188 N.S.K. SALAI, VADAPALANI, CHENNAI-600 026.

Printed by B.V. REDDI at Prasad Process Private Ltd., Chandamama Buildings, Chennai - 600 026 (India) and Published by B. VISHWANATHA REDDI on behalf of CHANDAMAMA PUBLICATIONS, 188, N.S.K. Salai, Vadapalani, Chennai - 600 026 (India) Editor : NAGI REDDI.

The stories, articles and designs contained herein are exclusive property of the Publishers and copying or adapting them in any manner will be dealt with according to law.

THE MOST ENDEARING GIFT YOU CAN THINK OF
FOR YOUR NEAR AND DEAR WHO IS FAR AWAY

CHANDAMAMA

Give him the magazine in the language of his choice—
Assamese, Bengali, English, Gujarati, Hindi, Kannada,
Malayalam, Marathi, Oriya, Sanskrit, Tamil or Telugu
—and let him enjoy the warmth of home away from home.

Subscription Rates (Yearly)

AUSTRALIA, JAPAN, MALAYSIA & SRI LANKA

By Sea mail Rs 129.00 By Air mail Rs. 276.00

**FRANCE, SINGAPORE, U.K., U.S.A.,
WEST GERMANY & OTHER COUNTRIES**

By Sea mail Rs 135.00 By Air mail Rs. 276.00

Send your remittance by Demand Draft or Money Order favouring
'Chandamama Publications' to:

CIRCULATION MANAGER CHANDAMAMA PUBLICATIONS CHANDAMAMA BUILDINGS
VADAPALANI CHENNAI - 600 026

আমি কাহানিও পাহৰা নাই... যতদিন আছোঁ জীয়াই

PARLE

জীয়াই থকাৰ এয়াই সঠিক উপায়।

জীৱনৰ বাটে-পথে প্ৰতি খোজেই পৰীক্ষা লয়। কেনিনো আগুৱাম,
কেনি পিঠি দিম, তাৰেই আমাৰ পৰিচয়। নিবিছৰাকৈ, নোখোজাকৈ কাৰোবালৈ
সহায়ৰ হাত বঢ়োৱা, জীৱন-পথত এনেয়েই আনৰ কামৰ সমভাগী হোৱা...
ইয়াকেইতো কয়, সঁচা মনেৰে জীয়াই থকা। আমি কাহানিও পাহৰা
নাই... যতদিন আছোঁ জীয়াই, জীয়াই থকাৰ এয়াই সঠিক উপায়।
বছৰ বছৰ ধৰি ভাৰতত আটাইতকৈ বেচি বিছৰা বিস্কুট।

• সোৱাদ ভৰা, সঁচা শক্তি ভৰা। •